

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3/1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУДНЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

№ 1 [2632]

Пятніца, 5 студзеня 1973 года

Цана 8 кап.

УКАЗ ПРЕЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР АБ УЗНАГОРОДЖАННІ БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ ОРДЭНАМ ДРУЖБЫ НАРОДАУ

За вялікія заслугі працоўных Беларускай ССР ва ўтварэнні і ўмацаванні Саюза ССР, ва ўмацаванні дружбы і брацкага супрацоўніцтва сацыялістычных нацый і народнасцей, за вялікі ўклад у эканамічнае, сацыяльна-палітычнае і культурнае развіццё Савецкай дзяржавы і ў азнаменаванне 50-годдзя Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік узнагародзіць БЕЛАРУСКУЮ САВЕЦКУЮ САЦЫЯЛІСТЫЧНУЮ РЭСПУБЛІКУ ордэнам ДРУЖБЫ НАРОДАУ.

Старшыня Презідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ,
Сакратар Презідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ

Масква, Крэмль, 29 снежня 1972 года.

ДА С. ВЕ... Д ПРАЦОЎНЫХ УСІХ НАЦЫЯНАЛЬНАСЦЕЙ САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

Дарагія суайчыннікі, грамадзяне Краіны Саветаў!
Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Саветаў Саюза, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР, Савет Міністраў СССР горача і сардэчна віншуюць рабочы клас, калгаснае сялянства, інтэлігенцыю, воінаў Саветскай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту, працоўных усіх нацыянальнасцей з вялікім усенародным сьвятam — 50-годдзем утварэння Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік.

Шлях да стварэння першай у свеце саюзнай шматнацыянальнай дзяржавы працоўных адкрыў Вялікі Кастрычнік, які вызваліў народы Расіі ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту. Аб'яднанне саветскіх народаў у адну сацыялістычную дзяржаву непарыўна звязана з імем і дзейнасцю вялікага прапядыра рэвалюцыі Уладзіміра Ільіча Леніна.

Пад кіраўніцтвам Леніна бальшавіцкая партыя змагла зліць у адзін магутны паток класавую барацьбу пралетарыяту з нацыянальна-вызваленчым рухам заняволеных царызмам народаў. Працоўныя масы ўсіх нацыянальнасцей, якія складалі магутную інтэрнацыянальную армію сацыялістычнай рэвалюцыі, разам змагаліся за ліквідацыю імперыялістычнага прыгнёчання і капіталістычнай эксплуатацыі, за мір, хлеб і зямлю, за сваё чалавечыя правы. І яны перамаглі!

Само жыццё настойліва патрабавала згуртавання ўсіх сіл народаў для перабудовы грамадства на сацыялістычных асновах і абароны рэвалюцыйных заваяў. Волю да дзяржаўнага аб'яднання выказалі працоўныя ўсіх саветскіх рэспублік. 30 снежня 1922 года Першы Усеаюсны з'езд Саветаў прыняў Дэкларацыю і зацвердзіў Дагавор аб утварэнні Саюза ССР. Гэты гістарычны акт зрабіў велізарны ўплыў на лёс нацый і народнасцей нашай краіны.

Пяцьдзесят гадоў Саветаўнага Саюза мы адзначаем як выдатны вынік сумеснай рэвалюцыйнай барацьбы і стваральнай працы, свята дружбы народаў, трыумф

пралетарскага інтэрнацыяналізму, ленінскай нацыянальнай палітыкі Камуністычнай партыі.

Гераічнай працай саветскіх людзей было пабудавана сацыялістычнае грамадства, забяспечана сапраўднае вырашэнне нацыянальнага пытання, узведзены велічны будынак інтэрнацыянальнага брацтва. Адышлі ў мінулае нацыянальны прыгнёт, нацыянальная варожасць, якая распальвалася самадзяржаўем і буржуазіяй. На практыцы ўсталюваліся поўнае раўнапраўе і фактычная роўнасць нацый.

Сацыялізм з'явіўся магутным паскаральнікам развіцця народнай гаспадаркі. У краіне была створана перадавая індустрыя і буйная калектыўная сельская гаспадарка. Цесная ўзаемадапамога народаў і перш за ўсё намаганні рабочага класа Расіі далі магчымасць у найкарацейшыя тэрміны ліквідаваць спрадвечную адсталасць усходу. Гордасць кожнай сацыялістычнай нацыі і ўсяго саветскага народа, аснову магутнасці і велічы нашай дзяржавы складае адзіная эканоміка, якая накіроўваецца па агульнаму плану.

Сацыялізм адкрыў найшырэйшую прастору для духоўнага росту мільёнаў працоўных. Была ажыццэўлена сапраўдная культурная рэвалюцыя. Людзі працы сталі актыўнымі будаўнікамі новай, сацыялістычнай культуры. Прагрэс навукі, росквіт літаратуры і мастацтва ва ўсіх рэспубліках быў паскораны дзякучы актыўнаму ўзаемадзеянню і ўзаемнаму ўзбагачэнню культур брацкіх народаў.

Сацыялізм парадзіў адносіны таварыскага супрацоўніцтва паміж класамі і сацыяльнымі групамі, нацыямі і народнасцямі краіны. На гэтай аснове ўтварылася новая гістарычная супольнасць людзей — саветскі народ. Законам міжнацыянальных адносін, рухаючай сілай нашага развіцця стала вялікая дружба народаў, а важнейшай рысай светапогляду саветскага чалавека — арганічнае адзінства сацыялістычнага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму. У кра-

іне выраслі пакаленні перакананых інтэрнацыяналістаў, мэтанакіраваных барацьбітоў за камуністычныя ідэалы.

Дружба народаў, якую ўсе саветскія людзі з гордасцю называюць ленінскай, падзесяцірада нашы сілы ў гады першых пяцігодак, была адной з важнейшых умоў, якія забяспечылі нашу перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне. Маналітная згуртаванасць шматнацыянальнага саветскага народа адыграла выдатную ролю ў стварэнні развітага сацыялістычнага грамадства. Яна стала той вялікай сілай, якая робіць рэальнымі самыя грандыёзныя планы эканамічнага, сацыяльнага і культурнага прагрэсу.

Пяцідзесяцігоддзе Саюза ССР — гэта юбілей магутнай сусветнай дзяржавы, якая робіць велізарны ўплыў на ўвесь ход гістарычнага развіцця. Волю Саветскай дзяржавы наглядна паказвае ўсім народам зямлі, якія дабратворныя ўмовы сацыялістычны лад стварае для росквіту і збліжэння нацый, для развіцця дружэлюбных міжнацыянальных і міждзяржаўных адносін.

Цяпер разам з Саветскім Саюзам па шляху будаўніцтва новага жыцця ідуць краіны сацыялістычнай са-дзурнасці. Усямернае расшырэнне і паглыбленне іх супрацоўніцтва, развіццё сацыялістычнай эканамічнай інтэграцыі, адзінства дзеянняў на міжнароднай арэне служаць умацаванню пазіцыі сацыялізму і міру.

Саветскі Саюз разам з брацкімі краінамі сацыялізму, выконваючы свой інтэрнацыянальны абавязак, заўсёды выступае на баку тых, хто змагаецца супраць імперыялізму за нацыянальную незалежнасць, мір і сацыяльны прагрэс.

Знешнепалітычны курс, які намечаны і ажыццяўляецца Камуністычнай партыяй Саветаўнага Саюза, — гэта ўвасабленне пралетарскага інтэрнацыяналізму,

Рыгор ШЫРМА,
народны артыст СССР.

ЗАСЛУЖАНЫ НАРОДАМ

Мінуў юбілейны год, які мы адзначылі як выдатны вынік сумеснай стваральнай працы саветскіх народаў, як свята дружбы, як трыумф пралетарскага інтэрнацыяналізму.

Роўная срод роўных у братнім саюзе народаў СССР — наша Беларуска-Саветская Сацыялістычная Рэспубліка ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў. Усё, чым славіцца сёння Беларусь, дасягнута дзякуючы саветскаму ладу, бескарыслівай сяброўскай падтрымцы і дапамозе ўсіх народаў СССР.

Гэтая дружба стала мудрасцю саветскага народа, яго святой традыцыяй. Браты і сёстры многанацыянальнай саветскай сям'і ўзаемна ўзбагачаюць сваю сацыялістычную культуру, развіваюць роднае мастацтва.

Песні К. Крапівы і А. Макаёнка, А. Маўзона і А. Дзялендзіка, А. Махначы і К. Губарэвіча ідуць на сцэнах шматлікіх драматычных тэатраў нашай краіны. А рэжысёры Беларусі з поспехам ажыццяўляюць пастаўкі твораў грузінскіх і малдаўскіх, эстонскіх і ўкраінскіх пісьменнікаў.

У музычных тэатрах краіны і на эстрадзе гучыць музыка Я. Глебава і І. Лучанка, Ю. Семянякі і Г. Вагнера, Ул. Алоўнікава і А. Багатырова. Імёны Т. Ніжнікавай і З. Бабі, І. Сарокіна і Т. Шымко, Г. Цітовіча і В. Вульчыча, а таксама многіх іншых салістаў і кіраўнікоў ансамбляў шырока вядомы за мяжой.

Новага, нябачанага росквіту дасягнула народнае мастацтва — самадзейная творчасць. Харавыя і танцавальныя калектывы Беларусі з поспехам выконваюць на прафесійных і самадзейных сцэнах песні і танцы ўсіх народаў Саветаўнага Саюза.

Мы разумеем, што перад работнікамі мастацтва стаяць вялікія задачы па камуністычнаму выхаванню працоўных. Нам трэба пашыраць рэпертуарныя даягяды, змагацца за высокую ідэйнасць кожнага твору, захоўваць ваяўнічы характар наступлення на ідэалагічным фронце.

Высокая ўзнагарода — ордэн Дружбы народаў — натхняе нас на такую дзейнасць!

Васіль ВІТКА,

ОРДЭН ДРУЖБЫ НАРОДАЎ

Не арламі драпежнымі
І не хіжымі лвамі!
Векапомны свой Снежань
Увянчалі мы з вамі.

Еўдакія ЛОСЬ

3 САРДЭЧНАЙ УДЗЯЧНАСЦЮ

Як сваё асабістае свята, як свята маіх блізкіх і сяброў успрымаю я вестку аб ўзнагароджанні Беларуска-Саветскай Рэспублікі ордэнам Дружбы народаў. Ганаруся, што я — сведка гэтай шчаслівай падзеі ў жыцці майго народа, які нямае зрабіў у саюзе з іншымі народамі саветскай краіны па ўмацаванні дружбы. Радасна, што ў страл ўзнагароджаных БССР адзначана як адна з заснавальніц СССР.

Сваю дружалюбнасць беларускі народ праявіў на ўсіх этапах жыцця і будаўніцтва саветскай дзяржавы. Легендарныя камунары, былыя героі грамадзянскай вайны, бальшавікі-ленінцы ўліваліся ў армію будаўнікоў сацыялізму. Не шкадуючы сіл, працавалі нашы землякі амаль на кожнай будоўлі краіны, у кожным кутку вялікай саветскай Радзімы.

Вайна, напатканая нашым народам, даказала, якой душой, якога гарту беларусы. І сёння, куды ні паедзеш, з кім ні сустрэнешся, далёка ці блізка за межамі рэспублікі, — пацеш гарачыя словы любові і ўдзячнасці беларускай зямлі, беларускаму народу. За непахіснасць у барацьбе з ворагамі, за дабрату, за шчырае сэрца, заўсёдную гатоўнасць дапамагчы чалавеку, падзяліцца з ім апошнім кавалкам...

Усе народы Саветскага Саюза памагалі нам станавіцца на ногі пасля ваеннай разрухі. І мы ганарымся, што даўно ўздужалі, адолелі гора і сёння самі маем магчымасць адплаціць добром нашым братам і сёстрам ва ўсіх рэспубліках!

Якое шчасце чуць словы шчырай падзякі ўзбекскіх баваўнаводаў — мінскім трактаразаводцам,

Рукі ў поціску братнім
Над зямлёю злучыла
Пад штандарам крылатым
Дарагая Айчына.

Серп у аднасці з Молатам,
Як ударнікі вахты
Ад якуцкага золата
Да палескае нафты,

Ад вышыняў касмічных
Да глыбін акіянаў —

Пазнаём іх абліччы
Мы ва ўсіх сваіх планах,

І ў задумах, і ў мэце,
У заповітным жаданні,
Каб лунаў на планеце
Сцяг людскога яднання,

Мацавалася брацтва
Нашай вернасці мужнай —
Ордэн рыцараў працы,
Ордэн рыцараў дружбы!

данецкіх шахцёраў — беларускім лесарубам, тначоў Іванава — нашым бульбаводам. Людзі радыюцца нашым поспехам, нашым рэкордам, нашай песні.

У справе ўмацавання дружбы паміж народамі краіны — вялікая заслуга нашай літаратуры. Песнярам і інтэрнацыянальнай дружбы былі народныя паэты Янка Купала і Якуб Колас. Сваёй творчасцю яны падалі прыклад пісьменнікам усіх пакаленняў. Спрыяць развіццю дружбы народаў, яе ўмацаванню сёння — наша кроўная справа. І мы гэта, як мне здаецца, самааддана робім. Мы пашыраем кола сяброў Беларусі, нясем да людзей наша роднае слова, і шчырую песню, і добрую волю свайго народа.

Дружба народаў — дружба людзей. Я думаю пра Украіну — і гадваю сваіх чужоўных сяброў, украінскіх пісьменнікаў і пісьменніц. Згадваю Узбекістан — і цешуся поспехам маіх сяброў і папчлікаў Нармурада Назрулаева і Ульмаса Умарбекава, паэтаў старэйшых і малодшых. Юбілейная пошта прыносіць пісьмы: з Эстоніі — ад Лілі Промет і Ральфа Парва, з Малдавіі — ад Анатола Чакану, з Рас-

ва — ад харошага рускага паэта Мікалая Скробава, з Тбілісі — ад таленавітай паэтэсы Медэі Кахідзе. Азербайджанец Нарыман Гасанзаде прыслаў нізку новых вершаў «Беларускія матывы». Тэлеграмы падзякі шлюць лінгвістычныя вучні, члены клубаў інтэрнацыянальнай дружбы. Загадчык шахцёрскага клуба ў Данецку напісаў музыку на словы верша, што друкаваўся ў Маскве ў «Правде».

Колькі ў кожнага з нас, у мяне, беларускі, сяброў у Літве і Таджыкістане, у Сібіры і Маскве! Разам вучыліся, разам працавалі, сустракаліся на творчых сходах і тыднях літаратуры, садзілі сады дружбы.

Ідзе пошта, пішучь сябры, знаёмцы і незнаёмыя. Як гэта натхняе! Але я думаю: што зрабіла для іх, маіх братоў і сяспёр, ці ўсё, што магла зрабіць?.. Перакладала вершы і апаваданні, пасылала кнігі, памагала пачаткоўцам, звязала адрасамі школьнікаў саўгаса ў Галодным стэпе і мінскіх... Канечне, пісала вершы, прысвячала іх працаўнікам свайго зямлі і земляў братніх.

Яшчэ не ўсё напісана, не ўсё сказана аб самым святым пачуцці людзей — любові да Радзімы. Гэты клопат для мяне, пісьменніцы, — на ўсё жыццё. Але ён радасны клопат. І я ўзрушана думаю пра гэта ў святочны час, калі на сцягу маёй любай Айчыны заззяў ордэн Дружбы народаў.

Авяр'ян ДЗЕРУЖЫНСКІ

Над нашай рэспублікай — сонца
свабоды
Агністымі промянямі ярка гарыць.
Спяваюць аб дружбе вялікай народаў
Пані беларускія, пушчы, бары.

Заводы і фабрыкі ўтараць той песні
Па ўсёй неабсяжнай любімай зямлі.
Нам Ленін і партыя шчасце прынеслі
І светлыя ў сэрцы надзеі ўлілі.

І новыя песні, і новыя справы,
І творчы, нябачны на свеце размах,
І Дружба народаў — ордэн
Дзяржавы
На нашых авеяных славай сцягах!

ясная, прынцыповая палітыка, якую падтрымліваюць усе прагрэсіўныя сілы. Яна блізкая і зразумелая найшырэйшым масам працоўных, з абвешчанымі ёю мэтам і перспектывамі, якія адкрыліся, звязваюць свае надзеі і спадзяванні ўсе народы планеты. Савецкі Саюз і ў далейшым будзе няўхільна праводзіць лінію на аздаўленне міжнароднага становішча, на ўмацаванне ўсеагульнага міру і бяспекі народаў.

Таварышы! На неабсяжных прасторах нашай Радзімы кіпіць напружаная стваральная праца. Савецкія людзі ўсіх нацыянальнасцей ажыццяўляюць гістарычныя рашэнні XXIV з'езда КПСС. Намечаная з'ездам праграма далейшага эканамічнага, сацыяльнага і культурнага развіцця краіны, павышэння народнага дабрабыту натхняе працоўных на новыя здзяйсненні, абуджае ў іх вялікую творчую энэргію. Ажыццяўленне намечанай XXIV з'ездам Праграмы міру прыносіць адчувальныя вынікі, садзейнічае стварэнню спрыяльных знешніх умоў камуністычнага будаўніцтва.

Наперадзе новыя гарызонты, новыя задачы. Краіна ўступае ў трэці, рашаючы год дзевятай пяцігодкі. Патрыятычны абавязак усіх працоўных нашай Радзімы — нястомна змагацца за паспяховае выкананне намечаных планаў, быць у радах актыўных удзельнікаў усенароднага сацыялістычнага спаборніцтва. Новы, 1973-ці год павінен стаць годам ударнай работы на ўсіх участках гаспадарчага і культурнага будаўніцтва.

Мы ўпэўнены глядзім у будучыню. Мы ведаем, што ідзем правільнай ланіскай дарогай і здзейсім усё задуманае, ажыццёвім усе прадвызначэнні партыі.

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР звяртаюцца да вас, гераічныя працаўнікі савецкай індустрыі і сельскай гаспадаркі, дзеячы навукі і культуры, тварцы ўсіх матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей нашага грамадства:

— да вас, савецкія жанчыны, якія здоблілі ўсеагульную ўдзячнасць сваёй вялікай працавітасцю, чупасцю і дабротой, мацярынскімі клопатамі аб падрастаючых пакаленнях;

— да вас, юнакі і дзяўчаты, дастойныя пераемнікі і прадаўжальнікі рэвалюцыйнай справы бацькоў, інтэрнацыяналістычных, баявых і працоўных традыцый савецкага народа;

— да вас, доблесныя воіны Савецкіх Узброеных Сіл, якія стаяць на варце нашай вялікай шматнацыянальнай дзяржавы, міру і сацыялізму;

— да ўсіх савецкіх людзей — рускіх і ўкраінцаў,

армян, туркменаў і эстонцаў, да працоўных аўтаномных рэспублік і абласцей, нацыянальных акруг, усіх нацыянальнасцей нашай краіны.

Ад нашых штодзённых намаганняў, арганізаваўшы і дысцыпліны залежаць тэмпы эканамічнага развіцця, стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы камуністычнага грамадства, умацаванне абароннай магутнасці краіны. З яшчэ большай рэвалюцыйнай энэргіяй і дэлавітасцю будзем ажыццяўляць ланіскі завет: камунізм можа быць пабудаваны толькі самаадданай працай на аснове сучаснай тэхнікі, навукі і адукацыі.

Настойлівае ўкараненне ў прамысловую і сельскагаспадарчую вытворчасць дасягненняў навукі і тэхнікі, рост прадукцыйнасці працы — вось абавязковыя ўмовы нашага паскоранага руху наперад, павышэння матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа. Цяпер як ніколі ад кожнага з нас патрабуецца высокая свядомасць і адказнасць. Чым больш эфектыўны працоўны ўклад кожнага работніка, кожнага вытворчага калектыву, чым большых поспехаў дасягне кожная рэспубліка, тым багацейшай і мацнейшай будзе наша саюзная дзяржава, тым прыгажэйшым стане жыццё ўсіх савецкіх людзей.

Узрастаючая сацыяльна-палітычная актыўнасць рабочага класа, мільённых мас працоўных, усебаковае развіццё асобы чалавека працы, сапраўднага гаспадары краіны — галоўны фактар далейшага ўдасканалення сацыялістычных грамадскіх адносін, развіцця савецкай дэмакратыі і ўмацавання нашай саюзнай агульнанароднай дзяржавы.

Будзем жа нястомна ўмацоўваць прынцыпы і нормы сацыялістычнага дэмакратызму, савецкага спосабу жыцця, камуністычнай маралі, ажыццяўляць ланіскі ідэал новага чалавека!

Дарэгі таварышы, сябры! Усе мы, у якой бы савецкай рэспубліцы ні жылі, на якіх бы мовах ні гаварылі, — дзеці адной маці-Радзімы — Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У нас агульны гістарычны лёс рэвалюцыйных барацьбоў за ўладу Саветаў, за свабоду і незалежнасць Айчыны, будаўнікоў сацыялізму і камунізму. У нас адзіныя мэты і ідэалы, вялі-

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ ПРЭЗІДЫУМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

30 снежня 1972 года.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

НАТХНЯЮЧАЯ ПАДЗЕЯ

На сцягу нашай рэспублікі заззяў яшчэ адзін ордэн — Дружбы народаў. Беларусь на працягу паўстагоддзя разам з народамі ўсяго вялікага Савецкага Саюза пераможна ідзе наперад. Інтэрнацыянальнае брацтва наша непарушае, адзінства партыі і народа — непарушае і жыватворнае. Ленінскія ідэі паказалі народу шырокі шлях у будучыню, сталі рухаючай сілай нашага развіцця. Рэспубліка выйшла ў рады перадавых краін з высакаразвітай прамысловасцю і сельскай гаспадаркай, з багатай культурай і літаратурай.

Пяцьдзесят год таму назад народны паэт Беларусі Янка Купала пісаў:

*Ужо выбіла часіна
На вялікую прыгоду
Выйсці з мутнай каліны
Беларускаму народу.*

Народ адправіў у нябыт драўляную барану і саху, разараў павуцінне межаў, аб'яднаўся ў калгасы, пабудоваў велічныя фабрыкі і заводы, у нетрах зямлі знайшоў незлічоныя багацці: нафту, калійную соль. Тое, што пяцьдзесят год назад здавалася казкай, стала явай. На заводах Беларусі вырабляюцца трактары і камбайны, аўтамашыны, электронна-вылічальныя машыны, станкі высокай дакладнасці.

Пісьменнікі і паэты, вучоныя і інжынеры, навуковыя супрацоўнікі нашай рэспублікі ідуць у перадавой кагорце народаў Савецкага Саюза.

Ордэн Дружбы народаў — вялікая, заслужаная ўзнагарода народу рэспублікі. Яна натхняе і заклікае нас ісці няспынна наперад, быць актыўнымі будаўнікамі шчаслівага сёння і велічнага заўтра.

Пісьменніку выпала высакародная задача — праўдзіва адлюстраваць у высакамастацкіх творах веліч нашага непарушаемага Саюза, мужнасць і творчую сілу нашых людзей, расказаць пра нашу ўсепераможную еднасць. Гэта — пацэзная задача, і яна нам па плячы.

ЗАРУБЕЖНЫЯ ГАСТРОЛІ САМАДЗЕЙНЫХ КАЛЕКТЫВАЎ

З паездкі па Югаславіі вярнуўся ансамбль песні і танца «Брастаўчанка».

Па запрашэнню Таварыства югаслаўска-савецкай дружбы калектыву ў складзе 42 чалавек гасцяваў там больш дзесяці дзён і даў канцэрты ў дзесяці гарадах, у тым ліку ў Белградзе. У прагра-

ме выступленняў былі танцы народаў СССР.

Крыху раней на радзіму з зарубежнай паездкі вярнуўся яшчэ адзін ансамбль з Брэста. «Радасць» гасцявала ў шахцэраў, студэнтаў, хімікаў Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

У БЕЛАРУСКІМ СПЕКТАКЛІ ДЛЯ РАБОЧЫХ

Дзяржаўным тэатры оперы і балета прайшоў тыдзень «Майстры мастацтва — перадавікам вытворчасці прамысловых прадпрыемстваў Мінска». У спектаклях выступілі вядучыя салісты оперных тэатраў братніх рэспублік. Сярод іх — народны артыст Латвійскай ССР

К. Зарынь і салістка Ленінградскага опернага тэатра імя С. М. Кірава народная артыстка РСФСР В. Максімава, народная артыстка Малдаўскай ССР Т. Алёшына і салістка Кіеўскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета імя Т. Шаўчэнкі лаўрэат міжнароднага конкурсу Г. Цыпола, заслужаны артыст

РСФСР В. Волкаў і заслужаны артыст Эстонскай ССР У. Таўць, саліст Саратаўскага опернага тэатра імя Чарнышэўскага В. Шчарбакоў і іншыя. У спектаклях таксама прынялі ўдзел народная артыстка БССР Т. Шымко, заслужаны артыст БССР В. Кірычэнка, А. Саўчанка і іншыя салісты тэатра.

СУСТРЭЧА З ПАМЯЦЦЮ

«Сустрэча з памяццю», «Клянемся», «Прысяга», «Брэст, 1941», «Каземат Гаўрылава», «Ля крэпасці» — так названы работы мастакоў Брэста, якія экспануюцца зараз у гарадскім мастацкім салоне. Большасць работ, як відаць з пералічаных назваў, прысвечана гераічным дням абароны бессмяротнай цытадэлі і тым традыцыям, што нараджаюцца ля сцен крэпасці-героя сёння. Гэта работы П. Данеля, Ул. Нікалаева, М. Дударова, І. Ламакіна, І. Трацяноўа, І. Клімава.

Тэма стваральнай працы дзён сённяшніх перададзена ў работах В. Рамейкі.

Варта адзначыць, што разам з прафесійнымі мастакамі ў выстаўцы ўдзельнічаюць і народныя ўмельцы. Работа В. Сакажынскага — інкрустацыя па дрэву — ужо неаднаразова дэманстравалася на выстаўках народнай творчасці ў Манрэалі, Лондане, Токіо. Некалькі яго твораў экспануюцца і зараз на абласной выстаўцы ў Брэсце.

КАЛІ жанчынам з вёскі Далёкія было прапанавана арганізаваць гурток мастацкай самадзейнасці і выступіць з канцэртамі, яны ад душы расмяяліся. — Значылі каго! — пласнула ў далоні Тацяна Янчэўская. — Вунь колькі малых з гітарамі ходзіць! Але сельскі бібліятэкар Зоя Нічыпар добра ведала жыццё вёскі, таму і запрашала загадчыка Лідскага раённага аддзела культуры М. Грэбня, каб разам сабраць некаторых жанчын, пагутарыць з імі, і што ж — паступова жанчыны пачалі ўспамінаць, як спявалі і танцавалі яны на вечарынах. Яны і цяпер памятаюць тыя песні, якія перайшлі да іх яшчэ ад матак. Разышліся ўсхваляваныя, з адной думкай — трэба выступаць.

НЯГЛЕДЗЯЧЫ НА ўЗРОСТ...

Праз некалькі дзён Вера Атрошчанка, Тацяна Янчэўская, Любоў Саладуха і Яніна Нічыпар сабраліся на рэпетыцыю. І музыка свой знаёмы — Іосіф Квяткоўскі. Некалі ён іграў на скрыпцы, а потым захоўваў яе як напамінак аб юнацтве. Нарэшце яна зноў спатрэбілася. Кадрылі, якую рыхтавалі танцорні, хутка наладзілася, «пайшла». Не было толькі ўбораў. Пачалі шукаць па ўсёй вёсцы, ці не засталася чаго ў нудрах старэйшых гаспадынь?

Выручыла Марыя Бобрый. У яе знайшліся старадаўнія сукенкі. Па іх узоры, збіраючыся вечарамі, танцорні шылі сабе спадніцы і коф-

ты, прадумваючы вышыўку...

Неўзабаве адбылося першае выступленне. Калі выйшла на сцэну палача мультурны шклозавода «Нёман», дзе праходзіў раённы агляд самадзейнага мастацтва, разгубіліся: такой вялізнай яна здавалася. А іх, танцоран, усяго дзве пары. Хваляванне прайшло, калі адчулі, што глядачы захапіліся танцорамі, удзячна апладзіруючы ім.

У хуткім часе самадзейных артыстак запрасілі ў Гродна на тэлебачанне. Запісалі іх, і па ўсёй вобласці пачалі самабытных артыстак з вёскі Далёкія.

Вярнуўшыся з паездкі,

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускага савецкага выяўленчага мастацтва і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння старшыня праўлення Саюза мастакоў Беларускай ССР Грамыка Віктар Аляксандравіч узгагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускага савецкага выяўленчага мастацтва і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння мастак Гудзіч Мікалай Цімафеевіч узгагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік Шашкоў Аляксандр Андрэевіч узгагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік Вадапосаў Мікалай Міхайлавіч узгагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

жанчыны хадзілі па хатах, агіталі сваіх равесніц, запрашалі ў свой гурток, пра які ўно добра ведалі, аднаўсякуючы.

І сяброўні згадзіліся. Неўзабаве на чарговую рэпетыцыю сабралася чатыры пары. Паўтаралі кадрылы. З дапамогай Зой Нічыпар рэвалюцыйна-«Лявоніху». У новым складзе і з новым танцам выступалі ў мясцовым клубе, затым на справаздачана-выбарным сходзе. Да скрыпача далучыўся баяніст Уладзімір Квач.

Усе, каму давалася прысутнічаць на выступленнях фальклорнай групы з Далёкіх, надоўга запаміналі тыю шчырасць і сардэчнасць, цэльна і непартурнасць, што ўвогуле характэрны для самабытнага народнага мастацтва.

А. СТАДУБ.

ДЗЯРЖАЎНЫЯ ПРЭМІІ БССР год 1972

Пастанова ЦК КП Беларусі і Савета Міністраў БССР

АБ ПРЫСУДЖЭННІ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ БССР 1972 ГОДА

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ

Цэнтральны Камітэт КП Беларусі і Савет Міністраў БССР, разгледзеўшы прапановы Камітэта па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктур, пастанаўляюць прысудзіць Дзяржаўныя прэміі БССР 1972 года:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ

Імя Янкі Купалы — Кірэенку Канстанціну Ціханавічу за зборнік вершаў «Кніга ста песень».

Імя Якуба Коласа — Навуменку Івану Якаўлевічу за літаратуразнаўчыя кнігі «Янка Купала. Духоўнае аблічча героя» і «Якуб Колас. Духоўнае аблічча героя».

У ГАЛІНЕ МУЗЫКІ

Семянюку Юрыю Уладзіміравічу — за патрыятычныя песні, створаныя ў апошнія гады.

У ГАЛІНЕ ВЫЯУЛЕНЧАГА МАСТАЦТВА

Кашкурэвічу Арсену (Арлену) Міхайлавічу — за серыю графічных лістоў «Партызаны» і серыю графічных лістоў па матывах твораў Янкі Купалы.

У ГАЛІНЕ ТЭАТРАЛЬНАГА МАСТАЦТВА

Папову Іосіфу Сцяпанавічу, рэжысёру, — за пастаноўку спектакляў «Жыццё ўсяго адно», «Залатая карэта», «Першы грэх» у Гомельскім абласным драматычным тэатры.

У ГАЛІНЕ КІНЭМАТАГРАФІІ

Губарэвічу Канстанціну Лявонцэвічу, сцэнарысту; Голубу Льву Уладзіміравічу, рэжысёру, — за мастацкія фільмы «Дзяўчынка шукае бацьку», «Анюціна дарога», «Паланез Агінскага»; Масальскаму Рыгору Ігнатавічу, апэратару, — за мастацкі фільм «Паланез Агінскага».

ЗА ТВОРЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Крысько Цімафею Васільевічу (Васілю Вітку) — за кнігі «Чытанка-маляванка», «Беларуская калыханка», «Казкі».

Фёдараву Івану Міхайлавічу (Янку Маўру), пасмаротна, — за творы «Чалавек ідзе», «У краіне райскай птушкі», «Амоко», «Сын вады», «Палескія рабінзаны», «ТВТ», «Шлях з цемры».

Сакратар Цэнтральнага
Камітэта КП Беларусі
П. МАШЭРАЎ.

Старшыня Савета Міністраў
Беларускай ССР
Ц. КІСЯЛЕЎ.

ПРЫГАДВАЮЦА

«...Іду ў свой шлях устывожаным і ўсхваляваным, непаседлівым і неспакойным, усё чуюцца мне заклікальнымі і запыталымі галасы многіх і многіх дарагіх людзей, ухвалу якіх так хацелася б заслужыць...» Так пісаў Кастусь Кірэенка ў шасцідзесятыя гады, гаворачы аб сваёй творчай працы, аб імкненні напісаць у недалёкім будучым свой «самы ўдалы верш» і выдаць «самы лепшы зборнік». І вось яна, гэтая ўхвала, гэтае высокае прызнанне за цудоўную «Кнігу ста песень» — Дзяржаўная прэмія БССР імя Янкі Купалы...

— Як стваралася «Кніга ста песень», калі ўзнікла задумка напісаць яе?

Кастусь Ціханавіч на нейкі момант задумваецца:

— Уласна кажучы, не ведаю, як больш канкрэтна адказаць на ваша пытанне... Але, бадай, не памылюся, калі скажу: ніхто з пісьменнікаў дакладна не памятае таго свято-

ПЕРАД НОВЫМІ КНІГАМІ

ГУТАРКА З Кастусём КІРЭЕНКАМ

га імгнення, калі ўзнікае задумка новага твора, і ніхто не можа з упэўненасцю сцвярджаць, якім будзе ўрэшце рэшт гэты твор. Адно заўсёды акрэслена ясна: хочацца напісаць так, каб людзі чыталі, знаходзілі нешта для сябе знаёмае і хваляючае.

І, безумоўна, тут не абыходзіцца без сумненняў: а ці ж зможаш з таго вялікага акіяну, што завецца жыццём народным, адабраць неабходнае, значнае, ці зможаш стварыць вобразы, якія былі б жыццёвымі і захаплялі; намятаць іх фарбамі дастаткова яркімі і пе-

раканаўчымі, так, каб сучаснік мог пазнаць і свой час, і сваё жыццё, і свае думы?

Урэшце, сапраўдны паэт заўсёды выказнік высокіх маральных ідэалаў свайго часу. У нашай беларускай паэзіі шмат тама прыкладаў — гэта і патхнёнае слова Янкі Купалы, і палымная ліра Петруся Броўкі, і душэўны, шчыры голас Максіма Танка... Усім ім уласцівы найкаштоўнейшы дар глыбока і пранікнёна адлюстроўваць у паэзіі жыццё свайго народа — яго гераізм і мужнасць, працавітасць і высакароднасць, адгукацца на самыя складаныя, пякуча-надзённыя праблемы часу. Іх творчасць — узор для маладога пакалення літаратараў.

Цяпер наконт самой маёй кнігі... Пачаў пісаць яе яшчэ ў 1967 годзе. Калі не памылюся, першыя вершы з гэтай кнігі былі напісаны ў Гайшыне, маёй роднай вёсцы, куды заўсёды імкнуся паехаць, каб сустрэцца з маці. Але ішоў да кнігі, бадай, усё свядоме жыццё... Яна — плён доўгіх назіранняў і роздому над нашым гераічным часам, над тымі вялікімі падзеямі, сведкам і ўдзельнікам якіх мне пашчасціла быць.

Хочь пісаць і друкавацца пачаў яшчэ да вайны, але паэтам я стаў, можна сказаць, у гады вайны. Там, на фронце, моцна адчуў жывую сувязь паміж сабой і лёсам свайго народа, яго гісторыяй. Таму і чытач, відаць, прыняў мае ваенныя вершы, паверыў ім. Я выразна ўсвядоміў, якое вялікае багацце для чалавека зямля яго дзяцінства, яго баць-

ПРЭМІЯ АБАВЯЗВАЕ

ГУТАРКА З Іванам НАВУМЕНКАМ

— Іван Якаўлевіч, як вы ўспрынялі вестку аб прысуджэнні Дзяржаўнай прэміі БССР?

— Прэмія, якая носіць імя вялікага Коласа, невыказна радуе мяне і заклікае да новай самаадданай працы. Шчыра ўдзячны роднай партыі, ураду за вялікі клопат аб нашай літаратуры.

— Вашы даследаванні творчасці Я. Купалы і Я. Коласа шырока вядомы літаратурнай грамадскасці. А што вас цікавіць цяпер?

— Мінулы год прайшоў пад знакам купалаўскага і коласаўскага юбілеяў, і мне як аўтару манаграфій пра двух нашых вялікіх паэтаў прыйшлося напісаць пра іх даволі значную колькасць артыкулаў, выступаць з дакладамі і г. д. Дума працягваць даследаванне купалаўскага і коласаўскага творчасці мяне не пакідае. Таму, першае, што я выкладчык беларускай літаратуры і сабраў некаторы запас назіранняў, які патрабуе выйсця. Па-другое, творчасць Ку-

палы і Коласа, як мне здаецца, моцна супрацьстаіць некаторым модным павевам з Захаду. І разгляд творчасці нашых класікаў мае прынцыповае, актуальнае значэнне.

Ёсць яшчэ адна акалічнасць, якая прымусяла мяне ўзяцца за купалаўскую і коласаўскую тэму. Класікі пісалі добра. Наша сённяшняя літаратура пры ўсіх яе бяспрэчных дасягненнях і ўзлётах усё ж павінна ў іх вучыцца. У Коласа, напрыклад, у лепшых яго творах сведзіцца кожнае слова, несутчы не толькі, калі карыстацца сённяшняй тэрміналогіяй, непазрэдняму інфармацыю, але і глыбіні падтэкст, мноства мастацкіх значэнняў, настрой і г. д. Таму хочацца напісаць кнігу «Стыль Якуба Коласа», у якой прасачыць не толькі мастацкую манеру самога Коласа, а крануць па меры сіл усе лепшыя мастацкія заваёвы беларускай прозы. Патрышкі над гэтай кнігай думаю і збіраю матэрыял.

— А планы ў мастацкай творчасці?

— У мінулым годзе працаваў над раманам «Сорак трэці», якім завершыцца трылогія, распачатая кнігамі «Сасна пры дарозе» і «Вецер у соснах». У чарнавым варыянце рамана амаль закончаны. Але паколькі завяршэнне агульнай будовы выяўляе і некаторыя яе недахопы, пралікі, то праца будзе працягвацца і над першымі кнігамі. Прыйдзецца дапісаць ці перапісаць некаторыя раздзелы з другой кнігі ў першую, даць большае жыццё пасобным героям, пачынаючы з першай кнігі.

Цешу сябе надзеяй, што ў бягучым годзе знайду час, каб напісаць хоць адну з вынашаных апошніх аб сучаснасці.

СКАЗАЦЬ па-шчырасці, прызнанне Васіля Віткі на пачатку нашай размовы ў тым, што для дзяцей раней пісаць ён і не збіраўся, крыху збянтэжыла. Сапраўды, сёння нават цяжка ўявіць беларускую дзіцячую літаратуру без «Вавёрчына гора», «Буслінага лета», «Казкі пра цара Зубра», «Азбукі Васі Вяселькіна», без «Беларускай калыханкі» і «Чытанкі-маляванкі».

— Цімох Васільевіч, а як быў напісаны Ваш першы твор для дзяцей?

— Можна сказаць, выпадкова. Пасля вайны з сынам мы паехалі ў маю родную вёску Еўлічы, што на Слуцчыне. Які транспарт тады... На Слуцк дабраўся цягніком. У Асіповічах цэлую ноч прастаялі. А потым пехатою пятнаццаць кіламетраў. Сын малы, восем гадоў. Стаміўся і ўсё просіць казкі раскаваць. Здаецца, усё, якія ведаў, пераказаў, а яму новых хочацца. Дай, думаю, сам складу. Пра што? Пра вавёрчку. А калі пра вавёрчку, дык і пра зубкі, якія ў яе баяць. Гляджу, спадабалася сыну...

— Значыць, так і з'явілася «Вавёрчына гора»?

— Не. Гэтую гісторыю я спачатку ў прозе раскаваў. І яна не толькі сыну, але і суседскім дзецям спадабалася. Захацелася яе вершам пераказаць. Забраўся на вышкі (так у нас гарышча называецца), каб ніхто не замінаў. За тры дні казка і была гатова. Потым ужо ў Мінску да Маўра зайшоў. «Я, дзядзька Янка, — кажу, — вам казку прынес». Іван Міхайлавіч скупы на словы быў, а тут спадабалася, ухваліў яе. А потым «Вавёрчына гора» ў «Полымі» было надрукавана. А наступную казку, «Буслінае лета», я толькі праз дзесяць гадоў напісаў.

— Канечне, пра элементы аўтабіяграфічнасці ў казках наўрад ці можна гаварыць. І ўсё-такі, Цімох Васільевіч, «Вавёрчына гора» было падказана самімі абставінамі...

— Безумоўна. Вось вас цікавіць казка «Буслінае лета». Мне і цяпер помніцца старая буслянка, якая была ў Еўлічах на аселіцы вёскі. Усё лета

«СЛУЖЫЦЬ ДЗЕЦЯМ— ВЯЛІКАЕ ШЧАСЦЕ...»

ГУТАРКА З Васілём ВІТКАМ

вяліся там буслы. Калі пісаў казку, у думках перанёсся ў сваё маленства. Так і з'явілася гэтая гісторыя.

— Цімох Васільевіч, вашы казкі з цікавасцю чытае ўжо не адно пакаленне дзяцей. А вось «Чытанка-маляванка» выдана толькі летась. Прызнацца па-праўдзе, і дарослым не шкодзіла б часцей у яе заглядаць, асабліва маладым бацькам...

— Работа для дзяцей заўсёды нясе пямала сапраўднага ўдэхі. Хацелася даўно стварыць кнігу, якая б увабрала ў сябе шырокае кола дзіцячых інтарсаў, і яшчэ — паказаць дзіцяці багацце і музыку народнага слова. У калыханках, загадках, ва ўсіх гэтых пацешках я шукаў тую веру ў чарадзейнае слова, якая вельмі ўласціва маленству. Якой атрымалася кніжка, лепш судзіць маім чытачам. А мне радасна над ёй працавала. Гэта не высокія словы, але служыць дзецям — вялікае шчасце.

— А вось «Беларуская калыханка» як з'явілася? Яна ж адрасуецца ўжо старэйшаму ўзросту.

— Такая ўзроставага градацыя ў маіх творах не выпадае. Я свядома пісаў творы, якія б дзецям маглі чытаць ад свайго маленства да стаўлення. Праўда, у стварэнні іх атрымалася наадварот. Для самых маленкіх «Чытанку-маляванку» я напісаў у апошні час. У «Беларускай калыханцы» галоўны вобраз — вобраз маці. Любоў да маці — гэта і этычная выснова выхавання. Хацелася

ЛУНАЕ ПЕСНЯ НАД КРАІНАЙ

Мабыць, нам, работнікам радыё, больш за ўсіх ясна, якой сапраўды шырокай папулярнасцю карыстаецца песенная творчасць Юрыя Семянкі, Сотні лістоў прыходзяць з усіх куткоў краіны з заяўкамі на выкананне яго песень. Меладыйныя, ясныя па задуме, прасякнутыя настроям то шчырай вяселосці, то лірычнага суму, то грамадзянскім напалам, яны гучаць на хвалях радыё і ў дні вялікіх патрыятычных свят, і ў ввечэрніх канцэртах, і ў праграмах «З музычным прывітаннем»...

Мы ж, здараецца, першыя з нотных аркушаў «слухаем» яго песні, часта здагадваючыся, што ім наканавана сапраўдна папулярнасць, што іх палюбіць народ. За шчырасць. За меладыйнае характава. За настрой, які можа завалодаць чалавекам і абудзіць у ім светлыя пачуцці. За яснасць грамадзянскага гучання.

Ведаючы Юрыя Уладзіміравіча, мы перакананы, што ён адкажа на ўзнагароду новымі творами. І мы чакаем плёну яго натхнёнай працы, чакаем новых песень. Чакаюць іх і шматлікія прыхільнікі таленту заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Ю. Семянкі.

А сёння, калі ласка, уключыце прыёмнікі. На хвалях Беларускага радыё будзе абавязкова гучаць песня гэтага аўтара. Заяўкі на іх былі атрыманы ўнора.

Валеры ПРЫШЧАПЕНАК,
заслужаны артыст БССР,
саліст Беларускага радыё

Зайздросная якасць гэтага кампазітара яшчэ і ў тым, што ён звяртаецца да розных аўдыторый слухачоў. Калі вы з'яўляецеся прыхільнікам вальна-сімфанічнай музыкі, оперы, камернай творчасці, у вас ёсць магчымасць выбраць такія старонкі з напісанага Ю. Семянкам. Разам з пэтам А. Бачылам ён стварыў лірыка-камічную оперу «Калючая рука» і біяграфічную оперу пра Максіма Багдановіча «Зорка Венера». Яму належаць тры кантаты для салістаў, хору і сімфанічнага аркестра, уверцюра для аркестра народных інструментаў, музычныя камедыі «Рабінавыя каралі» і «Пяе «Жаваранак». Крыніцай яго песень стала беларуская паэзія. Кампазітар адчувае характава і «чужы» мілагучнасць вершаваных радкоў. Ён піша песні на словы Я. Купалы і Я. Коласа, П. Броўкі і М. Танка, К. Кірзенкі і А. Астрэйкі, А. Вольскага і С. Грахоўскага, А. Русака і А. Бачылы, часам даючы ім «пераклад» на музычную мову адразу палі публікацыі вершаў у часопісе або нават у газэце.

Бывае, такую апэратыўнасць мы лічым баявой у лепшым сэнсе гэтага слова. Што ж, і такое вызначэнне таксама заслужанае Юрыем Уладзіміравічам: ён — баявы мастак.

Для нас, выканаўцаў, Дзяржаўная прэмія, прысуджаная Юрыю Семянку за патрыятычныя песні, створаныя ім у апошнія гады, таксама радасць.

САМО ЖЫЦЦЕ

Макім Горкі казаў, што для дзяцей трэба пісаць гэтак жа, як для дарослых, толькі крышачку лепш. А паставіць добры фільм — мусіць, больш складаная задача. Бо маленькім гледачам трэба паказаць праўду (інакш яны не павераць аўтарам), і ў той жа час паказаць павінна ўзвышацца над штодзённым, каб вучыць, выхоўваць, уздымаць іх да ідэалу.

Творчасць рэжысёра Льва Уладзіміравіча Голуба пачынаючы з цікавай кінастужкі «Дзеці партызана» (1954 г.) стала пошукам дакладных сродкаў уздзеяння на розум і сэрцы піянераў і школьнікаў. Такія свае, адметныя сродкі знойдзены вядомым кінематографістам. Яркае сведчанне гэтаму — «Паланез Агінскага» — апошняя яго карціна. Тут не толькі дзеці, але і дарослыя адчуваюць подых вялікіх хваляючых падзей, святло баявога братэрства розных народаў, мужнасць маленькага героя ў вялікай вайне.

Поспех гэтага, як і іншых фільмаў Л. Голуба, вырашае тое, што ён надзвычай трапна выбірае выканаўцаў, умеюць працаваць з ім як педагог і мастак. Глыбокае, дасканалое веданне дзіцячай псіхалогіі дазваляе яму ствараць на экране непаўторныя вобразы ў займаемых жыццёвых прыгодах.

Гэты мастак умеюць сябраваць і з артыстамі і з падлеткамі, якія таксама робяцца ў яго фільмах маленькімі ак-

цёрамі, з пісьменнікамі, творчасць якіх служыць рэжысёру крыніцай натхнення.

Творчае супрацоўніцтва Л. Голуба з драматургам К. Губарэвічам узбагаціла наш дзіцячы мастацкі кінематограф. Мабыць, не выпадкова ён прыцягнуў да здымкаў мастацкай стужкі і вядомага апэратара-дакументаліста Р. Масальскага. Імкненне да праўды ў кожным эпізодзе і ў кожнай дэталі і тут падказала рэжысёру, што ў кантакце з чалавекам, які ведае цану рэпартажнай дакладнасці на экране, ён дасягне пастаўленай мэты больш упэўнена. І стужка, створаная ў такой садружнасці, пакідае ўражанне, нібы экран «толькі» ўзнаўляе падзеі, што нічога «прыдуманнага» ні ў сюжэце, ні ў характарах дзеючых асоб няма, што гэта — само жыццё...

«Дзяўчынка шукае бацьку», «Аноціна дарога», «Паланез Агінскага» — стужкі, якія робяць моцны ідэна-выхаваўчы уплыў на юных гледачоў. Мы часта бачым, як школьнікі пакідаюць кіназалы вельмі ўзрушанымі, да глыбіні душы ўсхваляванымі. Яны ўносяць з сабой і роздум аб гералізме сваіх бацькоў, аб патрыятычных справах сваіх ровеснікаў. Гэты роздум — патрэбны і карысны. Так сталеюць юныя. Мастацтва адкрывае перад імі велікі подзвіг, апетую без рыторыкі, па-жыццёваму праўдзіва, пераканальна.

Узнагарода, з якой і мы, работнікі кінаф-

К. Губарэвіч.

Л. Голуб.

Р. Масальскі.

нацы, віншuem Л. Голуба, К. Губарэвіча і Р. Масальскага, — заслужаная. Іх мастацкія стужкі, адрасаваныя самым юным гледачам, уваходзяць у арсенал твораў, якія памагаюць партыі, камсамолу, піянераў выхоўваць з падлеткаў сапраўдных патрыётаў Савецкай Бацькаўшчыны.

Ф. ЛЮЦКО,
дырэктар кіна-
тэатра «Піонер».

коў. І яна не магла не выліцца, гэтая бязмежная любоў да Радзімы, у пазычныя радкі і тады, у тых суровых дні выпрабаванняў, і сёння, калі душа радуецца нашаму шчасліваму мірнаму дню, нашым дасягненням.

Крытыка адзначала антываенную накіраванасць «Кнігі ста песень». І гэта натуральна. Бо ці ж мог я, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, звычайны чалавек, які бачыў, перажыў душою суровыя, грозныя выпрабаванні народа, не сказаць свайго ўсхваляванага сыноўняга слова ў абарону міру? Ці ж мог я забыць пра тых сваіх франтавых таварышаў, якія аддалі жыццё на палях бітвы за Радзіму?

Сябры, вы, што ў паходзе ўпалі, Нат не скажаце і «бывай», — Ах, каб вы зналі, колькі жалю нашу ў душы сваёй па вас. Ах, каб вы ведалі, як горка за вас, бязмоўных, лёс судзіць!

На твары паэта — глыбокі смутак, задуменнасць у ягоных крышчых стомленых вачках. Ён — прыгадвае. Ён пераносіцца думкамі ў той незваротны час... Якіх толькі шэсць радкоў, пазначаных мудрасцю сталага таленту, а перад вамі паўстаюць ужо і лёс людзей, і рысы эпохі... Незвычайна хваляюць аўтарскія адносіны да чалавека — верш прасякнуты вострым адчуваннем страты і высокім разуменнем адказнасці перад памяццю франтавых сяброў за сённяшні наш дзень.

— Так, каб справядліва меркаваць аб сучасным, неабходна доб-

ра памятаць аб мінулым, і бязлітасна, па закону сумленнага сэрца, гнеўна кляймоць тых, хто прагне чалавечага гора, хто сее яго...

Гляджу: матуля песціць сына... А недзе ў вочы б'е напалам. І зноў на нейкую краіну Раптоўна вылюдак напая.

І хто не адчуе, як вялікае, бязмежнае гора шматпакутнага в'етнамскага народа пераклікаецца зараз з пакутамі нашых людзей у гады жудаснай фашысцкай навалы...

Дарэчы, некаторыя вершы «Кнігі ста песень» я напісаў за мяжой — у Нью-Йорку, дзе давялося пабываць з дыпламатычнай місіяй... У краіне, якая прынесла столькі няшчасця свабодалюбнаму народу В'етнама. І само сэрца дыктвала мне тых, мякка кажучы, «сярдзітых» вершы, у якіх я выкрываю ілжывую дэмакратыю Амерыкі.

— Вашы вершы, як сапраўдныя песні, паланілі чытача глыбокім лірызмам, праўдзівасцю, чулівай неспрэчнасцю... Чытачу адразу палюбілася новая кніга. Але ён спраўдліва чакае цяпер ад вас новых цікавых кніг, хоча ведаць, якія творчыя планы ў паэта на будучае.

— Планы такія. Першае, напісаць новую кніжку вершаў. У ёй знойдуць месца «вечныя» тэмы: лёс чалавецтва, роля паэта ў жыцці грамадства, які адчувае сябе заўсёды змагаром не толькі за шчасце свайго народа, але і ўсіх працоўных зямнога шара. Кніга будзе скіравана ў сучаснасць. Выкарыстаю

свае ўражанні з паездак за мяжу, па нашай цудоўнай краіне, па сваёй рэспубліцы.

Ёсць у мяне і яшчэ адна задума: закончыць у недалёкім будучым публіцыстычную апавесць. Таксама — роздум пра наш час.

— Дзякуй, Канстанцін Ціханавіч. Апошняе пытанне — якія з'явы літаратурнага працэсу ў рэспубліцы вы лічыце цікавымі і важнымі?

— Ну, гэта пытанне вельмі шырокага дыяпазону... Тут можна гаварыць і многа, і вельмі лаканічна. Адзначу толькі самае істотнае. Галоўным, на мой погляд, з'яўляецца тое, што пісьменнікі рэспублікі вельмі ўсхвалявана ўспрынялі і адгукнуліся на заклік партыі: ва ўсёй велічы паказаць нашага сучаснага сучасніка — рабочага, калгасніка, інтэлігента... Нямала напісана ўдалых твораў аб савецкім чалавеку, будаўніку камунізму, патрыёту нашай шматнацыянальнай Радзімы, абаронцу яе заваёў. Многае робіцца зараз і ў паэзіі, і ў прозе, і ў драматургіі. Але, думаецца, кожны з нас, пісьменнікаў, павінен яшчэ больш актыўна працаваць над мастацкім увасабленнем вобразаў сучаснікаў, каб маладох пакаленне савецкіх людзей выхоўвалася на нашых кнігах, вучылася, як жыць, як будаваць самае шчаслівае грамадства на зямлі. У гэтым і я, паэт, бачу свой святы абавязак літаратара, абавязак камуніста.

дома, і Вяселькіна. Так з'явіліся мае «Азбука Васі Вяселькіна», «Казка пра цара Зубра» і казка Сяргея Грахоўскага пра Вяселькіна, які ляціць на месяц.

Наогул, стварэнне гэтага часопіса вымагала развіццём дзіцячай літаратуры ў рэспубліцы. Вазьміце нашых сённяшніх дзіцячых пісьменнікаў. Амаль кожны з іх у свой час пачынаў друкавацца на старонках часопіса.

Працуючы ў такім часопісе, добра адчуваеш патрэбы дзяцей. Памятаю, неабходна было для маленькіх старыць своеасаблівую азбуку, каб дзіця, якое нават яшчэ не ўмее чытаць, запамінала літары, знаходзіла іх, называла словы. Так узнікла мая «Азбука». У сваіх пісьмах настаўнікі часта выказваюць мне ўдзячнасць за гэты твор.

— У апошні час самі пісьменнікі ўзяліся за стварэнне падручнікаў для школ. Думаецца, гэта добрая справа.

— Я рад, што супрацоўнічаю з Міністэрствам асветы. Прыемна, што пісьменнікі далучыліся да школы, да яе жыцця. Анатолий Клышка стварыў новы «Буквар». У супрацоўніцтве з вопытнымі педагогамі і метадыстамі я складуў «Роднае слова» для 1 і 2 класаў, «Эдзі Агняцвет» — падручнік для 3 класа. Рыгор Шкраба напісаў падручнік для 9 і 10 класаў. Трэба пісьменнікам шмат працаваць для дзяцей, каб адчуць сапраўдную радасць, каб прынесці яе сваім чытачам. Гэтага, мабыць, не заўсёды можна дасягнуць у маладым узросце. Да ўсяго сказанага хачу дадаць, што дзіцячы пісьменнік павінен быць чалавекам вялікай эрудыцыі і культуры. А прыкладаў тут шмат. Гэта і Маршак, і Чукоўскі, і нашы Колас і Купала.

...Пісаць для дзяцей — вялікае шчасце. Дзеля гэтага ішчасця жыве і працуе пісьменнік Васіль Вітка.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

апаэтызаваць, паказаць велічнасць гэтага вобраза.

Я асабіста лічу, што найбольш плёна пшпацца для дзяцей у сталым узросце, у гадоў гэтак сорак—пяцьдзесят, а то і шасцьдзесят. Чалавеку ўжо ёсць пра што расказаць. Вядома, можа быць і выключэнне. Мне асабіста падабаюцца дзіцячыя творы Рыгора Барадулліна. І новыя, і тые, што былі напісаны раней.

Дзіцячы пісьменнік не можа не быць педагогам, педагогам па прызначэнню. Не ведаючы асноў педагогікі, не маючы жыццёвага вопыту, цяжка пісаць для дзяцей. Я б сказаў, проціпаказана. Вялікім шчасцем лічу для сябе супрацоўніцтва з Васілём Аляксандравічам Сухамлінскім. Пабольш бы такіх людзей, і сярод настаўнікаў, і сярод дзіцячых пісьменнікаў.

— Цімох Васільевіч, вы ўжо даўно з'яўляецеся рэдактарам дзіцячага часопіса «Вясёлка». Паўна, гэта шмат дапамагае і ў працы над новымі творами?

— Са старонак гэтага часопіса пачаў сваё жыццё Вася Вяселькіна. Калі памятаеце, то ў «Бусліным леце» Вася сам піша казку. І «Вавёрчына гора», і «Буслінае лета» пісаліся, можна сказаць, па ўласнай задуме. А тут патрэбен быў на старонках часопіса свой герой. А калі «Вясёлка», то, вя-

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФШАХ

МАГІЛЕЎСКІ драматычны тэатр паказаў новы спектакль — «Чалавек з боку» па п'есе І. Дварэцкага. Рэжысёр — Ул. Караткевіч, мастацкае афармленне — М. Волахава.

На здымку — у ролі Ніны Шчогалевой — артыстка А. Барысава, інжынера Чашнова — заслужаны артыст БССР А. Руданюк. Фота А. ГОЛЬША.

У **ГОМЕЛІ** адбылася прэм'ера спектакля «Аперацыя «Прывітанне» па п'есе далёкаўсходняга драматурга Валерыя Шаўрына. Рэжысёр спектакля — Г. Вагаў, дэкарацыі зробленыя па эскізах заслужанага дзеяча мастацтваў Казахскай ССР В. Кляўзера.

На здымку — заслужаны артыст БССР П. Філіпаў у ролі начальніка ірымінальнага вышукі Каберыдзе і артыстка Л. Усанова ў ролі Таццяны Барысаўны.

Фота В. ЗЯЛЕНКІ.

«Канцэртная зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Рэпетыцыя. Гучыць знаёмыя цёплыя голас, знаёмая мелодыя, словы...»

«Польмя ружовых верасоў. Я да соснаў, пэўна б, не прыйшоў, Калі б лета сум мой загаіла, Калі б восень знаў не запаліла...»

«Верасы»... Здаецца, кампазітар Ігара Лучанка і спявака парадзіла нешта такое, ад чаго ў другім выкананні песня не прагучала б так шчыра, так глыбока і пранікліва. Не трэба рэкамендаваць выканаўцу. Заслужаны артыст БССР Віктар Вуячыч — адзін з

нае месца. Лірычны творы ён выконвае так, каб у слухачоў яны выклікалі глыбокія пачуцці, добры, светлы настрой.

Сярод песень, якія ўплываюць на эмацыянальны стан аўдыторыі, самому спяваку асабліва дарагія «Верасы» І. Лучанка, «Жураўлі» Я. Фрэнкеля, «Дзякую табе» А. Бабаджаняна. І слухачы палюбілі іх менавіта ў «вучачывым» гучанні. Дастаткова, скажам, паглядзець пошту радыё, каб пераканацца ў гэтым. Так, гэтыя песні яркія, прыгожыя. Часам здаецца, што ты іх ведаеш даўно, не адзін год.

Чакаеш, што такі артыст, як В. Вуячыч, на кожным канцэрце ад-

торную па характаву, мелодыю, на якой словы паляцаць да людзей. Выканаўца павінен данесці да слухачоў гэты спляў думкі і прыгажосці. Тады песня стане блізкай, патрэбнай кожнаму, хто яе пачуе. Мне, як і наогул эстрадным спявакам, часам даводзіцца «дапамагаць» нараджэнню песні ў тым выглядзе, які яна выносіцца на прысуд слухачоў.

Не, я не складаю ні мелодый, ні вершаваных радкоў. Спрабую падказаць аўтарам песні, разам паразважаць, ці дакладна прапанаваны паварот думкі, ці перайшло пачуццё ў мелодыйны малюнак... Зразумела, выканаўца ў такіх вы-

СЦВЯРДЖЭННЕ, якое вынесена ў загаловак гэтага артыкула, не фіксацыя знаёмства са штатным раскладам знамай канцэртнай установы. Самае жыццё яе, творчыя пошукі і намаганні, здабыткі і страты, барацьба за мастацкую неаўтарнасць аблічча і грамадскі рэзананс на выконваемы праграмы — усё гэта гаворыць, што сапраўды існуе ў рэспубліцы яшчэ адна філармонія: Гомельская, абласная. Яна яшчэ вельмі маладая, існуе ўсяго пяць год, што для творчага арганізму, бясспрэчна, мала, калі гаварыць не пра ўстанову па продажы выпадковых канцэртаў, а пра мэтанакіраваны мастацка-прапагандысцкі калектыў, якім, па сутнасці, павінна быць кожная філармонія. Тое, што падкрэслена абласное прызначэнне філармоніі, датычыцца не прымянення мастацкай вартасці яе творчых ансамбляў, а аб'ёму дзейнасці, яе штатных магчымасцей.

Для чаго ж спатрэбілася гэтая прэамбула? Каб было відавочна, што ёсць яшчэ пэўны час у гомельскіх філарманістаў, каб замацаваць свае дасягненні, вызваліцца ад нецывага, выпадковага, што захавалася часам ад мінулага, калі намерчыны бок вабіў былых кіраўнікоў Гомельскай філармоніі больш, чым ідэйна-мастацкі.

Аўтару гэтых радкоў давялося за апошні год неаднаразова знаёміцца з канцэртамі гамельчан. Тут былі і лекцыя-канцэрты, і эстрадныя нумары: змешаныя і падпарадкаваныя пэўнай праграмай задуме («Песні над Сожам», «Рытмы часу», «Палескія заранкі» і г. д.). Кожны з іх даваў магчымасць убачыць творчы патэнцыял выканаўцаў, іх моцныя і слабыя бакі, хібы рэпертуару ці кампазіцыйнага асобных нумароў у пэўнай праграме. Але найбольш шырока і змястоўна паказалі сабе гомельскія артысты, калі давалі творчую справаздачу ў Мінску, выступаючы ўдзельнікамі рэспубліканскага конкурсу на лепшую праграму, прысвечаную 50-годдзю СССР.

Былі ў гэтай праграме пэўныя «выдаткі» на мастацкую вартасць асобных нумароў, перашкаджала некаторым выканаўцам «боязь» сталічнай аўдыторыі. Але агульнае ўражанне ад гэтага канцэрта складалася станоўчае. Рэжысёр І. Цвярскі здолеў зладжана падпарадкаваць усе нумары ідэйна-мастацкай задуме праграмы — паказу суквецця песенных багаццяў братніх савецкіх нацыянальных культур і шматбаковага духоўнага свету сучаснікаў. Былі тактычна знойдзены адпаведныя месцы і для драматычна насычаных твораў, і для лірычнай і жартоўнай песні, для мастацкага слова і сольнай інструментальнай або аркестравай п'есы. Літаратур-

ныя звязкі «за кадрам» — па радыё — не перашкаджалі ўспрымаць асноўныя нумары праграмы, наадварот, іх цэментавалі.

Цудоўна тое, што ў канцэрце побач з творами рускіх кампазітараў А. Новікава, А. Колькера, А. Фельцмана, М. Фрадкіна, В. Акульшына, армянскага — А. Бабаджаняна, латышскага — Р. Паулса і іншых вядомых аўтараў братніх рэспублік так удала былі выкананы нашы беларускія папулярныя песні У. Алоўнікава, Ю. Семянякі, І. Лучанка, М. Пятрэні, яркія ўзоры нашага песеннага фальклору. Слухачы беларускай сталіцы атрымалі тут магчымасць пазнаёміцца і з яркімі выканаўцамі гэтых твораў. А іх сярод гамельчан нямала.

Ё С Ц Ь

Так, напрыклад, вабіць публіцыстычнай манерай выкананні ў спалучэнні са стрыманасцю сцэнічных паводзін і выдатнымі вакальнымі дасягненнямі малады спявак В. Зотаў. Ён з вялікім настроем і мастацкім тактам выканаў «Верасы» І. Лучанка, «За таго хлопца» М. Фрадкіна, некаторыя іншыя творы. Вельмі проста, высакародна па гучанню вялікага і прыгожага голасу трактуюць высокапрафесійны спявак Н. Мельнікаў песні «Я люблю, цябе, Расія» Д. Тухманова, «Эй, ухнем» А. Колькера, «Песню аб Мінску» У. Алоўнікава. Перспектыўны артыст, хоць часам трохі манерны і мітуслівы, рэпертуарны спявак А. Ярмоленка. Яго багатаму па тэмбру тэнору можа пазайздросціць любы вядомы выканаўца. Малады артыст у канцэрце выступіў амаль ці не з паловай аддзялення праграмы. І «Белая Русь» Ю. Семянякі таксама знайшла добрага выканаўцу ў асобе спявачкі Я. Заўлавай.

Асабліва каштоўнае ў гэтых артыстаў тое, што яны «знойдзены» кіраўніцтвам філармоніі непасрэдна ў Гомелі, тут выхоўваліся і таму валодаюць беларускай мовай, зацікаўлены ў нацыянальным рэпертуары, ахвотна прапагандуюць творы «сваіх» кампазітараў, таксама як і аўтараў з іншых рэспублік.

Нельга не адзначыць і высокую якасць выканання балады «Хатынь» артыстам Л. Філоненкам. Ён вельмі шчыры ў раскрыцці пачуццяў і заражае сваімі перажываннямі слухачоў, не карыстаючыся ніякімі знешнімі сцэнічнымі прыёмамі.

Добрае ўражанне сваёй музычнасцю і тэхнічнай падрыхтаванасцю пакідае і балалаечнік М. Заліскі — выканаўца «Карагода» В. Купрэвіча і старажытнага рускага рэканса «Я вас сустраў» (пад акампанемент зладжанага інструментальнага ансамбля «Сябры»).

Можна было б назваць і нумары гэтай праграмы, якія пакінулі не такое прыемнае ўражанне, маюць нават пэўныя загані. Аднак аўтар нататак не імкнецца пісаць рэцэнзію, а хоча паказаць наяўнасць у Гомельскай філармоніі даволі моцнага ў мастацкіх адносінах твора чага касцяка.

І ЗВІНЕЛІ НАШЫ ГАЛАСЫ...

самых папулярных сучасных спявакоў. Пераможца Першага Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады ў Маскве, лаўрэат Міжнароднага конкурсу ў Варне, ён шырока вядомы як выканаўца песень савецкіх кампазітараў і твораў беларускіх аўтараў не толькі слухачам сацыялістычных краін. Яго канцэрты гарача прымалі ў Англіі і Бельгіі, у Галандыі і Даніі, у Францыі, ФРГ і Канадзе, у Сірыі, Ліване, Чылі і Бангладэш.

Гэтага спявака ведаюць па выступленнях у канцэртных залах, па радыё і тэлебачанні, па запісах шматлікіх песень нашай краіны (у тым ліку і беларускіх аўтараў) на грамафонныя пласцінкі і магнітафонныя стужкі. Адна з іх выпушчана ў Парыжы, на якой запісаны 12 твораў савецкіх кампазітараў у выкананні В. Вуячыча. Сярод іх «Верасы» і «Я прыйду» І. Лучанка, а таксама «Песня старога халасцяка» А. Туранкова.

Вядомы выканаўца заўсёды імкнецца, каб кожны яго канцэрт меў шматжанравы характар. Тут песні палітычнага, сапраўды грамадзянскага гучання, лірычныя і народныя. У рэпертуары В. Вуячыча патрыятычная песня займае асноў-

крые табе нешта новае. Спадзяюся, што сёння пачуеш добрую па ўсіх кампанентах песню аб сучасніку, аб яго справах, каб музыка па сваёй драматургіі дакладна не сла гэтую думку, каб песня стала «шлягерам» у самым добрым сэнсе гэтага слова.

— Калі мы пачнем новае ў вашым рэпертуары? — такое пытанне задае Віктару Лук'янавічу ў перапынку на рэпетыцыі.

— Праца над песнямі — гэта заўжды творчы пошук, якому няма канца. Паэт шукае найбольш дакладныя і адухоўленыя словы для раскрыцця чалавечых пачуццяў; кампазітар — яркую, непаў-

падках зыходзіць са сваіх магчымасцей, «плануе», як песня прагучыць не «наогул», а ў яго вуснах...

Спашлюся на прыклад. Калі перад падарожжам у Чылі Ігар Лучанок пісаў свае вядомыя «Верасы», нам абодвум давялося шмат падказаць адзін аднаму, раіцца і спрацацца. Песня павінна быць не толькі яркай у запісе на нотную паперу, але і пры маім выкананні перад незнаёмай чылійскай аўдыторыяй. Што патрэбна для гэтага зрабіць? Тут патрэбна суладдзе з аўтарам. Калі я спяваў «Верасы» ў далёкай лацінаамерыканскай краіне, калі слухачы з такой шчырай прыхільнасцю прымалі песні,

узровень выканання кожнага нумара.

— На розных кантынентах і слухачы бываюць розныя па тэмпераменту ўспрымання песні, ці не так? — пытаюся ў Віктара Лук'янавіча.

— Так. Гэта адчуваеш тады, калі параўнаеш, скажам, аўдыторыю ў Чылі з аўдыторыяй у Бангладэш, дзе я таксама нядаўна гастрываваў. Даводзіцца шукаць спецыфічныя прыёмы, каб кантакт паміж сцэнай і залай быў сапраўды ўзаемны. Да таго майстэрства, якім ты, здаецца, валодаеш, дадаецца істотна новае, нават нечаканае. Знайсці дакладныя тэрміны для гэтых набытых табой «дадаткаў» цяжка, а можа, і наогул немагчыма.

Цяпер я збіраюся на гастролі. Мне здаецца, што маім будучым слухачам будзе цікава паслухаць песні «Белая Русь» Ю. Семянякі, «Пра Расію» В. Салаўева-Сядога, «Радзіме» І. Лучанка і іншыя.

Самымі яркімі ўражаннямі 1972 года для мяне застаюцца выступленні, якія мне даверылі пра-

ведзіць у Маскве ў святочныя дні 50-годдзя ўтварэння СССР...

Артыст глядзіць на гадзіннік. Разумею — рэпетыцыя. Артыста запрашаюць на сцэну. Цішыня. Ён нешта шэптам скажаў канцэртмайстру. Над клавішамі ўзляцелі рукі. Акорд. І зноў — «Верасы»... Слухаю — і штосці новае, раней у голасе Віктара Вуячыча не чулае мной, гучыць выразна. Так, гучыць! Магчыма, гэтае новае адценне замацуецца і ўвойдзе ў інтанацыйную палітру, магчыма, наадварот, гэта — толькі штрых, што «з'явіўся» і пасля правёркі перад сябрамі або перад аўдыторыяй слухачоў знікне... Артыст — у пошуку. Ён не дае сабе палёгкі. Ён імкнецца апраўдаць давер шматлікіх сваіх прыхільнікаў.

Я пакідаю філарманічную залу, а там, на сцэне, гучыць, пераліваючыся ўсімі фарбамі вясёлкі, знаёмы голас, голас, з якім ты пасябраваў на заўсёды: «Польмя ружовых верасоў...» Зіма, а песня вядзе і кіча ў вецень беларускіх верасоў.

Л. КРУШЫНСКАЯ.
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА», 5.1.1973 г.

Але ж тут не названы яшчэ і тыя выканаўцы, хто плёна праце ў лектарыйных канцэртах. Знаёмства з добра падрыхтаваным лектарам Я. Іконікавай, якая да таго ж умее зацікавіць аўдыторыю слухачоў прасвай, даходлівай мовай, са спявачкай Л. Вярбіцкай, піяністкай Я. Палей, скрыпачом А. Яўтуховічам — артыстамі з творчымі індывідуальнасцямі і энтузіястамі сваёй музычна-прапагандысцкай дзейнасці, яшчэ больш падтрымлівае ўражанне аб налінасці ў Гомелі патрэбных мясцовых філарманічных кадраў. І праграмы гэтых канцэртаў-лекцый цікавыя. Так, акрамя класічнага цыкла (у якім за апошні год была прадстаўлена творчасць Глінкі, Даргамыя-

ца ўсё больш, прыходзяць усё новыя і новыя людзі...

А як абстаць справы ў гомельскай філарманістаў — кіраўнікоў устаноў — з прапаганды лепшых дасягненняў мастацтва сіламі буйнейшых майстроў краіны і замежных гасра-лёраў? Дадзім слова Зой Сямёнаўне Шыхасанавай — работніку Гомельскага домабудаўнічага камбіната і наведальніцы амаль усіх філарманічных канцэртаў. Чалавек высокай культуры — дарэчы, прапраўнучка пісьменніка Ф. Дастаеўскага, — яна вельмі патрабавальная да якасці і арганізацыйнага боку канцэрта, але разам з тым сцвярджае:

— Канцэрты прыездных майстроў праводзяцца сістэматычна і з вялікай да іх аднаасцасцю. Праграмы цікавыя, змястоўныя, іменны выканаўцаў добра вядомыя аматарам музыкі. Публіка прымае іх горача, ад сэрца. Крыўдна, што мала сімфанічных канцэртаў,

нях, чаго пры адсутнасці ўласнай канцэртнай залы дабівацца было вельмі складана.

Надшоў час сказаць і пра становішча з гэтай залай і, наогул, аб умовах, у якіх сёння прымушана працаваць маладая філармонія, пазбаўленая сваёй плошчы. Не мае яна сталых рапетыцыйных пакояў для падрыхтоўкі новых праграм сваімі артыстамі; адміністрацыйны персанал туліцца ў адным з гарадскіх дамоў культуры, дзе філармонія арандуе пакой, падзелены перагародкай на некалькі каморак. Праўда, пачалі праектаваць філарманічны будынак з канцэртнай залай і ўсім неабходнымі ўмовамі для творчай і арганізацыйнай дзейнасці. Але часу, пакуль здзейсні-

мені М. Шахбердыева, квартал імя Барадзіна і вялікая колькасць іншых цудоўных выканаўцаў краіны — гэтай свайце.

Рыхтуецца таксама новы рэпертуар для сваіх выканаўцаў. Зроблены творчыя заказы кампазітару І. Лужанку для напісання песень спецыяльна для гомельскіх артыстаў, вядуцца перагаворы з беларускімі пісьменнікамі аб стварэнні для тамяльчан літаратурных твораў, бо размоўны жанр у філармоніі — гэта вельмі «вузкае месца» як у сэнсе якасці канферанса, так і па яго выкананню.

І тут зноў трэба адзначыць, што запрашэнне на сталую работу рэжысёра І. Цяльскога — былога работніка Беларускага радыё, аказалася вельмі карысным для Гомельскай філармоніі. Ён робіць энергічныя захады над стварэннем новага рэпертуару. Добрым ініцыятыўным кіраўніком калектыву філармоніі аказаўся і яе малады дырэктар Валерый Сяргеевіч Радзін — выпускнік Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Нават скупал на кампліменты Ала Дамітрыеўна Панаценка — намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Гомельскага абкома камсамола, і таля гаворыць, што з прыходам у філармонію Валерыя Сяргеевіча, справы там наладжваюцца зусім інаш, чым раней. Пра гэтую змену стылю філарманічнай дзейнасці за апошні год гаварыў і намеснік начальніка абласнога ўпраўлення культуры С. Ліс. Шмат намаганняў, каб у Гомелі была канцэртная ўстанова, вартая буйнай прамысловай і культурнай вобласці Беларусі, прыкладае разам са сваім дырэктарам таксама кіраўнік камернага і лектарыйнага аддзелаў філармоніі, вельмі энергічны і ўлюбены ў справу Міхаіл Матусяў і малады адміністратары Ніна Ісептарова і Тамара Шыраева — абедзве, дарэчы, са спецыяльнай музычнай адукацыяй, што не так часта бывае, на жаль, у канцэртных арганізацыях. Многа робіць і іншыя, не названыя тут работнікі.

Хоць і не ўсё яшчэ ў Гомельскай філармоніі цалкам аднавідае высокім запатрабаваннем, але практыка яе работы сёння, перспектывы на будучыню, даюць падставы гаварыць, што эксперымент са стварэннем у рэспубліцы абласной канцэртнай арганізацыі, аб якім было шмат крываголкаў, аказаўся сапраўды ўдалым.

І. НІСЧЕВІЧ.

У ГОМЕЛІ ФІЛАРМОНІЯ...

скага, Мусаргскага, Рымскага-Корсакава), у дванадцятці народных універсітэтах культуры праводзіліся таксама заняткі па тэмах «Ленін і музыка», «Творчасць Янін Купалы і Якуба Коласа ў музыцы», «Падарожжа ў свет музыкі», «Сустрача з песняй», «Музыка Савецкай Расіі», «Музыка Савецкай Грузіі», «Музыка Савецкага Азербайджана» і іншых, якія адлюстроўваюць дружбу братніх народаў нашай шматнацыянальнай краіны.

Калі ж перайсці да лічбаў, дык за мінулы канцэртны сезон лекцыі Гомельскай філармоніі ахапілі каля 125 тысяч слухачоў гарадоў і раёнаў вобласці. А якое яны пакінулі ўражанне, выказаў ад імя Чачэрскага народнага універсітэта культуры яго дэкан Мікалай Рыгоравіч Яроманка:

— Кантакты з нашай Гомельскай філармоніяй — трывалыя, не было ніводнага зрыву заняткаў. Што датычыцца якасці іх правядзення, — высокі ўзровень і ўменне «захапіць» аўдыторыю. Прывяду такі прыклад. Наша зала мае 400 месцаў, і яна заўсёды напоўнена слухачамі, хоць фармальна мы спачатку мелі 110 заісаўшыхся ва ўніверсітэт. Цяпер ужо мы маем 300 чалавек пастаянных слухачоў, і зацікаўленых заняткам становіцца

што ў гарадзе няма сваёй філарманічнай залы...

Апошняя заўвага слухная, але аб ёй трохі пазней.

Нездарма, відаць, пачынаючы з другой паловы 1971 года работнікі Гомельскай філармоніі ўвесь час за перавыкананне плана канцэртнай дзейнасці па ўсіх паказчыках — колькасць выступленняў, ахоп слухачоў, эканамічны эфект — атрымліваюць «прагрэсіўны» — спецыяльную даплату да штатнага акладу. Прычым планы гэтыя перавыконваюцца не толькі ў сваёй вобласці, але і на гастроллях уласных гомельскіх артыстаў, якія паспяхова канцэртуюць у рэспубліках Сярэдняй Азіі і на Украіне, у Казахстане і на Паўночным Каўказе, у гарадах РСФСР. Водгукі на гэтыя канцэрты ў друку розных гарадоў вельмі станоўчыя.

Гаворачы пра здабыткі арганізацыйна-творчай дзейнасці Гомельскай філармоніі, адзначым, што тут існуе абанементаля сістэма для аматараў камерных канцэртаў. Яны маюць магчымасць набыць адразу білеты на шэраг творчых вечароў сваіх любімых выканаўцаў. Прычым такія абанементы — на 7 канцэртаў — распаўсюджваюцца паспяхова і ў Гомелі, і ў Мазыры (тут звыш тысячы абанементаў-мацеляў). І праводзяцца яны ў стацыянарна вызначаных памяшкан-

ца будоўля, пройдзе багата. Таму замест 35—40 стацыянарных канцэртаў, якія магла б сёння даваць філармонія, яна мае магчымасць праводзіць кожны месяц усёго толькі 20; больш дзён ёй не выдзяляе Палац культуры чыгуначнікаў і Гомельскае музычнае вучылішча. А адсюль і рэдка сімфанічныя канцэрты, бо, да таго ж, свайго аркестра пакуль няма, а запрашаць на гастролі з іншых гарадоў на адно-два выступленні — неметазгодна.

Тут падкрэслена, што аркестра свайго яшчэ ў філармоніі няма таму, што кіраўніцтва яе робіць захады, каб выкарыстаць для канцэртнай дзейнасці вучэбны сімфанічны калектыв вучылішча. Да таго ж вядуцца перагаворы з Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР, каб ён сістэматычна праводзіў у Гомельскай філармоніі спецыяльныя цыклы канцэртаў. Гамельчане — людзі энергічныя і здзейснюць гэтую задуму, як і арганізацыю ўласных інструментальных ансамбляў: фартэп'янага з'яў, квартэта баяністаў; яны наладжваюць канцэрты хору студэнтаў музычнага вучылішча і іншыя творчыя мерапрыемствы.

Тым часам яны настойліва і цікава праводзяць канцэрты Свята мастацтва, якое прысвечана 50-годдзю СССР і перакрочыла межы нашай рэспублікі. У Гомелі і вобласці выступалі Варонежскі народны хор, ансамбль песні і танца «Летува», аркестр Беларускага тэлебачання і радыё, майстры мастацтва Азербайджана, Таджыкістана, Марыйскай АССР, салістка Влікага тэатра Т. Фаміна, народная артыстка Турк-

гэтага вобраза і вельмі хваляваўся...

Трэба сказаць, што акцёрскае «бачанне» камуніста Штанге Ю. Барысёнак увасобіў у жывы, пераканальны і шматгранны вобраз. Мужнасць, унутраная сіла, гарачая адданасць справе рэвалюцыі — усё гэта было надзвычай яркім у выкананні Ю. Барысёна.

Жорсткія, непрымірныя Інтанцы ў допшыце Генадзя Дубравіна, эмігранта і эсрадыка, глыбокая чалавечнасць у адносінах з сябрамі Хамутовым і Ірынай, чэкіскай празорлівасцю і суровай стрыманасцю ў штодзённых намаганнях былі наглядным сцвярдзеннем таго, што гаварыў Ф. Э. Дзяржынскі: «У чэкіста павінны быць халодны розум, гарачае сэрца і чыстыя рукі».

Менавіта такім і прадстаў перад намі Ю. Барысёнак у ролі Штанге. Творчы ўздым, святочная ўнёскасць, з якой працаваў Ю. Барысёнак над вобразам сучасніка, дапамагае яму цяпер ужывацца ў ролі романтичнага паэта-вальнадумца Сірано дэ Бержарака.

Па сваёй прыродзе Юра Барысёнак — чалавек неўтаймававай энергіі і «выдатку» яе заўсёды шчодрата і мэтанакіравана. Нягледзячы на вялікую занятасць у тэатры, ён бывае на прадыярствах, ва ўстановах, што лах і калгасах. Барысёнак добры дэкламатар. Слухачы заўсёды цвёрда сустракаюць яго літаратурна-музычныя канцэрты — «Вялікі трыбун пазіі — Ул. Маякоўскі», «Нараджэнне песні», кампазіцыі па творах Р. Гамзатава, К. Сіманова.

«Амплуа», якое абраў для сябе гэты артыст, — ціннае, адказнае. Героіна часам можна ператварыцца ў халодную патэтыку, замест пластычнага малюнка, бывае, з'явіцца поза... Калегі па тэатры папярэджваюць маладога таварыша, калі заўважваюць у яго выступленнях такія «выдаткі» захвалення. Ён умее слухаць і прыслухоўвацца да крытычных заўваг. Гэта ніколі не дазволіць яму спакуюцца танымі поспехам, захварэць на «прэміерства». Юры Барысёнак надзейны і сапраўды творчы работнік у мастацтве.

Уважліва назіраючы за яго творчым жыццём, бачыш працэс становлення ціннага артыста. Ён нястомна авалодвае тонкасцямі сцэнічнага майстэрства.

А. СТРУНІН,
заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР.

Гэта здарылася з ім у дзевятым класе. Пры школе арганізаваўся хор.

— Пойдзем, Юрка! — угаворвалі аднагокі. Спачатку не згаджаўся, а потым пайшоў. Спевы не захпілі — от, слэбы хадзілі спявалі, ну і ён... Аднойчы пакартаваў, «паднаіснуў» на голас і хоць гэта было недарэчы, пачаў старанна басіць... Пасля заняткаў усіх адпусцілі, а яго затрымаці.

— Ну, думаю, пацягнуць да дырэктара, — успамінае Юры Барысёнак. — Непрыемна! А кіраўнік хору загаварыў пра іншае: «Слухай, Юра, сёння ты старанна строіў дурня. З-за цябе спеўка прайшла дрэнна... Але ў цябе фармуецца голас. Магчыма, будзе добры, сакавіты бас. Я кірую дэцкай опернай студыяй пры ДOME плянераў. Будзеш у мяне займацца...»

І вось басавая партыя ў оперы-

СЛОВА ПРА
МАЛОДШАГА
СЯБРА

«АМПУА» АБРАНА АДКАЗНАЕ

казцы «Машачка і мядзведзь»... Адсюль усё і пачалося. Юра Барысёнак стаў юным «артыстам» студыі і заўсёдным наведвальнікам кіеўскіх тэатраў. Незабыўныя ўражанні — Б. Руданка, Б. Гмыра, Д. Гнацюк, Я. Мірашнічэнка, Н. Ужвій, Ул. Панамарэнка...

— Перада мной адкрыўся новы захпляючы свет. Калі я вяртаўся з тэатра і клаўся спаць, сну не было. Уваскрасалі казачныя сцэны, складаліся ў адно цэлае, зачароўвалі. Кожны спектакль надоўга застаўся ў маім уяўленні.

Поспехі Юры Барысёнак у дзіцячай студыі былі такія адчувальныя, што яго парэкамендавалі ў кансерваторыю. Два гады напружанай вучобы. І раптам...

— Нечакана прыйшоў да думкі, што опера — гэта не маё прызвание. Захапіў драмай. Падалося, што гэта больш праўдзівае мастацтва, больш пераканавачае...

Выхаванец кіеўскага тэатральнага інстытута імя Карпенкі-Карага, ён адчуваў унутраную патрэбу гаварыць з глядачом аб тым, што яго хвалявала як чалавек і грамадзяніна.

Вінніцкі ўкраінскі музычна-драматычны тэатр. Першыя крокі на пра-

У ролі прынца Калафа («Прынцэса Турандот»).

фесійнай сцэне. Малады акцёр пачынае набіраць сілу. Тым часам надыйшла пара служыць у арміі і новай школа — школа станаўлення харатэра.

У 1966 годзе Юры Барысёнак прыходзіць у Гродзенскі абласны драматычны тэатр.

Калектыву з вялікай цеплынёй сустраў Юра. Гэты высокі, стройны і экспансіўны артыст адразу ўсім спадабаўся. Аднак у тэатры мала быць сімпатычным і абаяльным чалавекам, трэба заваяваць аўтарытэт прафесійнымі якасцямі, праявіць сябе на сцэне. І тут Юра, як кажуць, аказаўся на вышыні. Яго першыя сцэнічныя работы звярнулі да сябе ўвагу ўменнем знайсці ў ролі «зерне» вобраза. Рэжысура пачала даручаць яму вялікія і адказныя ролі.

Напелічкі Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага, камуніст Штанге ў спектаклі «Вогненны мост» Б. Рамашова, інжынер-атаманік Цвяткоў у спектаклі «Чалавек і глобус» В. Лаўрэнцьева, капітан трэцяга рангу Платонаў у спектаклі «Ан-ян» А. Штэйна, прынец Калаф у спектаклі «Прынцэса Турандот» Гоцы — Шылера і іншыя.

У Юры Барысёнак з'явілася свая

творчая тэма — вялікі гуманізм, высякароднасць і дабрата ў самым высокім сэнсе гэтага слова, ён ва ўсёй сваёй творчасці заўсёды жыццёлюбывы і аптымістычны, яго героі вядуць нястомную барацьбу з усім тым, што прыносіць людзям зло, яны гатовы ахвяраваць сабою ў імя шчасця іншых...

У ролі паліткамісара Штанге ў спектаклі «Вогненны мост» Ю. Барысёнак паказаў сябе ўдумлівым акцёрам, якому пад сілу маштабныя сацыяльныя вобразы.

У параўнальна кароткім тэкставым матэрыяле Барысёнку ўдалося знайсці мноства тонкіх нюансаў, з якіх склаўся шматгранны вобраз балышавіка-чэкіста Штанге.

— Калі я працаваў над роллю, — гаворыць Ю. Барысёнак, — перабіраў у памяці знаёмыя па кіно і літаратуры вобразы салдат ліннскай гвардыі, якія вынеслі на сваіх плячах тры рэвалюцыі, грамадзянскаю вайну і самыя цяжкія гады стварэння першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы. Натуральна, адчуў адказнасць за стварэнне

ІВАН СЯМЕНАВІЧ КРУПЕНЯ, невысокі і ад таго, здавалася, залішне распаўнедзі, саскочыў з прыступкі вагона на нізкі перон і твар у твар сутыкнуўся з жанчынай у шапцы з рыжай лісцы і ў чорным футры пад коцін. І хаця Іван Сямёнавіч пасля добрай вячэры ў рэстаране знаходзіўся ў стане самаздаволенасці і непахіснай самаўпэўненасці, усё ж даволі прыкметна сумеўся, нават разгубіўся.

— Зарына? — ён глядзеў на яе нізку ўверх; жанчына ў чабоціках на высокіх абцасах выдавала вышэй за яго. — Добры вечар!

— Іван? — яна неяк павясковаму махнула рукамі ад нечаканага здзіўлення і падала яму руку ў туга нацягнутай скураной пальчатцы. — Едзеш куды ці праводзіш каго?

**Леанід
ГАЎРЫЛКІН**

АПАВЯДАННЕ

— А ты амаль і не змянілася, — не чуў ён яе пытання.
— Скажаў... — пачырванела Зарына.
— Я цябе адразу пазнаў.
— Больш дзесяці год не бачыліся, — усміхнулася. У яе былі маладыя, белыя да бляску зубы.
— Амаль пятнаццаць, — удакладніў Крупеня. Ён не зводзіў вачэй з жанчыны. Яго вельмі ўразіла тое, што яна яшчэ так прыгожа, так маладжа выглядае.
— Ой, што ж гэта мы стаім, — раптам спыхалася яна. — Цягнік хутка адыходзіць.
— Час ёсць, — глянуў ён на круглы гадзіннік, што вісеў над дзвярамі вакзала.
— А ты таксама едзеш?
— Не. Я тут жыю. Гэта я праводзіў свайго шэфэ з Мінска. А ты?
— Я еду. Была ў камандзіроўцы. Як гэта я не падумала, што ты можаш тут жыць? Абаязкова знайшла б цябе. Пагаварылі б хаця. Ну дзе ты робіш? — яна сыпала пытаннямі. — Сям'я? Дзеці? Відаць, падраслі, вучацца? Карацей, як жывеш?
— Нядрэнна, нядрэнна, — хваліўся Крупеня. — Асабліва цяпер. Ёсць кватэра. Чатыры пакоі. Другі паверх. Сям'я. Дзеці. Кожнае лета — на поў-

дзень. Плэхаемся ў марской вадзіцы... Вось так. А дзе ты, Зарына?
У гэты час аб'явілі, што да адыходу цягніка застаецца дзве минуты...
— Ой, так можа і спазніцца. Прыязджай да мяне ў госці. Пабачыш, як жыю, што раблю, — і калі спачатку гэтае запрашэнне ў яе вырвалася міжвольна, то потым яна паўтарыла яго з большай настойлівасцю. — Праўда, Іван, прыязджай. А я сустрэну цябе... на кані. Паглядзіш, які цудоўны конь у мяне...
— Сапраўды, я даўно не бачыў прыгожых коней, — засмяўся Крупеня, не ведаючы, што адказаць на запрашэнне. — Ты ў калгасе?
— У лясгасе, — падала яна на развітання руку і ўжо стоячы на прыступцы, крыкнула: — Прыязджай, Іван. Гэтым жа цягніком. У суботу. Раз'езд Арэшкі. Прыеду сустрэкаць. Чуеш? Прыеду!..

ўпрыгожваць зямлю лясамі, такімі, якім быў іх бор. Але здарылася так, што дарогі іх разышліся. І вось сустрэча.
...Чым бліжэй было да суботы, тым часцей і ўсё з большым хваляваннем ён успамінаў Зарыну, заўважаў, што з нецярплівасцю чакае таго дня, калі трэба будзе ехаць, і ў той жа час вельмі вагаўся, ехаць ці не ехаць. Нават у суботу раніцай ён так і не ведаў, паедзе ці не, а калі да адыходу цягніка засталася не болей гадзіны, ён раптам пазваніў дамоў, што вызджае ў камандзіроўку.
Поезд спыніўся на лясным раз'ездзе можа на якую мінуту: Іван Сямёнавіч паспеў толькі саскочыць з высокай прыступкі на жвір. Вакол стылі маладыя беразнічкі. Там-сям сярэд іх вытыркаліся ў неба цёмна-зялёныя яліны. А далей навокал сінелі лясы. Траву прыхапіла іне-ем, і ніхто яшчэ па ёй не пралажыў свайго сле-

ЛЯСЫ ЗЯЛЁНЫЯ

Цягнік крануўся.
«У ляс-гасе, у ляс-гасе, у ляс-гасе», — нібы гаворвалі колы на рэйках.
— У лясгасе... — услых сказаў Крупеня. — Гм... — Ён яшчэ колькі пастаяў на пероне, а потым, за-сунуўшы рукі глыбока ў кішэні паліто, пайшоў праз тунэль на прывакзальную плошчу. Да яго адразу ж пад'ехала «Волга». Шафёр адчыніў дзверцы і чакаў, пакуль Крупеня сядзе ў машыну. А ён не садзіўся, стаў, сумны і засяроджаны.
— Іван Сямёнавіч! — паклікаў шафёр.
— Едзь, Віктар!... Я прайдуся... — і праз прывакзальную плошчу скіраваў на шырокі шматлюдны праспект...
Некалі яны вучыліся з Зарынай у адным класе. Доўга ён не звяртаў увагі на дзяўчыну, а ў восьмым класе так закахаўся, што і дня не мог пражыць, каб не пабачыць яе. Яму мала было таго, што яны сядзелі за адной партай, ён кожны раз пасля школы праводзіў яе дамоў — яна жыла ў суседняй вёсцы. Сустрэкаліся і ў надзелю. У сасновым лесе, што рос паміж іхнімі вёскамі. І прыгожыя ж мясціны былі ў тым бары! Пасля школы яны марылі разам паступіць у лясны інстытут, а потым жыць у якім глухім лясніцтве і

ду. Было незвычайна ціха-ціха, толькі тахкаў на рэйках поезд, хаваючыся за павароткай. І ў гэты час з лесу паказалася падвода. На калёсах сядзела жанчына ў рыжай шапцы і кашушку. Іван Сямёнавіч пайшоў ёй насустрач.
— І не ўпэўнена была, што прыедзеш, — сказала Зарына. — Але, думаю, а раптам...
Ён сеў з ёй побач. Маўчаў, не ведаў, пра што гаварыць. Яна таксама маўчала і толькі вельмі ўжо часта нокала на каня, шлёпала па яго клу-бах мяккімі лейцамі.
— Дарэмна пугу не ўзяла, — шкадавала яна.
— Дадзем, — сказаў Іван Сямёнавіч. — Калі не вельмі далёка.
— Ды кіламетры чатыры.
Яны ехалі на лясной дарозе, дзе-підзе парослай кволымі дубчыкамі бярозак. Хутка пачаўся рослы сасоннік.
— Пасляваенны лес, — сказала яна.
— Вялікі.
— На маіх вачах вырас... А якія тут рыжыкі бываюць! І багата, хоць касой касі. Ты любіш са-лёныя рыжыкі?
— Я ўжо і не памятаю, што гэта такое. Вакол

Паэт Янка Сіпакоў (у цэнтры) прынёс рукапіс новай кнігі, васьмі пайшла раз-мова аб ёй з загадчыкам рэдакцыі паэзіі Ул. Паўлавым (злева) і старшым рэдактарам Хв. Чарнем.

Першыя тамы збораў твораў Кузьмы Чорнага і Якуба Коласа, «Мсціжы» Івана Пташнікава і «Плеч перапёлкі» Івана Чыгрынава, вершы Адама Русака і Алеся Гурло ў серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі» — гэтыя, а таксама шмат іншых кніжак пайшлі да чытача са свайго новай візітнай карткай. На вокладцы — назва выдавецтва «Мастацкая літаратура», якое створана ў рэспубліцы ў сярэдзіне мінулага года. Як ужо відаць з самой назвы, яно павінна прапагандаваць мастацкую літаратуру, даваць жыццё новым творам, перакладам з іншых моваў, сеяць сярод чытачоў добрае, разумнае, вечнае.
Клопатаў у новым выдавецтве сёння шмат. Тут і арганізацыйныя

НА ПАЧАТКУ

ВЫДАВЕЦТВА «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА» СЁННЯ І ЗАЎТРА

ўзросту (загадчык С. Міхальчук), перакладной літаратуры (загадчык Л. Салавей), перавыдан-няў (загадчык В. Хомчанка) і драматургіі, крытыкі і літаратуразнаўства (в. а. загадчыка П. Шаўцоў).
Ёсць яшчэ і рэдакцыя графічнага і мастацкага афармлення кніг, якую ўзначальвае В. Жыжэнка. Працуе сёння ў выдавецтве 41 рэдактар, не лічачы загадчыкаў рэдакцый і малодшых рэдактараў. А ўсяго — звыш 100 чалавек.
Такая рэарганізацыя плённа сказалася і на выпуску кніг. У мінулым годзе выдавецтвам было выпушчана 170 назваў. Сёлета будзе выпушчана звыш 200, агульны тыраж значна ўзрасце.
Надышоў новы год, а выдавецкія работнікі ўжо жывуць пачынаючы з 1974-га. Паступіла шмат заявак, але свет убачаць толькі лепшыя 256 рукапісаў. Пытанні якасці, высокага мастацкага і ідэйнага зместу твораў, як заўсёды, стаяць на першым плане. Кадры падобраны вопытныя, кваліфікаваныя. Амаль усе загадчыкі і рэдактары — члены Саюза пісьменнікаў рэспублікі.
Выдавецтва будзе працягваць выданне серыі, якія ўжо добра вядомы чытачу. Гэта «Беларускі раман», «Бібліятэка беларускай прозы», «Бібліятэка беларускай паэзіі», «Бібліятэка беларускай апавесці», «Паззія народаў СССР», «Бібліятэка беларускай драматургіі», «Казка за казкай».
Ёсць яшчэ адна серыя, якая асабліва палюбілася чытачу. Маецца на ўвазе «Першая кніга паэта». У гэтым годзе ў ёй дэбютуюць сем маладых аўтараў, якія пішуць на беларускай і рускай мовах. Праўда, малюнак Пегаса на вокладцы выглядае неяк штучна, не стасуецца да зместу кніжак. Вось ча-му ў выдавецтве ўжо сёння задумваюцца над новым афармленнем гэтай серыі.
Таксама ідзе гаворка і аб паліпшэнні мастацкага ўзроўню гэтых першых зборнікаў, і шмат чаго зроблена. Ёсць дамоўленасць з Саюзам пісьменнікаў рэспублікі, што папярэдне ўсе рукапісы будуць абмяркоўвацца на секцыі паэзіі з удзелам аўтара і выдавецкіх работнікаў. Узрасце і памер саміх кніжак. Мяркуюцца таксама абмяркоўваць першыя кніжкі і на секцыі прозы.
А. Кудравец і в. а. загадчыка рэдакцыі драматургіі, крытыкі і ліга-

ратуразнаўства П. Шаўцоў якраз праглядалі зокладку новай кніжкі. Гэта «Размова з чытачом» народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Афармленне яе мастак Ул. Шолк. Вокладка ці-кавая. Але, магчыма, будучы яшчэ і іншыя варыянты. Мастак шукае, падбірае неабходнае графічнае гучанне да зборніка.
Кніжка гэтая для І. Шамякіна некалькі незвычайная. Тут ён выступае як публіцыст і літаратуразнаўца. Аб лёсе свайго народа, літаратуры вядзе гаворку вядомы празаік. Зацікаваць чытача і яго выказванні аб М. Горкім і Л. Украінцы, успаміны аб Я. Коласе, а таксама літаратурныя партрэты М. Лынькова, А. Макаёнка, А. Кулакоўскага.
Стварэнне новага выдавецтва пашырыла магчымасці ў выпуску кніг па крытыцы і літаратуразнаўству. Упершыню поўна, асобнай кнігай, выдаецца публіцыстычная спадчына П. Глебкі, «Паззія барацьбы і перамогі» — так называецца гэты зборнік. Лепшыя артыкулы заўчасна памершага С. Гусака ўвойдуць у кнігу «Пафас праўды». Зацікаваць таксама нарысы-партрэты дзяржаў мастацтва і літаратуры, якія стварыў А. Званок, — «Ма-

нашага горада рыжыкаў мала расце.

Пераехаўшы на карабату маску вузкую з такой празрыстай вадой, якая бывае толькі глыбокай восенню, рачулку, яны апынуліся на шырокай лясной паліне. Тут, здавалася, без усялякага парадку, збіўшыся ў кучку, стаяла некалькі драўляных будынкаў. Адно доўгія, без акон, з высокімі з дзвюх палавін варотамі, не інакш, як хлявы нейкія, а за імі высокая будыніна пад шыферам, кантора лягаса, а далей некалькі домікаў, у якіх жылі людзі: пад вокнамі гародчыкі з дробенькага шчыкету, за шыбамі кветкі ў гаршчочках, абгорнутых белай паперай, карункавыя завескі. Ля першага ж доміка Зарына спыніла каня. З сянец дзверы вярлі адразу ў невялічкі пакойчык, які ўзміку быў і за кухню, і за сталовую. Яна правяла гасця ў святліцу з двума вокнамі. У ёй на ўсіх сценах былі самаробныя паліцы з кнігамі. Кнігі былі пават і над каналай, што стаяла ля глухой сцяны. Ля аднаго акна прымасціўся двухтумбавы пісьмовы стол, а ў кутку тэлевізар з шырокім экранам на цыбатых тонкіх ножках.

— Ці не ў бібліятэку ты мяне прывяла? — не стрываў Іван Сямёнавіч.

— Я тут жыву, — паверыла яна ў шчырасць яго здзіўлення.

— Ну, калі ты тут жывеш, то зусім іншая справа, — і ён дастаў з унутранага кішэнні піджака бутэльку каньяку і паставіў яе на стол.

— Ой, і я такую купіла!

Іван Сямёнавіч бачыў, што яна цяпер гаворыць з ім, як гавораць з вельмі жаданымі гасцямі. Яе пачынаецца зусім скоўвала яго, наогул перашучага чалавека ў адносінах з жанчынамі. І нават яе прызнанне, што яна купіла каньяк, не вельмі падняло ў яго настрой, хаця крыху і абнадзейла. Праўда, за сьнеданнем ён асмалеў настолькі, што некалькі разоў клаў руку на спіну крэсла, на якім сядзела Зарына. Але яна кожны раз, як ён гэта рабіў, падхоплівалася і бегла на кухню, дзе яе ў гэты менавіта момант чакала пільная справа. Іван Сямёнавіч адчуў, што ён робіць нешта не тое, і яшчэ болей разгубіўся.

— А навошта табе столькі кніг? — спытаў ён.

— Ведаеш, у нас тут бібліятэка бедняцкая, дык, калі працавала над дысэртацыяй, многа кніг прыходзіла купляць. Вось і сабралася іх...

— Над дысэртацыяй? — перапытаў Іван Сямёнавіч. Ён сам ніколі ў жыцці не думаў пра кар'еру вучонага, і не толькі таму, што звычайна займаў такіх пасады, якія давалі яму магчымасць жыць не горш за дацэнтаў, але, як і ўсякі чалавек, які так і не атрымаў у жыцці добрай адукацыі, лічыў, што для вучонай кар'еры трэба мець нейкія асаблівыя здольнасці, якіх ён ніколі ў сабе не заўважаў, хаця школу скончыў амаль на выдатна. І раптам яна, Зарына, якая некалі вечна спісвала ў яго задачкі па трыганаметры, напісала дысэртацыю.

— Дык ты кандыдат навук?

— Не. Я не абаранялася яшчэ.

— Зарэзалі? — нібы абрадаваўся ён, што яна яшчэ не кандыдат.

— Ды не. Дысэртацыю ўхваліла кафедра, рэкамендавала да абароны, стаю вось на чарзе.

— Ніколі не думаў, ніколі не думаў, каб ты — і раптам... — не пераставаў здзіўляцца Іван Сямёнавіч.

— Я таксама ніколі не думала... А потым, калі пачала рабіць у лягасе, мяне шмат што зацікавіла. Яшчэ калі б сям'я была, дык можа б часу не хапала, а не ўдалося сямейнае жыццё — дык пішы дысэртацыю: нечым жа жыць трэба.

— Разышлася з мужам?

— У мяне яго ніколі не было.

— Ніхто не пасватаўся, ці як? — спытаў ён.

— Сваталіся. Але што з таго?

А пасля сьнедання яна павяла яго паказваць попытныя дэялькі лесу. Зарына ішла першай, як экскурсавод, і азіраючыся на яго, расказвала пра свае эксперыменты, але ён нічога не разумее і не імкнецца што-небудзь зразумець, а глядзеў на яе, такую маладую ў сваім захваленні лесам, слухаў, як гучыць яе голас, употайкі пільна прыглядаўся да яе постаці і ўсё больш і больш пераканваўся, што недарэмна прыехаў, што варта было прыехаць.

— Вось, Іван, зірні на гэты лес і на той. Гэты ледзь не на галаву вышэй і наогул зусім іншы. Усе сасонкі як на ладбор. Гэта новал парода. Яна павінна расці ўдвая хутчэй звычайнай. Чалавечтва ў сваім развіцці вельмі далёка пайшло наперад, і наш зьялены друг не павінен адставаць. У бліжэйшае стагоддзе мы пакрыем зямлю лясамі зусім не такімі, як цяпер. А хочаш, я пакажу, якую мы вырастлі асіну. Гібріднае дрэва. Калі гэты дослед удала, то... званне акадэміка забяспечана. Вось толькі пра пэўныя вынікі можна будзе гаварыць гадоў праз пяцьдзесят. Нас тады не будзе ўжо на зямлі. А-а, табе, бачу, не вельмі цікава, — раптам уважліва паглядаў на Крупеню Зарына.

— Хто ведае, што будзе праз паўстагоддзі, — махнуў рукой ён і, заўважыўшы, што ад яго слоў Зарына нібы пакрыўдзілася, напавіўся. — Я больш слухаю твой голас, а не тое, што ты гаворыш. Прыходзяць усякія ўспаміны пра...

— Ну, голас мой можна слухаць і дома, — не дала яна закончыць яму думку. — Пойдзем...

Ён неяк вінавата ўзліў яе пад руку і далікатна вёў па сцежцы паўз пясчаную раз'езджаную дарогу, а сам тупаў побач, збіваючы іней з верасу. Гаварыў усялякае глупства, маўляў, вельмі рады, што сустрэў яе, што яму сумна жывецца дома, у сям'і, што з жонкай у яго нічога агульнага, яна яго не разумее, адным словам, гаварыў...

дома яна дастала з верхняй кніжнай паліцы скрутак, здзьмухнула з яго пыл і падала яму.

— Пачытай, пакуль вячэру зраблю.

Гэта былі яго пісьмы, якія ён калісьці пісаў ёй з арміі. Пісаў ён пра сваё неўміручае каханне, пісаў, як яны ўдваіх будуць шчасліва жыць, упрыгожваць зямлю лясамі... У некаторых пісьмах нават сустракаліся вершы. Яго вершы! Скажаць бы сваім саслужыўцам, як бы яны смяліся...

Хай на шляху нашым

Рэкі і горы,

Сцерпім усё —

Радасць і гора.

Жыць будзем у шчасці

Працай упартай.

Каханні нам хопіць

І творчага гарту...

— Няўжо гэта мае вершы? — спытаў Іван Сямёнавіч у Зарыны, калі яна прыйшла з кухні і пачала накрываць на стол.

— Твае. Я некалі сур'эзна верыла, што ты станеш паэтам. Здавалася, нядрэнна пісаў, — усміхнулася яна яму.

— І ты ўсё гэта хаваеш?

— Хай ляжаць, — сказала яна. — Не перашкаджаюць. Ну, кідай чытаць, падсоўвай сваё крэсла...

— А ведаеш, Зарына, я ўжо не той, — сказаў, падсеўшы да стала, але і сам добра не разумее, што меў на ўвазе.

— Паспела ўжо заўважыць, — нібы ўпінула яна Зарына.

За сталом гаворка не вязалася. Зарына, зразумейшы, што яе навука яго не вельмі цікавіць, больш таго, што ён, нібы свідомы, ухліпецца ад гаворкі пра лес, не ведала, пра што з ім гаварыць. Ён таксама адчуў, што гаварыць з Зарынай аб прычым, што немагчыма, і таксама, апусціўшы вочы ў талерку, зацята маўчаў. Яна спытала ў яго, што ён ведае пра былых аднакласнікаў, расказала сама, пра каго што чула, яшчэ ўспомінілі сваіх настаўнікаў...

— Ну вось, мы і павячэралі, — яна паднялася, уключыла тэлевізар і стала збіраць посуд. Паказвалі хакей.

Крупеня хутка захапіўся гульнёй і, калі раптам у пакой зайшла Зарына ў сваёй рыжай шапцы з лісцы і ў кавушцы, накінуў на плечы, то ён спачатку нічога і не зразумееў.

— Я, Іван, хакей не люблю, так што глядзі сам тут... Спаць будзеш на канале. А я пайду да сбраўкі. Захоццаца піць — у халадзільніку кампот...

— Нічога, нічога, — прыкметна разгубіўся Крупеня. — Ты прабач, Зарына, што з-за мяне табе столькі турбот.

— Было б з-за чаго хвалявацца, — усміхнулася яна. — Ну спакойнай ночы, Іван! — выйшла.

ДАРОГІ

стак і сучаснік». Змест склалі лепшыя крытычныя артыкулы і рэцэнзіі, што асвятляюць асноўныя напрамкі развіцця беларускай прозы, паэзіі і драматургіі. «Запіскі актэра» Ц. Сяргейчыка і іншыя кнігі.

Над знешнім выглядам кніг працуюць у рэдакцыі графічнага і мастацкага афармлення. Загадчык яе В. Жыжэнка ахвотна расказвае аб справах. Што ж, тут таксама ёсць цяжкасці, бо не хапае мастацкіх рэдактараў. Цяжкасці, без якіх не абыходзіцца напачатку, але якія не павінны сказвацца на якасці работы, бо, мажліва, афармленне кнігі ў многім ўплывае на попыт. А беларускія кнігі сапраўды прыгожыя. Уззяць хоць бы новы раман Ул. Караткевіча «Хрыстос прызямляўся ў Гародні», які нядаўна з'явіўся на паліцах кнігарняў. Кніжка хутка разыходзіцца, бо яна не толькі цікавая па зместу, але і добра глядзіцца. Над афармленнем яе плённа працаваў мастак Г. Грак. Парадуе чытача таксама апавесць А. Савіцкага «І нічога ўзамен», якую афармляў І. Давідовіч. Сваё бачанне казак Пушкіна ў Б. Заборава.

Кожная рэдакцыя ў выдавецтве — тая стартавая пляцоўка, з якой

пачынаецца жыццё новай кнігі. Даюць гэтак жыццё ёй людзі, якія вельмі любяць сваю справу, маюць практычны вопыт работы. Напрыклад, рэдакцыя паэзіі. Тут амаль усе супрацоўнікі члены Саюза пісьменнікаў БССР. Загадчык Ул. Паўлаў, старшы рэдактар Хв. Чэрня. Рэдакуюць кнігі таксама паэты Ул. Нядзведскі і І. Калеснік. Кожны сам выдаў па некалькі паэтычных кніжак. Адчуванне паэтычнага слова, добрая тэрэтычная падрыхтоўка — гэтыя якасці вельмі патрэбны пры рабоце над рукапісамі. Сярод аўтараў людзі розныя, як па ўзросту, так і па паэтычнаму стажу. І калі пачаткоўцу часцей за ўсё патрэбны практычныя парады, то з аўтарамі сталымі, вопытнымі не лягчэй. Але тут імкнецца прыслухацца да голасу паэта, лепей уразумець аўтарскую задуму...

Ул. Паўлаў, Хв. Чэрня яскрава тады праглядалі карэктурныя лісты славянскіх балад Я. Сіпаківа. Выданне кніжкі пляннецца ў першым квартале наступнага года. Аўтар разам з выдавецкімі работнікамі ўносіў неабходныя папраўкі і ўдакладненні. Панавала сардэчная, творчая атмасфера.

У рэдакцыі мастацкага афармлення абмяркоўваюцца ілюстрацыі да новага выдання дылогі І. Мележа «Людзі на балоце» і «Подых наваліны». Злева направа — старшы рэдактар Г. Труханова, мастак В. Цітовіч, загадчык рэдакцыі В. Жыжэнка і старшы рэдактар Л. Прагіш.

— Дарэчы, аўтары да нас часта заходзяць, — гаворыць Ул. Паўлаў. — Разам з Ул. Верамейчыкам вычыталі карэктурныя кніжкі «Прыпяць». Выходзіць яна ў серыі «Першая кніга паэта». Аўтар — настаўнік, дырэктар адной са школ на Гомельшчыне. Раней ён выступаў у рэспубліканскім друку. Вершы цікавыя, заўважана назіральнасць аўтара над жыццём. Думаецца, што чытач прыхільна сустрэне гэты невялікі зборнічак.

«Бяседа» — гэтым трапным, задушэўным беларускім словам назваў кнігу паэзіі малады паэт С. Законнікаў. Ён друкаваўся ўжо ва ўніверсітэцкіх зборніках, а таксама ў калектыўнай кнізе «Рунь», якая не-

калькі гадоў назад убачыла свет у названай серыі. Новыя вершы аўтара надзвычай прычымныя. Паэт часта звяртаецца да мінулага, услужае гераізм савецкіх людзей. І вядома, вершы аб каханні і дружбе.

У рэдакцыі паэзіі шмат работы. Сёлета плануецца выдаць каля 40 паэтычных кніжак. Ёсць таксама і рэзэрв. 60 працэнтаў усіх назваў падрыхтаваны да пачатку года. Першымі застаюцца будучы зборнікі Е. Лось «Галінка з зябынкам», А. Бажко «Блакiтныя вершы».

Яшчэ адна цікавая кніжачка, якая стане добрым сувенірам. Гэта зборнік вершаў беларускіх паэтаў розных пакаленняў аб дружбе і сяброўстве. Кніжка пад

назвай «Братэрства» да поўніцы зборнік «Заўсёды з Леніным» і складае адну касету.

Цікавыя планы і ў астатніх рэдакцыях. Няма ла навінак у жанры прозы. Тут і першыя кніжкі маладых аўтараў, і чарговыя зборнікі тых, хто добра зарэкамендаваў сябе дэбютамі некалькі гадоў назад (В. Карамёзаў «Па таламу снегу», М. Вышыньскі «На павароце», К. Пішчыкава «Адраджэнне» і іншыя), і творы сталых майстроў слова (Р. Сабаленка «Роздум у дарозе», М. Машара «Ішоў дваццаты год»), а таксама літаратурная спадчына.

У партфелі рэдакцыі перакладаў — творы пісьменнікаў братніх саюзных рэспублік, а таксама з краін сацыялістычнай дэмакратыі.

Прышоўшы ў кнігарню, наведваючы бібліятэку, кожны з нас упершыню сустракаецца з той ці іншай кнігай. Гэтая сустрэча заўсёды хвалюе, радуе, абуджае добрыя пачуцці. Нярэдка яна запамінаецца на ўсё жыццё, як сустрэча з дарэгім госцем, які потым заўсёды жаданы чалавек у тваім доме. Шмат такіх кніг і ў тэматычным плане «Мастацкай літаратуры». Да спадобы чытачам розных узростаў і густаў прыйдуча чарговыя тэмы збораў твораў Я. Коласа і К. Чорнага, двухтомнікі выбранага В. Віткі, М. Герэцкага, С. Грахоўскага, новыя кнігі ўжо вядомых серыі

«Беларускі раман», «Бібліятэка беларускай апавесці». Над імі таксама сёння працуюць у выдавецтве. Работа знаходзіцца ў розных стадыях. Правяцца, даводзяцца да ладу рукапісы, вычытваецца карэктурна, падпісваюцца пасабныя кнігі ў друку. Звычайны працэс — без якога не можа быць чаргаваным тэмкам а прыемным, знаёмым пахам свежай друкарскай фарбы.

Надоўчы мы зноўку завіталі ў цэнтральную кнігарню. Яскрава завілі новыя кнігі: «Сустрэчы» А. Гардзіцкага, «Падарожжа ў юнацтва» І. Навуменкі, «Сотнікаў. Абельскі». В. Быкава... На вокладцы ўжо знаёммае: «Мастацкая літаратура», 1972. Але пройдзе толькі некалькі дзён, і мы ўбачым навінкі гэтага года. Цяжка сказаць, якая кніжка трапіць на паліцы кнігарня першай. Можна «Бяседа» С. Законнікава, мо «Ранішня сны» М. Гіляці казка «Рак-вусач» Я. Коласа... Усе гэтыя творы ідуць па розных рэдакцыях. Яны будуць выдадзены ў першым квартале. І не так ужэ важна, якая кніга першай трапіць да чытача. Важна і істотна іншае: у нас ёсць літаратура, якую чакана шырокая чытацкая аўдыторыя, у нас ёсць выдавецтва, якое гэтую літаратуру прапагандае.

А. ВІШНЕУСКІ.

КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ, НАПРАМАК ТВОРЧАСЦІ

— Агульная карціна мастацкага працэсу паміж восьмым і дзевятым з'ездамі мастакоў Савецкай Беларусі ўспрымаецца як багата і разнастайная. Якія, на ваш погляд, тэндэнцыі гэтага працэсу найбольш істотныя?

Для майстроў выяўленчага мастацтва, як і для кожнага савецкага чалавека, цяпер галоўнае — найбольш поўна і ўсебакова паспрыць вырашэнню гістарычных задач, пастаўленых перад савецкім народам XXIV з'ездам КПСС.

Час, які прайшоў ад мінулага з'езда мастакоў рэспублікі, быў насычаны гістарычнымі падзеямі. Мастакі Савецкай Беларусі стараліся ўдзельнічаць у гэтых падзеях і быць вартымі іх у сваёй творчасці.

Сёння агульнасаюзна творчы мастацкі працэс немагчыма ўявіць без уліку мастацкага жыцця нашай рэспублікі. Такія актыўнасць развіцця мастацтва Савецкай Беларусі, думаецца, шмат у чым тлумачыцца важкацю сацыяльнага заказу, які яно выконвае. Нездарма прыкметны ўдачы нашы за апошні час былі звязаны з падрыхтоўкаю да такіх выставак, як прысвечаныя 50-годдзю БССР і КПБ, 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, нарэшце — 50-годдзю ўтварэння СССР.

У самым галоўным, у самым прынцыповым многія асэнсавалі ў нашых задачах на сучасным этапе памагла і памагае нам наша Камуністычная партыя. На пэўныя агрэхі ў нашым творчым працэсе пераканальна ўказана, у пывавнасці, у вядомай пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», якая, вядома ж, датычыць не адных толькі крытыкаў і мастацтвазнаўцаў...

— Вы пачалі гаворку з таго, што адлюстраванне рэальных працэсаў будаўніцтва камунізма — асноўная задача дзейнасці ўсіх савецкіх мастакоў. Мабыць, гаворка ідзе ў першую чаргу пра тэму сучаснасці?

— Так, вядома, у першую чаргу — пра сучаснасць. Толькі, відаць, трэба агаварыцца, што і гісторыка-рэвалюцыйная тэма, і тэма Вялікай Айчыннай вайны, якія так актыўна распрацоўваюцца нашым выяўленчым мастацтвам, гэта таксама паглыбленне ва ўнутраны свет сучасніка, хаця і апасродкаванае. Пры ўсім тым, зразумела, непасрэднае адлюстраванне сучаснасці, яе мастакоўскае спасцігненне — наш галоўны клопат і абавязак. Шчыра кажучы, хоць і ёсць у нашым мастацтве пэўныя зрухі ў гэтым кірунку, у цэлым узровень вырашэння сучаснай тэмы яўна саступае тэме гераічнага мінулага. Канечне, творы, прысвечаныя сучаснасці, у нас ёсць. Але якія? Ці дастаткова глыбокія? Ці закранаюць яны гледача за жывое? Пытанне аб сучаснай тэме мае ўсе падставы быць пытаннем нумар адзін на прадстаўчым з'ездзе.

— Вы гаварылі аб узрасце і ўдзеле ў гэтым працэсе мастацтва нашай рэспублікі ў агульнасаюзным творчым працэсе. Мабыць, гэтыя поспехі можна звязаць з усталяваннем нацыянальнай

Як паведамлялася ўжо ў «Літаратуры і мастацтве», 22—23 студзеня адбудзецца IX з'езд мастакоў БССР. У сувязі з гэтым наш карэспандэнт сустрэўся са старшынёй праўлення Саюза мастакоў рэспублікі Віктарам Грамынам і ўзяў у яго інтэрв'ю, якое прапануем вашай увазе.

школы беларускага савецкага выяўленчага мастацтва ў шырокім значэнні гэтага слова?

— Несумненна. Асабліва пераканаліся мы ў гэтым сёлета, калі адбылася, напрыклад, занальная выстаўка ў Манежы, дзе наша мастацтва паўстала перад усеаюзным гледачом побач з мастацтвам сонечнай Малдавіі. Менавіта пасля гэтай выстаўкі асабліва часта сталі гаварыць пра нацыянальную школу беларускага савецкага выяўленчага мастацтва. Гаворка, несумненна, падказана жыццём. Але абмежывацца адною гаворкаю — мала. Трэба спасцігнуць сутнасць гэтай школы. Тут слова — за мастацтвазнаўцамі. Але добра ўжо і тое, што пытанне пастаўлена.

— *Натуральна, усе закранутыя вышэй пытанні звязаны са спрадэчым у творчых спрэчках пытаннем аб традыцыях і наватарстве. У якой меры праблема можа быць закранута на з'ездзе?*

Праблема традыцый і наватарства ў мастацтве заўсёды складаная і вострая. На кожным канкрэтным этапе развіцця мастацтва ўзнікаюць тыя ці іншыя канкрэтыя аспекты гэтай «адвечнай» і выяўленчым мастацтвам праблемы. І спрэчкі вакол яе, як правіла, вельмі гарачыя. Толькі шкада, што з-за спрэчак часта «пакутуе» жывая практыка мастацтва.

Як бачыце, ёсць пра што падумаць. Ні для каго ж не сакрэт, напрыклад, што можна, карыстаючыся «традыцыйнай» мовай, быць на ўзроўні задач сучаснасці і можна, карыстаючыся «ультрасучаснай» мовай, быць архаістам... Жывы працэс развіцця мастацтва не можа быць зведзены да той ці іншай стылёвай тэндэнцыі... Увогуле, аспектаў гэтай праблемы — шмат. Сёння вельмі ўсвадоміць, што чым багацейшы арсенал сродкаў, якія асвойвае рэалістычнае мастацтва, тым больш у яго магчымасцей уздзеяння на гледача.

— Як вядзецца падрыхтоўка да з'езда мастакоў?

— Ва ўсіх творчых секцыях Саюза мастакоў БССР праводзяцца справядачна-перавыбарныя сходы. Мы спадзяёмся, што ў дні работы з'езда будзе разгорнута вялікая экспазіцыя — выстаўка новых твораў мастакоў рэспублікі «Ад з'езда да з'езда».

Ёсць усе падставы спадзявацца, што на з'ездзе разгорнецца шчырая і прынцыповая гаворка пра далейшы шляхі развіцця нашага выяўленчага мастацтва, у тым ліку і пра такія важныя праблемы, як, напрыклад, прапаганда выяўленчага мастацтва, эстэтычнае выхаванне падростаючага пакалення, умацаванне сувязей мастацтва з гледачом у самых разнастайных праявах гэтай сувязі.

Спрэчкі на з'ездзе павінны даць багаты матэрыял для роздуму, наметы канкрэтных шляхі работы новага праўлення, якое будзе абрана з'ездам. Несумненна, гэтыя шляхі прадвызначаны гарачым імкненнем кожнага з членаў нашага творчага саюза аддаць усё сваё нахненне, усе свае творчыя сілы служэнню савецкаму мастацтву.

ДЫЗАЙНЕРАМ быць цяжка. Дызайнер—гэта чалавек, чые адносіны да рэчаў якасна адрозніваюцца ад адносін іншых людзей. Сплаў жорсткай практычнай логікі і творчай здольнасці да вобранага мыслення — вось што такое дызайнер.

Дызайн патрабуе прызнання, таленту. Мне здаецца, Леў Талбузін гэтым талентам валодае.

...Мы сядзім адзін насупрочы другога — ён расказвае, я слухаю. Праз некаторы час лаўлю сябе на тым, што гутарка ператварылася ў лекцыю, а мой суб'яднік у лектара — сказваецца, відаць, прафесійная манера Талбузіна (ён выкладае тры дысцыпліны ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце — практаванне, архітэктоніку, асновы фармальнай кампазіцыі).

У нас іншы раз атосамліваюць дызайн з мастацкім канструяваннем і дызайнера — з мастаком-канструктарам. Між тым, гэта розныя галіны дзейнасці. Мастак-канструктар робіць рэч проста прыгожай.

«Прычосвае» яе формы. Дызайнер жа стварае прынцыпова новую рэч, якая не толькі прыгожая сама па сабе, але і поўнасцю апраўданая прызначэннем.

Рыхтуючы першую сваю буйную работу — афармленне пульту кіравання паветраным рухам (пульты гэтыя неўзабаве з'явіцца ва ўсіх аэрапортах краіны), — Талбузін, аднак, выступіў у ролі менавіта мастака-канструктара. У конкурс Талбузін уключыўся са спазненнем — эскізы праект, выкананы канструктарамі, да таго часу ўжо зацвердзілі. Талбузіну заставалася зняцца толькі паляпшэннем — тым самым «прычосваннем». «Прычосаў» пульт ён хутка, работа яго спадабалася — але ж сам ён застаўся незадаволены.

Ён прыступае да дызайнерскай распрацоўкі пульту, які і робіцца тэмай яго дыпломнай работы ў Беларускам дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце — у тую пару Леў быў яшчэ студэнтам. Праз год макет, выкананы ў натуральную велічыню, быў гатовы. Талбузінскі пульт настолькі прыгожы і зручны, настолькі прадуманы ў дэталю, што здаецца — гэта адзіна магчымы варыянт.

Чаму тэлевізійны экран абавязкова павінен мець прамыя вуглы? На пульте я зрабіў яго круглым — для дыспетчара гэта больш зручна. Знішчыў фальшпанэлі, за якімі хаваліся блокі электроннага абсталявання. Электроніка развіваецца хутка, праз пяць год гэтыя блокі, безумоўна,

фальшпанэлі будуць захоўваць паветра...

Талбузіну спачатку не хапала тэхнічных ведаў. Ён стаў іх набываць — заставаўся вечарамі на заводзе, сядзеў у «чыталцы»... Паўгода пошукі...

Дызайнер у тэхнічных адносінах павінен быць такім жа спецыялістам, як і ў эстэтычных. Спецыялістам — і, значыцца, аўтарызэтам. Вось тут Талбузіну і прыйшлося асабліва цяжка: яму, як тэхніку на заводзе, спачатку не давяралі. Бар'ер гэтага недаверу «ламаўся» доўга, нялёгка... Калі праўнаць пульт, зроблены Талбузіным-мастаком, з пультам Талбузіна-дызайнера, то можна ўбачыць, што другі не проста больш зручны і прыгожы — ён больш «чалавечны», калі можна так сказаць — больш утульны.

— У лічу, што лініі рабочага месца патрэбна рабіць мяккімі... У дыспетчара паветранага руху праца вельмі нервовая. Калі чалавек сядзіць за пультам, вакол яго — пэўная рабочая прастора (для сябе на-

У МАЙСТЭРНІ МАСТАКА

ФУНКЦЫЯ ПРЫГОЖАСЦІ

зываю яе «антропаполем»). І дыспетчар павінен адчуваць сябе ў гэтым антропаполі зручна.

У развіцці дызайна быў перыяд, калі празмерна захапляліся аб'ектавымі формамі, прызначанымі асацыявацца з тым, што сімвалізуе наша стагоддзе, — з хуткасцю. Упершыню выкарыстаны ў чыгуначных экспрэсах, пасажырскіх кацерах, турысцкіх аўтобусах, гэтыя формы распаўсюджваліся і на прадметы побыту. Аднак праз некаторы час мода на аб'ектавыя змянілася падкрэсленай жорсткасцю формаў. У сваіх работах Талбузін гарманічна спалучыў абодва напрамкі. «Антропаполем» ў яго вытрымана ў мяккіх, плаўных лініях, а за яго межамі — строгасць, прамакутнасць. У цэлым жа ад пульту застаецца ўражанне стрымана-мяккага, утульна-спакойнага.

Афармленне пульту было для Талбузіна першай сустрэчай з сапраўднай дызайнерскай работай. А школай дызайна стала для яго праца над АШК — апаратам штучнага крывезвароту.

— Гэта быў напружаны час, — прыгадвае Талбузін. — Мы не про-

А ВЫСТАЎКА— АЎТАРЫТЭТНАЯ...

багатай і разнастайнай калекцыяй габеленаў, дываноў, бацікаў, зробленых мастакамі Літвы і Кіргізіі, Украіны і Эстоніі, Масквы і Малдавіі, Ленінграда і Узбекістана.

На жаль, у гэтым пераліку не даводзіцца прыгадаць Беларусь. Можна адсутнасць беларускага тэатра на ўсесаюзнай выстаўцы нейкім чынам і адлюстроўвае пакуль што не вельмі уважлівае стаўленне беларускіх мастакоў да такога ўдзячнага віду выяўленчага мастацтва, як габелен. Аднак апошняя рэспубліканская выстаўка паказала, што гэтае мастацтва ў нас не ў заняпадзе — два габелены А. Бельцоўвай і А. Кішчанкі былі яўна на ўсесаюзным узроўні. Крыху някавата было і ў раздзеле, дзе экспанавалася мастацкае шкло. На ўсё свавольнае Савецкі Саюз вядомыя вырабы беларускіх майстроў шкла. Але на ўсесаюзнай выстаўцы паказаны толькі адзін набор Сільві Раудвэ.

Адчуванне таго, што беларускі раздзел экспазіцыі складзены даволі выпадкова, замацаваўся і пры сустрэчы з карцінамі, графічнымі серыямі, скульптурай. Хацелася, канечне, на ўсесаюзнай выстаўцы «СССР—наша Радзіма» ўбачыць лепшыя з лепшых работ беларускіх мастакоў, створаных ў апошнія гады. Але пры ўсім маім

ЛЯ УВАХОДУ ў Цэнтральную выставачную залу Масквы—дзе маюмэнтальныя бронзавыя фігуры — работы і сялянкі. Яны—як бы влізінная картка ўсесаюзнай выстаўкі «СССР—наша Радзіма», што адкрылася ў сталіцы краіны напярэдні пяцідзесяцігадовага юбілею Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Вялікую падрыхтоўчую работу правялі стваральнікі выстаўкі, каб у святочныя дні наладзіць у Маскве сапраўдны парад мастацтваў братніх народаў. Былі праведзены ў Маскве занальныя выстаўкі, у кожнай рэспубліцы адбыліся свае, мясцовыя вернісажы, прысвечаныя ненарушанаму брацтву народаў СССР, а зараз усё лепшае, што было паказана на гэтых выстаўках,—у экспазіцыі, разгорнутай у Цэнтральнай выставачнай зале Масквы.

Выстаўка вялізная. Ходзіш па яе лабірынтах—і ў кожнай зале сустракаешся з новымі і новымі твораў. Вось нястрымнае ззянне арнававых, бэзавых, фіялетавых тонаў—пякучае паўднёвае сонца, адбіўшыся ад схілаў гор Арменіі, быццам зазірнула ў залу. А побач—чаканены па форме скульптуры грузінскіх майстроў. Пройдзеш яшчэ некалькі крокаў—і перад табой вытанчаныя, напоўненыя ледзь змрочным, серабрыстым святлом карціны латышскіх жывапісцаў. А ў раздзеле дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва майстры тэатра з розных рэспублік быццам спаборнічаюць у вынаходніцтве, фантазіі, таленце. Здаецца ўпершыню мы сустракаем на ўсесаюзных выстаўках з такой

РЭПРАДУКЦЫ АЛЬБРЭХТА ДЗЮРЭРА

іх высакародных творах, якія перажылі стагоддзі і якія будуць жыць і адхвалываць гледача заўсёды.

Справа, зразумела, не ў саміх сюжэтах мастацтва Дзюрэра, нават не ў вырашэнні ім такіх важных праблем мастацтва, як перадача анатамічнай будовы чалавека, яго індывідуальных асаблівасцей і асаблівасцей аглядаючай чалавека абстаноўкі, прыроды. Справа ў іншым, у тым, што праз усё гэта прасвечвае жыццяздольнасць мастацтва вялікага мастака-гуманіста абумоўленага духам незгінальнай веры ў сілу і магчымасць чалавечага розуму.

Мастацтва Дзюрэра прасякнута духам навукі. Рацыянальнае і эмацыянальнае ў гэтым мастацтве — арганічны сплаў, здольны здзівіць сваёй арганічнасцю і ў наш век.

Ці ён выразае штыхелем на гравернай дошцы вобразы ландшафтаў, ці адлюстроўвае Адама і Еву, ці піша пэндзлем аўтапартрэт, ці пералічвае акварэльнымі фарбамі кожную кветачку і кожную травінку ў аналітычным малюнку — ва ўсім разліта прыгажосць, прасякнутая пільнасцю розуму, які спэсцігае вялікія тайны прыроды. А якія чалавечыя характары адкрываюцца ў яго творах!

Зрэшты, усё гэта можна пабачыць на выстаўцы. Можна прасачыць ход яго штыхеля, як і ход ягонай думкі, што і праз стагоддзі не страціла здольнасці захапляць настолькі ж жыва, быццам толькі ўчора былі лакадзены гэтыя фарбы, гэтыя штыхі...

Ул. БОЙКА.

УВЫСТАВАЧНАЙ зале Саюза мастакоў БССР разгорнута экспазіцыя рэпрадукцый жывапісу і графікі выдатнага нямецкага мастака XV—пачатку XVI стагоддзяў Альбрэхта Дзюрэра. Гэтая выстаўка падрыхтавана ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Яе значэнне ўзрастае ад таго, што рэпрадукцыі выкананы на высокім поліграфічным узроўні і даюць максімум магчымасцей меркаваць пра вартасці арыгіналаў.

Экспазіцыя ўсебакова характарызуе змест творчасці выдатнага мастака нямецкага Адраджэння, які ўнёс значны ўклад у развіццё еўрапейскага мастацтва.

ста працавалі, стваралі — мы жылі апаратам. Кожную свабодную міну-ту — думка аб ім... Мноства прак-таў, ідэй, варыянтаў! У такую твор-чую абстаноўку я да гэтага не тра-пяю...

Апаратам займаліся яшчэ трое: канструктар-распрацоўшчык Ігар Дзю, галоўны кансультант, доктар меды-цынскіх навук Аляксандр Шот і кан-структар Міхаіл Падаяк — кіраўнік групы. М. Падаяка і Я. Маісеева Тал-бузін лічыць сваімі настаўнікамі — яны ж разам працавалі над пультам...

Распрацоўка АШК істотна адрозні-валася ад работы над пультам. У ме-дыцыны свае патрабаванні, якія жорстка рэгламентуюць мастацкую фантазію дызайнера: гэта, па-пер-шае, надзейнасць, па-другое — кам-пактнасць. Надзейнасць, калі гаворка ідзе аб жыцці чалавека, павінна стаць звышнадзейнасцю. Зрэшты, тут асаблівых цяжкасцей не паўстала. Перастрахавацца, у прынцыпе, не так ужо складана. Аўтары ўсіх мадэ-ляў АШК б'юцца над праблемай кам-пактнасці. Сучасны аператыўны пакой апэрацыі павінен быць абсталяваным настолькі, што хутка не бу-дзе куды класці хворага... і з гэтай праблемай група М. Падаяка спра-вілася выдатна.

Мысленне дызайнера павінна быць рацыянальным, Талбузіну рацыяна-лізму не пазычаць — гэта было ві-даць яшчэ па яго пультце, дзе ён здолеў выключыць з «антропаля» дыспетчара ўсё лішняе, неабавязко-вае. У рабоце ж над АШК імкненне да рацыянальнасці знайшло неаб-ходную глебу.

Талбузін паказвае здымкі разна-стайных мадэляў АШК — савецкіх, чэшскіх, амерыканскіх. Наш мінскі АШК, не саступаючы сваім «кале-гам» у класе (а клас апарата ака-зае істотны ўплыў на габарыты), значна выйграе ў кампактнасці. Не-злікі і зручны, увесь «пад рукой», ён чамусьці няўлоўна нагадвае пульт. Прыглядаюся — тая ж спакой-насць, «чалавечнасць» ліній, той жа стрымана мяккі настрой.

Зразумела, пульт і АШК — толькі самыя буйныя дызайнерскія распра-цоўкі Талбузіна. Ён рабіў яшчэ і эс-кізы станкоў для Мінскага завода аўтаматычных ліній, і вазы для кве-так, і кашпо для ВДНГ у Маскве. Ця-пер з таварышамі працуе над афармленнем інтэрната пенсіянераў.

Пра стыль Талбузіна (стыль працы, стыль мыслення) — можна гаварыць упэўнена. Сапраўды дызайнерскі стыль: дакладны, эканомны. Такі, які абпіраецца на функцыю і дазваляе ўбачыць рэч з нечаканага пункту гледжання. Самастойны стыль.

М. КАЛОМЕНСКИ.

добрый стаўленні да Б. Аранчэ-ва, Л. Дударэнка, В. Сахненкі, В. Цвірко, У. Стэльмашонка, здаецца, што работы, якія яны па-казалі на Усесаюзнай выстаўцы, не самыя прынцыповыя з тых, што былі створаны ім у апошнія гады. Шкада і таго, што не вельмі багата беларускіх мастакоў «пра-слася» праз строгія выстаўковы. Са скульптураў, напрыклад, толь-кі трое — С. Вакар, Г. Мурам-цаў і В. Палічук. Графікаў ча-цвёрта — В. Забораў, А. Паслядо-віч, У. Папчаспеў, Г. Паплаўскі. Канечне, класіцы поўнае ўяўленне аб тых працэсах, якія адбываюцца ў беларускай скульптуры і графі-цы, па работах толькі гэтых май-строў — цяжкавата.

У складальнікаў выстаўкі было вельмі шмат работ — трэба было прагледзець тысячы і тысячы твораў, адабраць лепшае, пры-весці ўсё гэта ў нейкае суладдзе. Зразумела, што не да ўсяго ў іх даходзілі рукі, не пра ўсё яны ма-глі ведаць. Вось тут, відаць, і па-вінны былі прыйсці ім на дапамо-гу рэспубліканскія саюзы маста-коў. Менавіта яны павінны былі клапаціцца пра тое, каб на Усеса-юзнай выстаўцы перад усёй нашай краінай мастацтва іх рэспуб-лікі выглядала цікава і грунтоўна, каб тое, што паказвае рэспубліка на гэтай выстаўцы, сапраўды бы-ло лепшым, найбольш характэр-ным і прынцыповым.

Здаецца мне, што наш беларус-кі саюз мастакоў у гэтым сэнсе быў не зусім «на вышыні». Вось прыклад — пад работамі многіх беларускіх мастакоў нават няма зыкетак. Дробязь! Але — краса-моўная.

А. БЕЛАВУСАУ.

Паўлюк ПРАНУЗА

ЖЫЦЦЁ НЕ СПЛАНУЕШ НІКОЛІ...

Жыццё не сплануеш ніколі. Ідзеш па ім цвёрдай хадой, Яно то павернецца болям, То радасцю, то бядой.

Яно — адчувальны вагі, Узважыць твой кожны крок, А як ты згубіў раўнавагу, Даруе, калі не знарок.

АХ, ЖАЎРУК!

Ах, жаўрук! Чаму так недарэчы Раніцою песню ты пачаў, Над страшэнным болям чалавечым, Над слязьмі, што тояцца ў вачах?

У Хатыні кроў ад жаху стыне, Бомкаюць сумотныя званы. Рэха іх — балючы напамінак Той далёкай лютае вайны.

КАЛІ Я НА ПРАГУЛКУ ЕДУ

Калі я на прагулку еду, Ці полем, ці між гонкіх хвой, Чужога не шукаю следу, Лыжні я не люблю чужой.

Хаця завея завывае, Мне радасна, бы юнаку: І я ўсё роўна сам жадаю Пракласці след па даліку.

ПЕСНЯ

Горы — векавыя абеліскі, Іх вяршынь і хмара не кране... Песняй чарнавокая кіргізка Захапіла у палон мяне.

Хоць матыў і словы не вядомы, Песня мне, як сонейка, была. Як пушынку, з сэрца змыла стому,

Адрасціла крылы, бы ў арла.

І здалося: я — у паднябессі, Вышай гор у шапках снегавых, І прывёз я рэха гэтай песні У свой край да сосен баравых.

СНЕГ ЗАВІТАЎ...

Снег завітаў, як госць найлепшы, Такі вясёлы, малады, Пэатам тэму даў для вершаў І запусыў лясы, сады.

На вуліцы дзяўчо, бы казка, Зірнеш — не адвядзеш вачэй. Яна адчула снегу ласку На шчоках, што зары ярчэй.

І ні на кога не зважае. Задумалася. Мо знарок? Навокал чысціня такая, Што боязна зрабіць і крок.

УСЁ — АД ЦЕПЛЫНІ

Усё — ад цеплыні: і радасць, І першы малады лісток, І веснавая квецень саду, І першы немаўлёнка крок;

І ўсмешка сябра і каханай, І песні звон, і дружбы лад, Бо цеплыня — жыццёвы ранак, Дарога ў светлы далягляд.

Гэты здымак зроблены ў аддзеле пісьмаў Беларускага радыё. Пасля доўгіх гадоў разлучэння сустрэлася сям'я Багданавых.

РАЗЛУЧЫЛА ВАЙНА...

А ПОШНІ аўторак ме-сяца. У эфіры Бела-рускага радыё пера-дача «Іх разлучыла вайна», Голас дыктара: «Сядзіце, калі ласка, бліжэй да ра-дыёпрыёмнікаў і рэспандук-тараў. Падрывіце паперу і алоўкі. І калі вы што-не-бідзь ведаеце аб тых лю-дзях, пра якіх пойдзе раз-мова, запішыце іх імёны, прозвішчы, а потым паве-даміце нам».

На рэдакцыйны стол кла-дуцца канверты. У іх і фо-таздымкі дзяцей, даведкі, пажоўклыя лісты, даўно на-гісаньня родным чалавекам. Усё гэта беражліва захавалі людзі...

У кастрычніку 1966 года ў эфіры Беларускага радыё прагучала першая старонка бюлетэня гэтай перадачы. Назвалі некалькі імёнаў і прозвішчаў. Людзі пачулі, адгукнуліся, у рэдакцыю прыйшло шмат пісьмаў.

Пасля другой і трэцяй пера-дачы ў грамадскую прыём-ную пачалі прыходзіць на-ведвальнікі з хваляючымі словамі: «Я той самы чала-век, якога шукаюць», «Валя Канавалава? — гэта ж мая дачка...», «У мяне на руцэ фашысты выпалілі той ну-мар, што памятае мой брат...».

У эфіры гучалі перадачы, пералічваліся імёны, прозві-шчы. Прыходзілі добрыя, жаданыя весткі, чакаліся сустрэчы блізкіх людзей.

Ішлі пісьмы з Прыбалтыкі і Смаленшчыны, з Украіны і Калінінградскай вобласці, з вёсак і гарадоў глыбокага тылу краіны, куды ў вай-ну былі эвакуіраваны дзеці-сіроты.

Пасля кожнага выпуску павялічвалася стос пісьмаў. А сярод іх усё больш было водгукў, якія падказвалі родным шляхі да сустрэчы. Назавуць засталіся ў па-мяці падзеі, якія святкам адгукнуліся ў рэдакцыі. Сардэчныя, цікавыя, неза-быўныя сустрэчы бацькоў і дзяцей.

Сям'я Валянціны Іосіфаў-ны Агеевай з Добруша вы-хавала двух хлопчыкаў. Ця-пер стала вядома, што гэта сыны былога афіцэра Са-вецкай Арміі, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны. Сустрэча адбылася.

Не забылі ў рэдакцыі, як прыйшоў аднойчы да нас Міхаіл Натанавіч Корзун. А потым... Потым упершыню за трыццаць год гаварыў з дачкой па тэлефоне...

Прагучала 85 выпускаў. Слухачы пачулі расказы пра лёс 1400 сем'яў. Амаль кожны выпуск прыносіў ра-дасць тым, хто доўгія гады чакаў роднага і дарагога сэрцу чалавека.

«Падкідыш», — так піса-ла пра сябе калісьці Ксенія Кляцкова. А потым сустра-лася з вялікай сям'ёй род-ных на Віцебшчыне. Даве-далася пра трагічную

смерць бацькоў у час вай-ны.

А як узрадавалася сям'я Смірных з Браншчыны, калі яны пачулі па Беларус-каму радыё імя сваёй дачкі і сястры Шуры Смірновай!

У далёкі Чалябінск у вай-ну было эвакуіравана шмат дзяцей з Беларусі і Прыбал-тыкі. Там яны выхоўваліся, там і засталіся працаваць. Прайшлі дзесяці год. Дзеці сталі дарослымі. Звяртаю-чыся ўспамінамі ў суровае мінулае, яны шукаюць баць-коў.

У адным з апошніх вы-пускоў мы папрасілі слуха-чоў, каб яны падказалі Ра-ісе Міхайлаўне Саўчанка што-небудзь пра яе свая-коў. Прайшоў час. І вось Раіса Міхайлаўна прыехала ў рэдакцыю.

— Я толькі што вярнула-ся з вёскі Уно Лёзненскага раёна. Бачыла сваю родную бабুলю, іншых сваякоў. Ця-пер я ведаю, якія пакуты выпалі на долю маёй маці ў вайну. Не змагла вытрымаць яна фашыскай акупацыі і памерла ў зіму 1944 года.

А на рэдакцыйным сталe зноў водгукі, падзякі, новыя просьбы, пісьмы, пісьмы...

...Так заўсёды. Адны ўжо сустрэліся пасля доўгай разлукі. Другія яшчэ шу-каюць родных, не пакідаю-чы надзеі сустрэцца з імі. У апошні аўторак кожна-га месяца яны слухаюць пе-радачу «Іх разлучыла вай-на». Напружана ўслухваю-цца ў імёны, прозвішчы...

А раптам прагучаць сярод іх родныя, доўгачаканыя!

М. ЦОКАВА.

ЗА «КРУГЛЫМ СТАЛОМ» «МАЛАДОСЦІ»

Днямі ў рэдакцыі ча-сопіса «Малодосць» пра-ведзены «круглы стол», за якім сабраліся аўтары — журналісты і пісьмен-нікі, якія пішуць на мала-дзёжных тэмах.

Адбылася шчыра га-ворка аб тым, чым жывуць сёння юнакі і дзяўчаты, якія іх турботы, духоўныя запатрабаванні, на што ў першую чаргу павінны звярнуць увагу маладыя публіцысты. Было выка-зана нямала слушных заўваг і прапаў, якія бу-дуць улічаны ў далейшай рабоце.

У ШКОЛЬНЫМ МУЗЕІ

На фасадзе гарадской школы-інтэрната ўвагу пры-цягвае невялікія шыльдач-ка: «Паной-музей савецка-чэхаславацкай дружбы». Шматлікія дакументы, фотэ-здымкі, скульптуры, керамі-ка, нарэшты, сабраны эн-тузіястамі — настаўнікамі і вучнямі, знаёміць навед-вальнікаў з жыццём, працай і бытам нашых сяброў-чэхас-лавацаў, з іх гісторыяй, ба-рацьбой за ўстаўленне ладу сацыялістычнай дэма-кратыі. Асабліва месца ў стэндах экспазіцыі адведзе-на Паўднёва-чэшскай воблас-ці, з якой з даўніх часоў ўстаўлялася моцная дру-жба працоўных Гомельшчы-ны. У музеі школы правод-зіцца экскурсіі. Пастаян-нае шэфства над пакоем-му-зеём аказвае Мазырскі краязнаўчы музей.

М. ГАТЮКІН.

РАДКІ З ПІСЬМАЎ

Народнаму ансамблю пе-сні і танца Рэчыцкага дра-мапрацоўчага камбіната — 25 гадоў. У рэпертуары ан-самбля — каля 200 песень савецкіх і замежных кам-пазітараў, некалькі дзесят-каў танцаў народаў СССР.

Л. ФРЫД.

Кіраўнікі дамоў культуры і клубаў, самадзейныя арты-сты Добрунскага раёна па-бывалі нядаўна з візітам дружбы ў Чарнігаўскай і Бранскай абласцях.

У сваю чаргу Украіны і Расію прыехалі ў Добруш на ўрачыстае закрыццё ра-ённага фестывалю маста-каў самадзейнасці, прысве-чанага 50-годдзю ўтварэння СССР.

А. КУРЛОВІЧ.

ЛЕТАПІС РОДНАЙ ВЁСКИ

Адной з лепшых бібліятэк Слаў-гарадскага раёна з'яўляецца Гайшынская сельская бібліятэка, за гадчыкам якой ужо больш за дзесяць год працуе Васіль Фядотавіч Васількоў. З самага пачатку работы ён задумаў знайсці звесткі пра гісторыю сваёй вёскі. У пошуках краязнаўчых матэрыялаў ён пабываў у Ленінградзе ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве СССР. Там знайшліся дадзеныя пра некаторыя вёскі, якія ўваходзілі ў зону абслугоўвання Гайшынскай сельскай бібліятэкі. Фотакопіі гэтых матэрыялаў, а таксама іншыя краязнаўчыя матэрыялы, прысланыя з Маскоўскага і Магілёўскага дзяржаўных архіваў старажытных актаў, з цікавасцю чытаюць тыя, хто прыходзіць у бібліятэку.

Адным з найбольш адметных матэрыялаў краязнаўчага кутка з'яўляецца летапіс самой бібліятэкі, дзе вельмі хораша адлюстравана грамадскае жыццё вёскі Гайшыні.

Работа гэтай бібліятэкі карыстаецца вялікай павагай сярод усіх бібліятэк раёна. На яе базе часта праводзяцца семінары культасветработнікаў раёна, на якіх бібліятэкар-камуніст В. Васількоў дзеліцца сваім багатым вопытам работы.

У. САКАЛОўСКИ,
метадыст Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна.

*Шматлікімі чытацкімі паказаннямі
чытальнікамі ежэнгодна ў "Літаратуру і
Іскусства" расмудзіліся беларускія
беларусыя і іхныя міжнародныя
празднікі многіхнацыянальнай культуры
нашай краіны - 50-ціце абразованых СССР.
Крыжнік артыстаў СССР*

С. Лемешаў

Сяргей ЛЕМЕШАЎ:

«БЕЛАРУСКІЯ ПЕСНІ ПАПУЛЯРНЫЯ ВА ЎСІХ КУТКАХ КРАІНЫ...»

Ёсць спевані, якіх з аднолькавай чужасцю успрымаюць людзі розных нацыянальнасцей і ўзростаў, у розных краінах і кантынентах. Менавіта да такіх спевакоў належыць народны артыст СССР Сяргей Якаўлевіч Лемешаў. Ён на опернай сцэне, і на эстрадзе Лемешаў зававаў славу выдатнага тэнара, аўтэнтнага і пранікнёнага, самабытнага выканаўцы народных песень і твораў сучасных кампазітараў.

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» нядаўна сустрэўся з Сяргеем Якаўлевічам і папрасіў яго адказаць на шэраг пытанняў.

— Сяргей Якаўлевіч, вам даводзілася быць у Беларусі. Якія ўражанні вынеслі вы з пасадкаў на рэспубліцы?

— Музыканае мастацтва Беларусі цесна звязана з народнай музыкай рускага, украінскага і іншых славянскіх народаў.

Беларускія песні папулярныя ва ўсіх кутках нашай краіны. Пра музычны і таленавіты беларускі народ мне шмат раскаваў мой старэйшы таварыш па Вялікаму тэатру С. І. Мігай, дзяцінства і юнацтва якога прайшлі ў Магілёве. У гэтым я і сам пераконаўся, калі ў 1954 годзе выступаў у Беларускім оперным тэатры ў «Югеніі Ангеліне» і «Травіце». Да гэтага часу ўспамінаю выдатных беларускіх спевакоў і музыкантаў народ-

ных артыстаў СССР Л. Александроўскаю, Т. Ніжнікаву, М. Ворвулеву, народных артыстаў БССР І. Балочіна, Л. Любімава.

— Якая манера выканання народнай песні прафесіяналам здаецца вам найцікавейшай?

— У народнай песні — душа народа. У ёй чалавек выказвае і радасць, і гора, і стомленасць, і веселасць. Таму ў народнай песні ўсё рашае шчырасць выканання. Ён, як ніякай іншай, уласціва этнакіраванасць, шчырасць і незамутнёнасць пачуццяў.

Таму народнай песні чужая вульгарная манера выканання, «кабакія» сляза, «цыганскі» надрыў, якімі часам злоўжываюць некаторыя выканаўцы. Я гэта называю «экспартным варыянтам» выканання, прызначаным толькі для аматараў ілжывай рускай экзотыкі.

Народную песню ў народзе, зразумела, выконваюць не так, як спяваюць яе прафесіяналы. Гэта натуральна. Але сапраўдны спявак выконваючы па-свойму, павінен інтэрпрэтаваць яе так, каб народу яна засталася зразумелай і блізкай.

стрымі жартамі для яго хлапача сэрца.

Ці мо прыгадалася зусім іншая часіна — гэта калі яны з Марыяй заручыліся і толькі ўжо пачыналі прыкідваць, дзе б ім асеці, завесці гаспадарку, дзетак — як тут тэрмінова пазва ў армію.

Той 1940 год запомніўся Мікалаю Андрэвічу надоўга. Не тым, што нязвычайнае армейскае жыццё настойліва папрабавала ад яго новых і новых сіл, уладарна распраўлялася з яго звычкамі, настроям. То быў год вялікай перамены не толькі ў яго, Мікалаевым, жыцці, — а ў лёсе ўсяго нашага народа. Трывожныя чуткі хадзілі сярод людзей. І таму ў песь-

сухаваямі, і таму, як вясной, пабіта выбойнамі. І хаця Мікалаю Андрэвічу ў свае пяцьдзесят з лішнім не страціў ранейшы запал і энергію, усё яшчэ пачоначаму рапуча змагаецца з жыццёвымі бедамі, але скрынкі з фільмамі адчувальна адцягваюць плечы, як некалі вінтоўка, усё цяжэй даюцца апошнія кіламетры. А трэба ісці. Бо яго, кінамеханіка сельскай перасоўкі, ведаюць усе людзі — ад малога да вялікага, вераць яму: ён заўсёды ў дакладны час пачынае кінасеанс. Многіх з тых, каму ён паказваў кіно, ужо даўно няма ў жывых, як няма сярод знаёмых і шматлікіх яго сяброў-равеснікаў. А ведаюць яны тое, што яшчэ ні

даць эмоцыі. Бо тое экраннае жыццё нярэдка было як бы копіяй таго, якім жылі людзі.

Апроч усяго, выклікаў нейкую невыказна-ўладную прыцягальную да сябе сілу гэты асляпляльна яркі сноп-прамень, які сваім з'яўленнем забываў газавыя бліскавіцкія лампы, і яны становіліся як бы памінальнымі свечкамі на вялікім свяце тэхнічнага прагрэсу. А працоўваў гэты пуд маленькі рухавік-электрастанцыя. Мо таму так і глядзелі на яго людзі, мо таму так шчырліва-сладка і заміралі сэрцы, калі ён трапляў ім на вочы.

ЧАЛАВЕК ДЫЯЧУЛОДЗЕЙ

НАРЫС

ПЕРАПОУНЕННЫ пасажырамі аўтобус не сьмяіўся на прыпынку. Гойсаючы па выбойнах, пайшоў у напрамку вёскі Глінная Слабада. Якраз туды і трэба было трапіць Мікалаю Андрэвічу Сіманіну — кінамеханіку сельскай перасоўкі Калінкавіцкага раёна. Яшчэ раз кінуўшы позірк у той бок, адкуль з'явіўся аўтобус, і нічога не прыкмеціўшы, ён закінуў скрынкі з фільмамі за плечы і рушыў у дарогу. Восем кіламетраў прайсці да Гліннай Слабоды пехатою ды яшчэ з пудовым грузам за плячыма — гэта не так ужо проста. Але ён ідзе, мінаючы лужыны-калдобыны на сваім шляху, саступаючы дарогу сустрэчным грузавікам, бо трэба паспець да пачатку сеанса: там чакаюць людзі...

І нават няма калі ўскінуць руку, папрасіцца, каб падвезлі. Адны толькі думкі з ім ды гэты яшчэ цяжэйшы з кожным кіламетрам груз за плячыма, які, здаецца, забрае апошнія сілы, а таму так моцна адрывае плечы.

Што ўспамінаецца Мікалаю Андрэвічу, чалавеку ўжо пажылому, які дачакаўся ўнукаў? Мо тая вясна 1940 года, калі ён, яшчэ зусім малады — 23-гадовы юнак, перш чым развесці рэкламу ў вёсцы Нахаў аб маючым адбыцца сеансе, заварочваў на сепаратарны пункт, каб хоць вокам зірнуць на Марыяку — увішнюю, няўрымслівую і такую незразумелую са сваімі во-

мах да свайго мужа — чырвонаармейца Марыяка не-не ды і прыгадвае той ці іншы трывожны эпізод з вясковых навін...

І яно здарылася. Узвод, у якім служыў Мікалаю Сіманіну на Віцебшчыне, паднялі на трывозе перад раницай. Пастроілі, аб'явілі: вайна. І пачалася — па сутнасці ўжо франтавыя будні Мікалая Андрэвіча, поўныя рызык, небяспекі і мары, якая не хутка яшчэ збудзецца, аб збавенні роднай зямлі ад ворагаў...

А мо ён і не думаў у той час, ідучы на Глінную Слабоду, аб усім гэтым: скажам, як уцякаў з эшалона пablзу станцыі Фаніпаль, які імчаў у Германію, як дабраўся дадому, на станцыю Нахаў, куды ён прыехаў разам са сваімі бацькамі ў чатырохгадовым узросце з вёскі Вялікая Таваложка Пугачоўскага раёна Саратаўскай вобласці, дапамагаў партызанам... А потым — у 1943 годзе — зноў з часцямі Савецкай Арміі з вінтоўкай за плячыма ад станцыі Калінкавічы пайшоў на Запад. Наперадзе былі баі, асколачнае раненне ў твар, шпіталь, зноў баі і той апошні, які ўвайшоў у гісторыю пад назвай «Берлінская аперацыя»...

Дарога да Гліннай Слабоды няроўная, месцамі падрэзаная трактарамі-бульдозерамі, яна размываецца дажджамі, выветрываецца

разу не было зрыву кінасеанса, абвешчанага напярэдадні. Што толькі нейкі вельмі асаблівыя акаліччэнні могуць перашкоджаць гэтаму. Пакуль што такіх выпадкаў не было за многія гады яго работы. Нават тады, калі трэба было да суседніх вёсак дабрацца на гужавым транспарце: конях, валах, а то і самому ўпрацацца ў воз, калі прыставала ў дарозе галодная, ненакормленая як след, худобіна.

Нялёгкі быў час гужавых кінаперасоўкі! Колькі было такіх, як ён, добраахвотна мабілізаваных адзіноч мэтаю — несіці людзям радасць пазнання, уводзіць іх у свет чароўнага, загадкавага, хваляючага, які адкрываўся перад вачыма са звычайнага белага палотнішча на сцяне сялянскай хаты. У каго не спішалася сэрца ў грудзях пры выгледзе «дзвіжка» на няхітра сканструяваных сялянскіх калёсах або санях. Як важна, з усведамленнем сваёй выключнай годнасці, ішоў побач з імі кінамеханік. Ён вёз у сваіх немудрагелістых скрынках застыўшае да часу чыёсці «чужое» жыццё, якое, як толькі затарахціць-залапоча рухавік, ажыве на экране, заіскрыцца, зайграе сваімі перыпетыямі, нечаканасцямі, выкліча ў кожнай душы суперажывальныя моманты, абу-

І ведаў пра гэта Мікалаю Андрэвічу Сіманіну. А каб яшчэ больш дагадзіць землякам-аднавяскоўцам, здымаў пасля сеанса праекцыйны ліхтар і, высокая падняўшы яго над галавой, як бы вялізнай палкаю, якая ўпіралася ў высокае начное неба, яшчэ доўга асвятляў прастору, даючы магчымасць многім не блытацца ў цемры па вуліцах або вобмаццам шукаць клямку на дзвярах.

Церушыў дробны дожджык. Машины ніякай не было, нават водбліску ад фар — што можна заўважыць яшчэ задоўга да таго, як пачуецца гул матара. Згучаўся змрок. Усё чарней рабілася зямля пад нагамі.

Мікалаю Андрэвічу перакінуў на другое плячо сваю ношу, прышніўся на хвіліну. Закурыў. Глянуўшы на гадзіннік, зазначыў пра сябе: «Трэба надаць ходу. Можна спазніцца».

І зноў чыяка пад ботамі гразь. Успаміны саступаюць развагам, хацелася недзе нават згадзіцца з жонкаю — Марыяй Данилаўнай: што праўда — пара ўжо перадаць гэту справу каму-небудзь другому, маладзейшаму, што ўжо адхадзіў сваё, нацягаўся, па яе словах, на чужых хатах у пошуках начлегу. — Хаця, усміхаўся ён, якое ж гэта цяганне, калі цябе запрашаюць людзі да сябе, нават рады, што ты ідзеш да іх нанач.

А мо і праўда кінуць усё гэта — не малады ўжо. Паўвекавы

— Зусім нядаўна прайшлі вашы канцэрты ў Маскве і Ленінградзе. Мільёны тэлеглядачоў глядзелі і слухалі трансляцыю са сцэны Вялікага тэатра спектакля «Яўгеній Анегін», у якім вы ў 501-ы раз выканалі партыю Ленскага. У чым сакрэт вашай творчай маладосці?

— Па-першае, ніколі не трэба спяваць таго, што не ўласціва прыродзе ваггіра галасу, што парушае яго натуральнае гучанне, прыводзіць да фарсіравання гуку, напружанасці гукавыядзення. Па-другое, трэба ўмела карыстацца гукам, разумець прыроду гукаўтварэння, ведаць, узаемазвязь і ўзаемаабумоўленасць індывідуальнай манеры спеву.

Вялікае значэнне мае самакантроль, здольнасць чуць сябе як бы збоку.

— Мы часта гаворым, што таму або іншаму спевачу не хапае «культуры». Як наогул трэба выходзіць выканальніцкую культуру?

— Агульная культура — катэгорыя ўсім зразумелая. На мой погляд, у яе аснове ляжыць шырокая адукаванасць, круггляд, тое, што дае і жыццёвы вопыт, і сутыкненне з вялікімі ўзорамі літаратуры, жывапісу, тэатра, багацце асацыятыўных сувязей, так неабходных для творчага працэсу.

Іншая справа — культура музычная. Спявак павінен вучыцца голасам перадаваць пачуцці, кантраляваць сябе. Часта можна наглядзець, як нават спрактыкаваныя спевачкі няправільна акцэнтуюць асобныя словы і фразы, не разумеючы, што знешняя ілюстрацыя толькі зніжае майстэрства выканання.

— Якія вашы творчыя планы, Сяргей Якаўлевіч?

— Работа ў кансерваторыі вымагае шмат сіл і часу. Мае планы звязаны перш за ўсё з праблемамі выхавання маладых спевачоў, дастойных прадаўжальнікаў традыцый рускай вальсальнай культуры.

Цяпер працую над цыкламі раманаў Глінкі і Шастаковіча.

Герман ПАПЛАЎСКІ.

юбілей адзначыў нядаўна. Бліжэй да дому трэба быць, трымацца сваёй небагатай гаспадаркі. Знайсці работу па сіле. Вунь і жанаты сын Валодзя, што працуе на буравых Рэчыцкага нафтапрамыслу, і замужняя дачка Таццяна, якая жыць у Кіеве, настойваюць на гэтым. Яшчэ і нязлосна пакрыкваюць, што не слухаюся іх, што свет кілімам сьшоўся на гэтым кіно. Яно, у некаторай ступені, правільна. Не гады ўжо. Ды і сла не тая.

Эх, Марыя Данілаўна! Ці помніш ты, як я гэтыя восем кіламетраў пасля сеанса за адзін дых адмахваў. Як потым, на досвітку, зноў вяртаўся ў гэтую Глінную Слабоду, каб ехаць са сваёй апаратай на падворце далей — ці то ў Замосце, ці ў Залатухі, у Луці, а там і ў Захадзі, і Хатыні... І куды яшчэ нас не завозілі ўпартыя калгасныя конікі, дзе мы толькі не паказвалі кіно, дзе не радаваліся людзі нашаму прыезду...

Ад гэтых думак падбадзёрнуўся Мікалай Андрэвіч, шырэйшы робіцца яго крок. І пачынае ён тое-сёе прыкідваць у галаве. Усё-такі трэба працаваць цяжка. Яшчэ трохі дакладу — і хопіць на матэрыял. З ім лягчэй будзе ўпраўляцца, а галоўнае — хутчэй дабрацца і ў Глінную Слабоду, і ў Лубнае, і ў Лозкі. Ды і жонка нешта як бы намякала не раз пра гэта...

А вось і клуб ужо. Прышлі мы з табою, брат Мікалай! Прышлі, — з нейкай палёгкай і ўрачыстасцю ў голасе сказаў ён сам сабе.

Прайшло колькі гадоў. А з імі ўсё менш і менш успамінаецца мінулае — новыя турботы, новы клопат. Ды і кіно ўжо стала даўно не тым, што было раней.

Уга, дзе той час, калі ён, вучань аднаго з першых у рэспубліцы кінаапаратаў Рыгора Юдзюкі, «круціў» на старым апарате «ГОЗ» фільмы. Круціў у літаральным сэнсе — за ручку дынамамашыны, якая выпрацоўвала ток. Праўда, пазней «вяснікі нямы» загаварылі, і тады яго вазілі ўжо на легендарнай палутарцы. А сам Мікалай Сіманін у 1937 годзе перавучаўся ў Мінску на рэспубліканскіх курсах кінаапаратнікаў.

Кіно стала іншым. Як і зусім іншымі сталі патрабаванні аднавяскоўцаў, яго землякоў. Цяпер ужо не абмяжуешся на хуткую руку напісанай безымянкай з укажаннем назвы фільма і тэрміну дэманстрацыі яго. Вакол фільма разгортваецца сапраўдная і вялікая работа: пачынаючы рэкла-

Артыст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Рыгор Пятрэнка чытае літаратурную кампазіцыю па апавесці Э. Хэмінгвэй. Гэта вынік трохгадовай працы, у якой усё было звычайным. Магчыма, што завучыць такі вялікі па аб'ёму тэкст было найлягчэй. А пасля праца над кожным сказам і над кожным словам. Над кожнай паўсай. Каб у безліч інтанацый знайсці адзіную, неабходную.

— Галоўным і самым складаным — расказвае Рыгор Пятрэнка, — было зрабіць кампазіцыю, захаваць ва ўсёй яе значнасці і глыбіні асноўныя вобразы апавесці: старога рыбака Сант'яга, хлопчыка Маналіна, мора і рыбу. Задача не проста, калі маеш справу з такім адрацаваным тэкстам, які ўжо, здаецца, не тое, што на слова, на носку нельга скарэціць. А тэкст кампазіцыі менш ад аўтарскага ў два разы. Аб'яднаць яго, захаваць цэласнасць твора можна ў такім выпадку толькі сваімі адносінамі да матэрыялу. Трэба, каб праз гэтыя адносіны, як скрозь фільтр, праходзіў матэрыял цалкам і кожная яго дэталі. Толькі так праходзіць яго праўдзівое адчуванне і бачанне. Тут такі ланцюжок: сам праўдзівая адчуў — сам праўдзіва ўбачыў, а калі праўдзіва ўбачыў — праўдзіва сказаў, і тады гэта адчуў і ўбачыць слухач... Мабчы, лепшыя мае канцэрты тыя, на якіх ад бляску залітага сонца мора, пра якое я расказваў, у мяне балелі вочы.

Складана было знайсці грань пераходу ад аўтарскай мовы да мовы старога рыбака. Гіраць яго нельга — будзе тэатр. Трэба «проста» сказаць так, як казаў стары. А для гэтага я павінен многа-многа пра яго ведаць. Ведаць усё. Тут жа такая з'ява — трэба і сказаць, і расказаць. І калі ўсё ведаеш, тады расказаш...

Вялікую дапамогу ў пошуках «як пра гэта сказаць» і ўсёй працы наогул аказаў чытальніку рэжысёр кампазіцыі, народны артыст РСФСР Дзмітрый Мікалаевіч Жураўлёў. Вось, напрыклад, яго запіс на першай старонцы рукапісу, запіс агульны

для ўсёй кампазіцыі: «Цнатлівасць і чысціня. Барані бог — сентыменты!» І далей — «Словамі: «Спакойнай ночы, стары», — хлопчык павінен прызнацца старому ў любові. Так гэта трэба сказаць».

Слухаю чытальніка на эстрадзе. «Белых нітак» не заўважаю. Гэта гучыць Хэмінгвэй.

Вось, напрыклад, ка-

што ў літаратуры (асабліва ў пазіі) існуюць такія вобразы, якія драматычнаму акцёру ніякай іграй стварыць немагчыма. Мо ж на, напрыклад, больш-менш удала, або нават выдатна, сыграць ролю старога рыбака Сант'яга ці хлопчыка Маналіна. Але як сыграць... мора? Як сыграць... рыбу? Перш чым існаваць у двухмерным вымярэнні

адным адказам на гэта: нельга так. Не павінна так быць. Бо навошта ж тады мы — людзі?..

Жанр мастацкага слова ўсё часцей называюць «тэатрам уяўлення». Як жа ў такім «тэатры» можна «сыграць» рыбу? Вось яна ўпершыню выплыла з глыбінь акіяна і стары яе ўбачыў: «Лёска выпягвалася ўдаўжыню ўсё болей і болей, і нарэшце паверхня акіяна перад лодкай узнялася, і рыба выйшла з вады. Яна ўсё выходзіла і выходзіла, і здавалася, ёй не будзе канца, а вада патокамі ападала з яе бакоў. Уся яна гарэла на сонцы...» Тут інтанацыя артыста перадаюць усю веліч гэтай рыбы, а далей тэмпы чытання пачынае нарастаць, бо, каб і праўда гэту рыбу ўбачыць слухач, трэба расказаць пра яе за той час, пакуль яе бачыць стары рыбак, пакуль, без сумнення, бачыць яе сам чытальнік.

Вось яна вынырнула і зараз зноў знікне ў глыбіні. «Галава і спіна яе былі цёмна-фіялетавага, а палосы на баках здаваліся пры яркім святле вельмі шырокімі... Яна паднялася з вады на ўвесь рост, а пасля зноў апусцілася, бязгучна...» І ў залі — цішыня; рыбу мы «пабачылі».

Відаць, «сыграць» мора ці рыбу — значыць, расказаць пра іх так, як расказалі б яны самі пра сябе. Мора пра мора і рыба пра рыбу. Ці як расказаў пра іх Эрнест Хэмінгвэй, а ён лічыў, што дапаможа людзям, калі будзе пісаць бязлітасную праўду аб жыцці.

Канцэрт скончыўся. Нездзе ў глыбіні сядзець гэтае: канцэрт... артыст... апладдысменты... і ты механічна пляскаеш у далоні, а апладдысраваць табе і нязручна, і няёмка, бо гучыць яшчэ ў табе слова і цалкам ты ў тым свеце, у якім паўтары гадзіны жыў разам з чытальнікам. Бачыў бязлітасную праўду жыцця і яго пазіі. І табе неабходна зараз зразумець нешта вельмі важнае, чаго ты пакуль што не зразумеў. А тут, як кажучы, не да апладдысменту...

Рыгор Пятрэнка гаворыць, што калі б пасля нейкага з канцэртаў людзі зусім забыліся апладдысраваць, а пасядзелі і моўчкі пакінулі залу, ён лічыў бы, што аддаў ім усё, што мог. На маю думку, артыст блізка да такога эфекту.

Ул. НЯКЛЯЕУ.

«СТАРЫ СНІЎ ІЛЬВОЎ...»

Р. ПЯТРЭНКА ЧЫТАЕ АПОВЕСЦЬ «СТАРЫ І МОРА» Э. ХЭМІНГУЭЯ

нец апавесці. На хвалюх бухты гойдаецца, прывязаны да лодкі, даўжэзны шклет меч-рыбы. Цяжкім сном спіць у сваёй хаце змораны стары. Прыходзіць Маналіна, прыносіць бляшанку гарачай кавы. Чакае, пакуль стары прачнецца. І тады паміж імі адбываецца кароткая размова, у якой, паміж іншым, хлопчык пытаецца: «Што ж збіраешся рабіць з галавой рыбы?»

— Няхай Педрыко рассячэ яе на прыманку...

— А меч?

— Вазьмі яго сабе на памяць, калі хочаш.

— Хачу, — сказаў хлопчык...»

Калі слухаеш артыста, бачыш і старога, і хлопчыка, адчуваеш, што прыхавана ў іх душы за гэтымі словамі.

— Доўга не атрымліваўся ў мяне гэты дыялог, — кажа Р. Пятрэнка. — Не было ясных адносін да яго, і адсюль — поўнага разумення сэнсу. Ці, калі хочаць, наадварот, гэта ўзаемазвязаная «Галава на прыманку...» «А меч?» «Вазьмі сабе...»

Проста на ўспаміні? Ці горш таго: таму што непатрэбны? Не таму — «Меч» — сімвалічна. Дзмітрый Мікалаевіч. — Разумееш: меч? Успаміні: «спраўдзі вялікі... Уручыць меч — пасвяціць у рыцары. Вось тут у чым справа! Калі хлопчык выдыхае: «А меч?» — ён тым самым з'яўляецца златоным дыханнем, цылер, калі я злавіў ужо тры вялікія рыбы, ці варты я звання сапраўднага рыбака? І стары, уважыўшы ўсё, адказвае: так, Маналіна, ты варты гэтага звання... І не толькі таму, што злавіў тры вялікія рыбы. А таму яшчэ, і гэта галоўнае, што рассячеш ты сапраўдным чалавекам...

А я ўсё гэта і пачуў, калі слухаў Р. Пятрэнку на эстрадзе — дыялог з такім падтэкстам, з такімі да яго адносінамі чытальніка.

Бачу, як уважліва слухаюць людзі, якая ў зале напружанасць і цішыня! Як чытальнік Рыгор Пятрэнка добра ведае,

графічных знакаў, слова існавала аб'ёмна, нават больш чым трохмерна — яно гучала, і было запісана ўрэшце для таго, каб зноў гучаць. «Я вызваляю слова з палону», — гаворыць у сваёй кнізе «Тэатр аднаго акцёра» Уладзімір Яхантаў. І ў гэтым сэнсе мастацкага чытанна на эстрадзе...

Вярнемся зноў у канцэртную залу. Увага скіравана на сцэну, дзе гучыць яно — слова. Слова пра Старога... Стараецца ўражанне, нібы самога выканаўцу нішто і не бачыць, а калі бачыць, то прымае яго не як выканаўцу, а як аднаго з удзельнікаў тых падзей, пра якія ён апавідае. Мастацкае слова аб'яднала ў адно цэлае і аўтара, і выканаўцу, і персанажы, і глядачоў. «Эфект прысутнасці», — здаецца, так гэта называюць.

«...На небе паказаліся першыя зоры. Ён не ведаў назвы зоркі Рыгель, але, убачыўшы яе, зразумёў, што хутка пакажуча і ўсе астатнія, і тады гэты далёкія сярбы зноў будуць з ім.

— Рыба — яна мне таксама сябар, — сказаў ён. — Я ніколі не бачыў такой рыбы і не чуў, што такая бывае. Але я павінен яе забіць. Як добра, што нам не прыходзіцца забіваць зоры!..»

Інтанацыя спакойная, разважлівая, а струна нацягнута так, што вось-вось лопне. Артыст сам прызнаваўся, што, калі першы раз чытаў кампазіцыю, напружанасць залы ў гэтым месцы амаль напалохла яго. І гэта не выпадкова. Увесь трагізм існавання чалавецтва з усімі яго войнамі і забойствамі, з усімі страшэннымі, мажлівым вынікам яго прагрэсу: хутка мы зможам забіць і месяц... І з

май — пісьмовай і вуснай — і заканчваючы якасным кінапаказам. Асабліва ў апошні час, калі са з'яўленнем тэлебачання ў самых глухих кутках кіно набывае асаблівае значэнне.

Людзі ўсё часцей цікавіцца дакументальнымі, навукова-папулярнымі стужкамі, у якіх раскрываюцца пытанні навукова-тэхнічнага прагрэсу, перадавыя метады выдзялення арганізмаў, жывёлагадоўлі. Таму даводзіцца арганізоўваць тэматычныя паказы фільмаў, кінафестывалі і г. д.

А і непаседлівы ж Мікалай Андрэвіч! Наведалі мы яго зусім нядаўна — у час яго чарговага адпачынку. І засталі Мікалай Андрэвіч за зусім звычайным, па словах дырэктара Калінкавіцкага галаўнога раённага кінатэатра, Паўла Мікалаевіча Канапляніка, для яго натуре заняткам. Ён у складзе брыгады цесляроў працаваў над рэканструкцыяй школьнага памяшкання пад клуб, сваімі

рукамі майстраву кінаапаратную. Але бадай самае галоўнае ў гэтай гісторыі тое, што ён пераняў мясцовых іраўнікоў перадаць памяшканне былой школы пад клуб.

Для паліпшэння кінаабслугоўвання насельніцтва Дзяржкінакамітэт БССР узяў кірунак на шырокую сетку стаяцяннасных кінаўстановак у рэспубліцы. Увядзенне стаяцянна на станцыі Нахаўпапоўніць яе колькасць састаў яшчэ на адну адзінку. І ў гэтым ёсць заслуга самога Мікалая Андрэвіча Сіманіна.

— Не разумею, што адбываецца з майм мужам пад старасць, — жартуліва гаворыць Марыя Данілаўна. — Набраў на сябе столькі абавязкаў, што і маладоду Судзіце самі — ён не вельмі лёгка. Судзіце самі — ён і дэпутат Нахаўскага сельскага Савета, і член выканкома гэтага Савета, і старшыня пераўтварэння арганізацыі таварыства паліўнічых, і член мясцовага камітэта Калінкавіцкага раённага галаўнога кінаапаратніка, і намеснік старшыні та-

варыскага суда раённай кінасеткі. А ў дадатак да ўсёго — купіў матацыкл «ІЖ» і гойсае па сваіх кінаўстаноўках, ледзь дзень настае. А вечарам яму зноў спакою няма. Апантаны чалавек — ды і годзе.

А яшчэ, — дабавім ад сябе, — Мікалай Андрэвіч — ударнік камуністычнай працы, узнагароджаны значным Міністэрства культуры СССР «За выдатную працу», а таксама значком «Выдатнік кінематаграфіі СССР». У мінулым годзе яму прысвоена кваліфікацыя кінаапаратніка першай катэгорыі. І ўсё гэта не перашкаджае яму выконваць планавыя заданні па кінаабслугоўванню насельніцтва ма 110—115 працэнтаў.

...Жыве на станцыі Нахаў Калінкавіцкага раёна чалавек. Ведаюць яго тут многія людзі, з нечарпнённым чакаюць сустрэчы з ім, бо нясе ён ім радасць, хвалючыя минуты чудаўнага адкрыцця.

В. ПОЛЯК.

Алесь ШАШКОВУ — 50

3 студзеня пісьменніку Алесю Шашкову споўнілася 50 год. З гэтага выпадку праўленне Саюза пісьменнікаў накіравала юбілярну прывітанне:

«Дарагі Алесь Андрэвіч!

З нагоды Вашага п'яцідзясяцігоддзя прыміце ад нас, Вашых сяброў па перу, шчырае сардэчнае віншаванне.

Вы абралі сабе дарогу літаратара пасля Вялікай Айчыннай вайны, у якой прынялі актыўны ўдзел і былі двойчы паранены. Спачатку працавалі ў раённай газеце, потым у рэдакцыях газет «Звязда» і часопіса «Сельская гаспадарка Беларусі». Літаратурнае творчасць, якую Вы спалучалі з журналісцкай дзейнасцю, паклікала Вас у Літаратурны інстытут імя М. Горькага, які пасляхова закончылі.

Свой шлях у літаратуру Вы пачалі з твораў для дзяцей. Юным чытачам прысвечаны апавесці «Белы камень»,

«Лань—рака лясная», раман «Навальніца спее ў цішыні», шэраг апавяданняў і іншых твораў. У іх Вы паказалі сябе добрым знаўцам дзіцячай псіхалогіі, раскрылі сваё ўменне гаварыць з юным чытачом проста і шчыра. Вашы кнігі выходзяць у дзяцей любоў да роднага краю, да актыўнай працы на карысць нашай сацыялістычнай Радзімы.

Не забывалі Вы і пра дарослага чытача. Вашы творы вызначаюцца веданнем жыцця, у іх ставяцца цікавыя праблемы сучаснасці, яны аптымістычныя, з добрай верай у чалавека, у яго справы.

Жадаем Вам, дарагі Алесь Андрэвіч, поспехаў у творчай працы, моцнага здароўя, шчасця!»

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае пісьменніку новых творчых поспехаў.

У гэтыя дні мне неяк міжвольна прыгадалася, як некалькі гадоў назад Алесь Шашков прызджаў на Тураўшчыну, каб прыняць удзел у канферэнцыі чытачоў па кнізе «Лань—рака лясная».

Стала ранняя вясна. Прыплыць вышла з берагоў і дабрацца да Турава было не так проста. Невялікі нацер, што час ад часу адходзіў ад залітага вадою прыпарамка, лавіраваў паміж затопленых дрэў і кустоў.

— Няўжо паедзеш?—запытаўся я ў Шашкова.

— А як жа?—здзівіўся ён.—Там жа чкаюць. Разумееш, юныя чытачы—самая ўдзячная аўдыторыя. Іх ніколі нельга падвядзець.

А калі потым праз некалькі дзён пісьменнік вяртаўся з далёкага Турава, ён доўга мне раскаваў пра сваю паездку. Было позна, калі нацер ішоў праз раку. Як на тое ліха, падняўся вецер. Хвалі захлісталі пасудзіну. Механік аздаў Алесю свой брызентавы плашч. Усё роўна, калі той выйшаў на бераг, у чаравіках пахлюпала халодная вада. Аднак канферэнцыя прайшла выдатна. Хлопчыкі і дзяўчынкі вельмі зацікаўлена ўдзельнічалі ў абмеркаванні кнігі. «А дзе гэта знаходзіцца Хацімлінская пушча?» «Добра, што хлопцы дапамаглі вывясіць фашыскага разведчыка Данюскага і былога бургамістра Паўзунювіча»,—смыкаліся пытанні і водгукі. Вельмі ж усхвалявала аўтара апавесці, калі адна сарамлівая дзяўчынка выйшла да стала і сказала:

— А такія, як гэты Валерык Гуз, ёсць і ў нашай школе.

— Разумееш, гэта вельмі ж упарта даказвала, што Гуз—з іхняй школы,—

радасна палісваючы вачыма, гаварыў Алесь.—Значыць, я не памыліўся, калі ўвёў хлапчука з такім характарам у твор...

А я слухаў сябра і ў душы зайздросціў і яго бадзёрсці, і працаздольнасці. Пасля я не раз успамінаў Алесевы словы, калі прыходзілася выступаць перад школьнікамі. Дзеці—самалі ўдзячныя аўдыторыя. І, вядома ж, падвядзіць яе мы не маем ніякага права.

І яшчэ прыпамінаецца. Нейкі час Алесь Шашков працаваў на Беларускім радыё. Аднойчы ён прыехаў рабіць перадачу з прыдняпроўскага горада Рэчыцы. «Што цікавага ён там знойдзе?»—шчыра кіжучы, сумняваўся я.—Ну, Дняпро ёсць, некалькі невялікіх прадпрыемстваў. Нялёгка будзе неспрантыкаванаму радыёжурналісту зрабіць цікавую перадачу...

Варта тут заўважыць, што тады нафту, аб якой зараз ведае ўсё краіна, пад Рэчыцой яшчэ не знайшлі.

І усё ж Алесь Шашков зрабіў перадачу. І якую перадачу! Калі не памыліўся, яе разам са тры паўтарылі па просьбах радыёслухачоў. Як лірычнае леабрамленне, гучала «Рэчыцкая прычына», а потым ішла неспрэчна расказваць людзей пра родны горад, пра яго будучыню.

Кнігі Алесь Шашкова не залежваюць на паліцах. Мала знойдзеш іх у рэспубліцы, дзе ён не праходзілі абмеркаванні «Лань—рака лясная». З задавальненнем слухалі радыёслухачы і пастаўленыя на кнізе радыёнамаляцыю.

Перад тым, як сесці пісаць гэтыя словы аб маім даўнім сябру, я схадаў у Гомельскую абласную дзіця-

чую бібліятэку, пацікавіўся: якім попытам карыстаюцца кнігі Алесь Шашкова. І зноў жа прыемна і радасна: і зборнік апавяданняў «Змена», і кнігі «Белы камень», «На рачных плёсах», «На вадзе і такое здарэцца» чытаюцца з вялікай ахвотай. Пісьменнік умее ў звычайным, будзённым знайсці нешта здзіўнае, асаблівае, займальна будзе сюжэт, умела малюе характары герояў.

З задавальненнем я прачытаў і вялікі раман Алесь Шашкова «Спытай сваё сэрца». І няхай які крытык і моршчыўся, мабыць, маўляў, тое не так, і гэтае не так. Але яшчэ калі ў «Полымі» толькі з'явіўся твор, і пастаў аўтару пытанне: з цікавасцю напісаны раман, ёсць у ім неабліга мясціны, дынамічна пабудаваны сюжэт... Ну, а крытыкі на тое і крытыкі, каб ірывіцца і моршчыцца. Хіба, скажыце, чалавек з бесстрашным, халодным сэрцам можа напісаць такіх радкі: Спакійна і ціха было навокал. Падсіненны рэдкай смугою, солідна драмалі бязрозы, а на іх голлях пышчотна і густа бялеў іней. Іней ляжаў на яблынях, на вішнёвых кустах, на юнжай-коннай сцяблінцы. І такім характаром і спакоем дыхала ад гэтай святочнай белізны, што хацелася ёй усміхнуцца...

Алесь Шашкову — п'яцідзесяць. Што ж, гады блгучы,—нібы жалуды, як сказаў паэт, «ападаюць са ступак на дол». Добра, калі за плячыма — нямарна пражыты час, ёсць што ўспоміць, можна падвесці першы рахунак зробленага.

Выдатнага, дружка, табе плёну ў працы! —вечнай бадзёрсці! Міхась ДАНИЛЕНКА.

Міколу ВАДАНОСАВУ — 50

4 студзеня пісьменніку Міколу Ваданосаву споўнілася 50 год. У прывітанні праўленне Саюза пісьменнікаў БССР, якое даслана юбіляр, гаворыцца:

«Дарагі Мікалай Міхайлавіч!

Горача вітаем Вас з п'яцідзясяцігоддзем. У літаратуру Вы прыйшлі з немалым вопытам жыцця, лабачыўшы вайну вачыма партызана і салдата Савецкай Арміі. Спачатку Вы друкавалі вершы, а потым перайшлі на жанр прозы.

За час літаратурнай працы Вамі напісана нямала твораў як для дарослых, так і для дзяцей. Але найбольш плённа Вы выступаеце ў галіне дзіцячай літаратуры. Такія кнігі, як «Рачны госць», «Пабярэжцы»,

яго ваенныя сцэнікі партызана-радыста ў злучэнні народных месціцаў. Не пошчак салаўя лавіў тады яго слых, а голас Масквы. Не барабанны стук дзятла будзіў на світанні, а стук варожкага кулямэта, роў «юнкерсаў» з чорнымі крыжамі на крылах...

І разам з тым у квіліны зацішку была песня. Яна жыла ў сэрцы, шукала выйсці ў першых вершаваных спробах, якія Мікола Ваданосаў прывясчаў сваім аднагодкам, камсамольцам-падрыўнікам, падпольшчыкам... Пазней гэты матывы яскрава ажывуць у яго кнігах «Рэжа», «Пад чужым паролем», «Адзінай маці сыны». Кожнага з іх—шчырага сведзца пра пройдзенае і зведаанае, пра тое, што пісьменнік добра адчувае і ведае, пра людзей, з якімі жыў у адным партызанскім будынку, еў з аднаго нацяжка, з ім пераносіў варожыя бланкеты і ішоў на баявыя заданні.

У сваёй творчасці Мікола Ваданосаў звяртаецца да самых разнастайных жыццёвых праблем. Ён спрабуе даследаваць станаўленне характару маладога рабочага (апавесць «Пераломнае лета») і паказвае месца вясновай інтэлігенцыі (апавесць «Надзеі і здзяйсненні»), піша апавесць на

«Хатабыч малодшы», «Здарэнне на Сцюдзінцы» і іншыя, сталі папулярнымі спрод юных чытачоў. Гэтыя творы, які правіла, вострасюжэтыя, дынамічныя, з добрай выдумкай. У іх заўсёды жывуць людзі мужныя і смелыя, добрыя і шчырыя, якія змагаюцца за праўду, за высяні чалавечыя ідэалы. Вашы кнігі вучаць чытача горача любіць сваю Радзіму, вялікі савецкі народ, што заняты мірнай натхнёнай працай.

Жадаем Вам, дарагі наш сябра, творчага гарання, добрага здароўя і светлага настрою!

Новых творчых поспехаў юбіляр жадае і рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

маральна-этычную тэму «На дзікай паляне» і выдае кніжку гумару і сатыры «Прычыны вятару». Але асабліва неспрымальны ён да тых, хто не шануе прыроду роднага краю, не бераніць багаці і хараства (апавесць «Апошні вадзільнік»).

Гэта мой невялікі допіс з нагоды п'яцідзясяцігадовага юбілею пісьменніка. Складаны жыццёвы шлях прайшоў Мікалай Міхайлавіч, нялёгка. Асабліва ў гады ваеннага ліхалецця. Дастаткова сказаць, што ў партызанскіх баях і на фронце ён быў тройчы паранены, не аднойчы заіраў у вочы смерці. Яго баявы шлях адзначаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медаламі.

Ведаю, у Міколы Ваданосава багаты творчы запал, шмат цікавых задум. Будучы новыя творы пра нашых людзей, пра нашу савецкую рэалінасць. Абавязкова будучы. І ён яшчэ не аднойчы падорыць нам радасць творчай сустрачы, не аднойчы пакліча ў дарогу, дзе задумлена шапча сваю адвечную песню беларускай бор, дзе водар суніц і росныя травы, дзе велічча імёна, пятаючы паўз родныя лугі і нівы. Паўнаводная Бяроза-рака.

Георгій ШЫЛОВІЧ.

ТВОРЧАСЦЬ Кузьмы Чорнага, пісьменніка-рэаліста, пісьменніка-псіхолога і філосафа, з'явілася новым этапам у развіцці беларускай літаратуры.

Удумлівы і таленавіты мастак слова, «сапраўдны знаўца чалавечых душ» (М. Лынькоў) стварыў такія вобразы, якія жывуць і хваляюць нас.

Яго самабытны талент дасягнуў свайго вышэйшага росквіту ў раманах пераважна Вялікай Айчыннай вайны («Пошукі будучыні», «Вялікі дзень», «Млечны шлях»).

Праз усё жыццё пранёс Кузьма Чорны мару напісаць серыю раманаў і апавесцей, у якіх «хацеў падаць у мастацкіх вобразах гісторыю беларускага народа за часы ад знішчэння паншчыны да нашых дзён — эпохі сацыялізму і руху народаў да камунізму». Так пісаў ён у сваёй аўтабіяграфіі. Але заўчасная смерць абарвала гэтую задуму пісьменніка, і яго апошнія творы засталіся неапрацаванымі і неапублікаванымі. А сярод іх і раман «Пошукі будучыні», які справядліва лічыцца творчым узлётам Кузьмы Чорнага і выдатнейшай з'явай у нашай літаратуры. Таму не дзіўна, што раман гэты выклікаў вялікую цікавасць у чытачоў, даследчыкаў.

Упершыню раман быў надрукаваны пасля смерці пісьменніка ў часопісе «Полымя» (1950, № 11 і № 12; урыўкі друкаваліся рэней); затым ён увайшоў у Збор твораў Кузьмы Чорнага ў 6-ці тамах (1954—1955).

Большасць даследчыкаў пазнаёмілася з раманаў па гэтых публікацыях. Толькі некаторыя з іх выкарысталі яго рукапісы (А. Адамовіч, С. Александровіч, М. Тычына).

Высокая агульная ацэнка рамана, дадзеная даследчыкамі, не выклікае пытанняў. Нягода ўнікае па іншых пытаннях, а менавіта пры аналізе аўтаграфу рамана. На гэтым мы і спынімся.

Мне давялося прыняць удзел у падрыхтоўцы да друку новага выдання спачатку Кузьмы Чорнага—Збору твораў у 8-мі тамах. У гэты час я і пазнаёмілася з трыма «варыянтамі» рамана «Пошукі будучыні».

Першы з іх — гэта рукапіс у двух агульных сшытках, пранумараваных з 2 па 128 стар. (сшытак першы) і з 129 па 304 стар. (сшытак другі). Аўтаграф другой часткі рамана працягваецца ў блакноце (стар. 305—348). На вокладцы яго—загаловак «Пошукі будучыні» і аўтарскі малюнак—два дрэвы на першым плане і трэцяе удалечыні. Часткова аўтаграф другой часткі на асобных лістах, пранумараваных з 349 па 408 стар.

У першым сшытку пасля вокладкі на першым лісце тоўстай панеры аўтар чарнілам намалюваў высокую дрэва і будынак, падобны да хаты або гумна: без вокан, коміна, замест дзвярэй—шырокія вароты. Каля будынка—кавалачак плоту.

На першай старонцы сшытка напісана і падкрэслена: Кузьма Чорны. Пошукі будучыні (Раман у дзвюх частках).

На 2-й старонцы прыведзены дзейныя асобы рамана.

У канцы аўтаграфу аўтарская паметка: Канец. Кузьма Чорны, 7 гадзін вечара, 18-га верасня 1943 г. Масква. Гасцініца «Якорь».

Акрамя гэтага, першага аўтаграфу, ёсць яшчэ два аўтаграфу першага раздзела першай часткі рамана (пакуль што ўмоўна абазначым іх «другі» і «трэці»).

Другі аўтаграф, змешчаны ў агульным сшытку, мае 120 стар. (стар. 121—192 — чыстыя). Гэта рукапіс першага і пачатку другога раздзелаў першай часткі рамана. Апошні сказ аўтаграфу застаўся недапісаным. Ён абрываецца на словах: «...роўнай халоды...».

Трэці аўтаграф уяўляе сабой рукапіс на асобных вялікіх лістах, пранумараваных з 2 па 64 стар., і з'яўляецца аўтаграфам толькі першага раздзела першай часткі рамана.

Аўтаграфу напісаны розным чарнілам: сінім, фіялетавым, чорным. Са слоў блізкіх пісьменніка мы ведаем, што Кузьма Чорны любіў чорнае чарніла. Але ў вайну пісаў такім, якое было.

З прычыны таго, што першы аўтаграф уяўляе сабой закончаны тэкст, мы даём яго ў якасці асноўнага тэксту рамана.

Але пры гэтым унікаюць пытанні на конт другога і трэцяга аўтаграфу. Што гэта: «перадгісторыя», як сьвярджаюць даследчыкі А. Адамовіч і М. Тычына? Ці перапрацоўка рамана, як мяркуюць тэксталагі?

Супастаўленне другога і трэцяга аўтаграфу з асноўным тэкстам (першым аўтаграфам) і паміж сабой дало магчымасць выявіць вялікую колькасць розначтанняў, прасачыць гісторыю напісання рамана.

Паколькі розначтанні занялі 70 машынапісных старонак, усе іх нельга прывесці ў гэтым артыкуле. Возьмем асноўныя, у сувязі з якімі ўзнікаюць спрэчныя пытанні і на якія найбольшую ўвагу звяртаюць даследчыкі творчасці К. Чорнага пры аналізе рамана «Пошукі будучыні». Гэта дагэтычны масавы сцэн, дзе выступаюць месцякоўцы-сумлічане, і вобразаў фельчара Максіма Грынюка, яго жонкі і сына.

Даследчык творчасці Кузьма Чорнага А. Адамовіч правільна адзначае, што ў дзвюх «рэдакцыях» «Пошукаў будучыні» ёсць многа групавых сцэн. Вялікае заміланне да чалавека працы, да родных мясцін укладваў пісьменнік у характарыстыку вясцоўцаў, сумлічан, сярод якіх жывуць Кастусь і Волечка. З цёплай усмешкай апісвае ён некалькі найўзрэйшых і сваёй шчырай дабраце вясковых людзей, якія падпісваюцца пад паперкай фельчара аб хворобе палоннага, падпісваюцца «ахвотна на добрую справу, робячы, як яны думалі, добра хворому немцу»... Сумлічане выступаюць на сцэну, калі трэба змалаціць жыта Волечцы, калі яна цяжка захварэла. І заўсёды групавыя сцэны вельмі яркія і каларытныя. (А. Ада-

гядлівыя сумлічане пра лёс адзінокай Волечкі. Увесь час яны не спускаюць яе з вока.

На пытанне Кастуся: «А хто ж табе на жыта ўзараў?» Волечка адказвае: «Я сама». (У першым аўтографі). І зусім іншае, больш рэалістычнае, мы чытаем у трэцім аўтографі: «Пачала я сама, а канчэй людзі, нашы сумлічане. Прышоў адзін дзядзька, Міхал з Клецкай вудзіца, адпачнуў мяне ад плуга і сам араў да цёмнага. А назаўтра я сама яшчэ зрала, а на самы канец зноў прыйшлі. От я і ўправілася». (У другім аўтографі, як і ў першым).

У першым аўтографі Кастусь малодці адзі. (Волечка, з яго парада, займаецца хатнімі справамі). У другім і трэцім аўтографіх з'явіліся на дапамогу сумлічане.

Пасля: «Кастусь толькі і займаўся тым, што зранку малаціў, а надвечоркам ужо шваў травы коням панаца». У другім і трэцім аўтографіх дапісана: «За тая дажджыстыя дні добрая палавіна сумлічан пабывала на Волеччыным двары. Цягнуў іх сюды стук пэпа. Хто малодці у Волечкі так цагавіта і пільна? З тых дзён Кастусь пачаў ўведваць

чын. Кастусь умяў душой. Ён ледзьве спраўляўся расшумачваць жанчынам, што ў хаце поўны пародак:

— І карова падоена, і хлеб ёсць, і Волечка правіцца, і куры нясуцца, і дровы ёсць...

Пакуль ён тлумачыў, дык і не заўважыў, а толькі пасля аглядаўся, што ўжо і мужчыны ў хаце і жанчын пабольшала. Гэтыя прыйшлі з збанкамі малака, з сушанымі ігрушамі і тварагом. Кастусь маўчаў, спускаўшы галаву і жадаючы толькі аднаго: каб усе яны хутчэй павыходзілі з хаты. Чаго ім усім тут трэба? Яны тады малацілі жыта, але ж ён і сам без іх гэта зрабіў бы. Добра, што хоць ён справіўся без іх пасянь і дроў навазіць. Яго мучыла рэўнасць; чаго яны так распытваюць пра Волечку; а што з ёю, а чаго яна захварэла, а дзе яна так захладалася, а як, а што... Паспрабуй сказаць, дзе і як захладалася Волечка! Ён і без іх ласкі прывёз фельчара!

Аказваецца, месцякоўцы ведаюць, што Кастусь і Волечка співалі сухастойну і прывезлі ў двор. Але ў іх размове з канчаткова збянтэжаным Кастусём і ў парадзе яму прыхаваць «лепш, а то ў пуні з-пад саломы відаць», чуецца шчырасць і сапраўднае чалавечнасць да гэтых адзіночкіх дзяцей.

Вялікую цікавасць уяўляе сабой сцэна, у якой сумлічане сабраліся ў хаце Волечкі, каб падзівіцца на палоннага немца, а затым падпісваюць акт аб яго хворобе. Але паколькі тэксталагічны аналіз яе займае 14 машынапісных старонак, тут мы яго не прыводзім.

Вядома, што Кузьма Чорны «быў выдатным майстрам мастацкай дэталі», якая «дапамагае данесці да чытача тое асноўнае, галоўнае, аб чым хацеў сказаць пісьменнік» (М. Лынькоў). Гэтае майстэрства ярка выражана таксама ў рамане «Пошукі будучыні».

У першым варыянце рамана Волечка поцье хворага немца з лыжачкі, а ў другім і трэцім — з кубка. Такая замена дэталей не выпадковая. Яна звязана з усеі рэалістычнай асновай твора. Так, немец хворы, але не настолькі, каб пацье яго з лыжачкі, і пісьменнік перапрацоўвае раман, замяняе лыжачку кубкам.

У першым варыянце твора сын Густава Шрэдара носіць імя бацькі. У другім і трэцім варыянтах Чорны называе яго Фрыдрыхам. І гэта таксама не выпадкова. Калі ў немца-бацькі хоць раз зварухнулася сэрца ўдзячнасцю да людзей (за аказаную яму хворому, дапамогу ён аддаў нарабаванае на вайне золата Волечцы, аб чым потым праз усе жыццё шкадаваў), дык яго сын не ведае ні ўдзячнасці, ні літасці. Бо гэта немец у новым абліччы, страшным, бесчалавечным. Гэта фашыст. А фашыст горшы за звер. Ён не мае чалавечага сэрца. Таму, трапіўшы ў мясцовасць, дзе ў мінулыя вайну быў выратаваны яго бацька, ён не ўспамінае пра дарагіх гэтых людзей, а кідае іх у канцлагер і разам з імі дацькі Волечкі. І аўтар дае яму новае імя.

А зараз вернемся да вобраза фельчара. У трэцім аўтографі К. Чорны дапоўніў вобраз чалавека, які выклікае вялікую сімпатыю, новымі фактамі з яго жыцця. Мы даведаемся, што «гэтаму фельчару, здаецца, не было цяпер больш як сорак год. Але ёсць такія твары, на якіх сталасці больш, як пракрытых год. Такі быў твар гэтага фельчара. І разам з тым многа было на яго твары як бы дзіцячых, наіўных рысаў. Ён гаварыў больш чым вымагаў першае знаёмства з салдатам».

І далей ён расказвае салдату аб сыне, жонцы, яблыні.
«Прыехаўшы дадому, адразу ў сад... Каб ты ведаў: проста выказаць не магу. Як я толькі быў жаніўся, дык на памятку аб сваім яваселлі пасадзіў яблыню антонаўку. Дык што ж ты думаеш! Мы з жонкай пастарэл, у мяне ўжо сын у войску, і пісьмо было, што на фронт яго адпраўяць, і жонка мая стала нездараваная, усё хварэе пакрысе, а яблыня антонаўка і нібыта што. З году ў год і аж дагэтуль гэтулькі дае яблык! А ў гэтую восень вельмі ж урадзіла. Аж гнецца ад яблык. Пара ўжо іх пазнімаць».

Калі Кастусь, напалоханы хваробай Волечкі, прымаў да фельчара і моліць яго безадкладна выехаць, фельчар кажа: «Чаго ты гэтак спалохаўся? Відаць, што ніколі хворых не бачыў». Пасля слоў Кастуся: «Як гэта не бачыў! У мяне бацька на дарозе памёр!» у аўтографі дапісана:

«Фельчар нічога на гэта не адказаў і ўвёў Кастуся ў хату. Гэта быў прыемны і вялікі пакой з маляванаю падлогаю і вазонамі на вокнах, і дзвярзямі ў бакоўку, з бакоўкі выйшла высокая і тонкая жанчына і ад добрасці свае пачала гаварыць з Кастусём:

— Хворы хто ў вас? Такім надвор'ем дзіва што захварэць можна. Я гэта па сабе ведаю. Я ўжо многа год хварэю. Калі добрае надвор'е, дык мне і добра. Калі ж так, як сёння, дык кашаль горш і ў вачах цёмна

Фельчар адчыніў шафу і моўчкі корпаўся ў ёй. Жанчына пакашляла і выйшла ў бакоўку».

Пасля: «фельчар сказаў:

— Папаўдні зусім распагодзіцца дапісана: «Так што ты, Анэта, — ён гаварыў у бакоўку да жанчыны, — ён толькі стане ясна і макрата абвясне, — не сядзі ў хаце, а выходзь на двор. Ідзі ў сад на чыстае паветра, адно адчытайся цэла...»

З бледнай усмешкай жанчына выглынула з бакоўкі і адказала яму:

— Дадому ты не спяшайся, калі зноў раздажджыцца. Не можні. Так што я і абед табе прыгатую к канцу дня. Я яшчэ звару павідла з антонавак і схаджу на пошту, а можа сёння якраз будзе пісьмо ад Яся.

Праз хвілін тры Кастусь з фельчарам выехалі».

І калі пагадзіцца з тым, што «ў творах К. Чорнага ўсё мае сваё развіццё» (А. Адамовіч), то можна ўявіць сабе, якое месца ў далейшым у рамана занялі б вобразы сына і жонкі фельчара, калі б пісьменнік перапісаў раман да канца!

І калі ўлічыць, што К. Чорны гаварыў: «Пішы, як пішацца, каб выказаць тое, што маеш сказаць», і сам «...пісаў, як пісалася, а потым усё перарабіў і перапісаў нанова, так што ад першага перыянтна і следу не заставалася» (В. Вітка), то можам сабе ўявіць, як узабагаціўся б гэты выдатны твор, калі б праца над ім была завершана!

Але «няўмольная цяжкая хвороба ўпарта падточвала сілы і здароўе пісьменніка. І трэба было мець велізарную волю, каб думаць не пра хворобу, а пра жыццярэадных, здаровых і вясёлых людзей — сваіх любімых герояў» (В. Вітка).

Тое, што К. Чорны пачаў перапісваць раман, дакладна вядома з яго «Дзёніка».

Цяжка хворы пісьменнік, калі яму стала трохі лепш, 2 ліпеня 1944 года запісаў: «А яшчэ шэсць месцаў таму, калі пачынаў перапісваць «Пошукі будучыні», мне была пакута выпісваць роўна загаловак і першы радок».

Такім чынам, раман «Пошукі будучыні» К. Чорны пачаў перапрацоўваць у студзені 1944 года. А гэта значыць, што другі і трэці аўтографы ўяўляюць сабой не «перадгісторыю» рамана, як сцвярджаюць А. Адамовіч і М. Тычына, а далейшую, на жаль, няскончаную працу над ім.

Параўнальны аналіз другога і трэцяга аўтографі дае магчымасць меркаваць аб іх наслядоўнасці ў напісанні.

Абодва яны ўяўляюць сабой далейшую працу пісьменніка на ўдасканаленне амету, моцы, вобразаў. У асобных месцах тэкст другога і трэцяга аўтографі супадае з першым. І яны маюць агульныя праўкі.

Аднак большасць правак, пераважна лексічнага характару, унесены толькі ў трэці аўтографі. І менавіта: ў трэцім аўтографі даецца больш разгорнутая характарыстыка вобразаў фельчара і яго сям'і. Дапісваюцца новыя сцэны, якіх няма ні ў першым, ні ў другім аўтографіх (пачатак знаёмства Волечкі з Кастусём; прыход сталасці і першага паучыння).

Усё гэта дае магчымасць меркаваць, што трэці варыянт — гэта канчатковы, але, наўтарам, не завершаны дапрацоўка твора.

У адпаведнасці з прынцыпамі тэксталогіі мы павінны б былі ўзяць за асноўны тэкст «апошні па часу слоў аўтарскай праўкі тэксту» (Я. Прохараў), або апошні рукапіс. У дадзеным выпадку — трэці аўтографі. Аднак, паколькі праца над перапрацоўкай рамана не была даведзена аўтарам да канца, і ў выніку гэтага змені, унесены ім у змест твора, не атрымалі свайго лагічнага завяршэння ў наступных раздзелах рамана, — за асноўны тэкст бяром першы, закончаны аўтографі. А другі і трэці разглядаем як далейшыя рэдакцыі твора.

У шостым томе збору твораў Кузьмы Чорнага ў 8-мі тамах, дзе змешчаны раман «Пошукі будучыні», даецца падрабязны тэксталагічны аналіз гэтых рэдакцый.

Такім чынам, Кузьма Чорны ў новым варыянце рамана ствараў больш шырокі грамадскі фон, уводзіў новых герояў, паглыбляў іх вобразы, напачынаў цёплыя свайго вялікага сэрца. І раман у апошняй рэдакцыі набываў яшчэ больш глыбокі філасофска-псіхалагічны сэнс.

ПРОБЛЕМЫ, МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

Антаніна ХАРКЕВІЧ,

навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР.

ТЭКСТАЛАГІЧНАЯ ЗАГАДКА

мовіч. Беларускі раман. Мінск, 1961, стар. 241).

Думка бяспрэчная. Пярэчанні выклікаюць далейшыя разважання А. Адамовіча, які піша: «Нягледзячы на гэта, пісьменнік ахвярае імі ў інтарэсах кампазіцыйнай цэласнасці твора. У драматычным творы, які пісаўся на тым жа матэрыяле, магчыма, і да месца былі гэтыя групавыя сцэны. У рамана ж занадта выразна адчуваецца іх ілюстрацыйнасць, а ілюстрацыйнасці К. Чорны стараўся пазбягаць. Больш таго, сцэны гэтыя не толькі не дапамагалі, але і перашкаджалі раскрыццю галоўных вобразаў рамана. Ад таго, што Волечку і Кастуся акружае многа людзей, гатовых у любую хвіліну прыйсці ім на дапамогу, іх жыццё, праца, іх «сталасць» набываюць характар гульні. Знікае тая суровая жыццёвая неабходнасць, якая фарміравала характары гэтых дзяцей. Адчуўшы гэта, пісьменнік адмаўляецца ад мясцін, у якіх ён уклаў столькі сэрца». (Там жа, стар. 241).

На жаль, вывад даследчыка не адпавядае тэксталагічным фактам, таксама, як і сцвярджэнне ў адносінах сына і жонкі фельчара. «Не знайшоўся сыну фельчара месца ў падзеях Айчынай вайны, пісьменнік апускае ў апошняй рэдакцыі твора і словы жонкі фельчара, з якіх чытаць даведваецца пра Яся. Не спатрэбіўся сын, пісьменнік выкідае з рамана і вобраз жонкі». (Там жа, стар. 240).

Пасля знаёмства з першым аўтографам у нас узнік шэраг пытанняў, якія датычылі зместу рамана. Чаю, напрыклад, К. Чорны, пісьменнік-рэаліст, тонкі псіхалаг, дасканала знаўца народнага беларускага побыту і нацыянальнага характару, паказаў сваіх герояў у першай частцы рамана і залявана ад навакольнага свету? Ён жа ведаў, што людзі не могуць быць абыякавымі да лёсу чатырнаццацігадовай дзяўчынкі, якая засталася адна, без маці і бацькі!.. А добры, шчыры, вясёлы фельчар Максім Грынюк—хто ён; стары халасцяк ці удавец?..

З гэтымі і іншымі, магчыма, наіўнымі пытаннямі я звярнулася да жонкі пісьменніка. І вось што пачула: «Калі раман быў напісаны, Чорны пачаў яго перапісваць...».

Гэта натхніла мяне на далейшыя пошукі. Я звярнулася да ўспамінаў людзей, блізкіх К. Чорнаму. Але спасылкі на перапрацоўку рамана ў іх не знайшла. Пошукі працягваліся некалькі год, да таго часу, пакуль я не пазнаёмілася з дзёнікам пісьменніка...

Самога аўтара не задаволіў першы варыянт рамана, і ён пачаў яго перапрацоўваць. Рабіў ён гэта двойчы.

Менавіта так з'явіліся на свет другі і трэці аўтографі першага раздзела першай часткі рамана з іх масавымі сцэнамі і амаль поўнай біяграфіяй фельчара. У гэтых двух варыянтах пісьменнік развіў, разгарнуў тое, чаго так не хапае першаму аўтографі. Не, не забыліся добрыя, спа-

сумлічан—кожнага, хто ён такі, як завецца. Волечка прыбегала да яго ў пуню і казалла яму, хто прыходзіў. Першы прыйшоў Марцін Базылькевіч. Ён зазірнуў у пуню і спавагу сказаў:

— А я думаю сабе—хто гэта тут малодці так у Волечкі?

Пасля прыйшоў Мікола Зязюк. Гэты доўга курыў і глядзеў, і адразу пасля яго пайшла па Сумлічан погаласка, што ў Нявадавай Волечкі малодці той выгнанскі падлетак, што хаваў памерлага ў дарозе бацьку. Тады прыйшлі ўтрох, і не так, а з цапамі. Кастусю надакучыла гэтае нагляданне, і ён выйшаў а пуні і ўвайшоў у хату, пакуль яны не пойдуч. А яны сталі на яго месца і пачалі малодці у тры цапы. Волечка сказала яму:

— Гэта Янук Парыбак, каторы вусаты. А Юстын Адамовіч, стрыжаны. А Змітрок Калацік, тонкі і высокі.

Кастусь пачаў стук трох цапоў і збянтэжыўся. З трымагай увайшоў ён у пуню і стаў у дзвярах сам не свой. Яны ўтрох малацілі. На момант яны спыніліся, і высокі Змітрок сказаў:

— Гэта што мы людзі такія незадагядлівыя! Нам трэба было адразу прыйсці і памалаціць ёй усё жыта і ярыну. Дык ты, хлопца, не рвіся з цапам. Адпачні. Мы зробім.

Спускаўшы галаву, ён выйшаў на сярэдзіну двара і стаў у одуме. Горкая прыкрасць мучыла яго. А як жа! Ён ужо тут не патрэбен! Яго адпачнулі ад работы! Такі мусіць прыйдзеца выбрацца ў тую страшную дарогу, якое ён так баўся. Цяпер яму трэба старацца як-небудзь самому пасянь жыта, пакуль яны не агледзяцца. Гэтая думка давала яму нейкае прасвятленне.

У хуткім часе Волечка цяжка захварэла. (Прастудзілася, калі разам з Кастусём плавала ў лесе хваёвую сухастойну). І як толькі фельчар, якога прывозіў Кастусь, пакінуў хату, і Волечка сказала: «Трэба, каб у хаце было зусім-зусім ціха, дык я засну», у другім і трэцім аўтографіх дапісана: «Тут якраз і ўвайшоў у хату дзве сумлічанкі. Кастусь ужо ведаў іх. Адна Барбара, глухаватая сястра Тодара Хлебчука, а другая Марыя Матылёўская. Стаўшы полеч у парозе, яны абедзве разам уздыхнулі і, перашкаджаючы адна адной, сталі гаварыць:

— Ляжыць Волечка, божа мой, божа. Я гляджу, нешта фельчар гэты, Максім Грынюк, каля хаты ходзіць. Ці ела хоць яна што?

— Піла і сла, — нецярпліва і веспаконна сказаў Кастусь,
— Пайсці карову падаць.
— Карова падоена.
— Можна ёй хлеб спячы.
— Хлеб ёсць. І ўсё ёсць, нічога не трэба.

Жанчыны ўздыхнулі, паглядзелі на Волечку і выйшлі з хаты. Праз хвілін пяць увайшло не менш як дзесяць жан-

Калектыў Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа глыбока смутнае з прычыны смерці аднаго з заснавальнікаў тэатра, заслужанага артыста БССР Сяніслава Сцяпана Уладзіміравіча і выказвае шчырае спачуванне сям'і і блізкім нябожчына.

ПАР-НАС-КІЯ

АВОХЦІ МНЕ!

Мікола ВЯРШЫНІН

ПРЫНЦЫП ТВОРЧАСЦІ

(Парада паэту)
Пішы, як маўчаць немагчыма,
І правіла цвёрда трымайся:
Паэзія — нібы дзяўчына;
Не любіш — дык не займайся!

КАНЕЦ ЦЯРПЕННЮ ЁСЦЬ І У ЖОНКІ

Спакойная была, злавала мала,
Ад аднаго кідалася ў амбіцыю:
Калі муж піў, дык так яго ганяла,
Што мог схавацца толькі ў... міліцыі!

М. ДУБОУСКІ

ТАКТ І ТАКТЫКА

Сустрэліся ў магазіне дзве знаёмыя:
— Як жывеш, Ганначка? Як здароўечка?
— Дзякуй, Манечка. Пакуль бог мілуе.
— А муж твой як маецца? Я толькі тады і бачыла яго — на вяселлі. Спадабаўся мне: такі ветлівы, тактоўны! Адрозна відаць адуканага чалавека... Даверы адчыняе, усіх вітае, усім кланяецца... кланяецца...
— Ага, кланяецца... І я, дарагая, спачатку так думала, а потым...
— Што, пачаў грубіяніць табе?
— Ды не. Мы развяліся... А на конт таго, што кланяецца — то кланяецца і цяпер, усім ручкі паціскае. Закончаны падхалім. Не можа іначай...

ВО... РАЗАМ У ДУДКУ ЗАІГРАЛІ...

КРУЦІМ СВАІМІ НАГАМІ...

...Як будо хто сослаў іх всех на наторгу,
Вертець ногами
Сей шар землі.
Сяргей Ясенін, «Пугачёв».

...шар обожжённы
тэпачко повертываецца
на оспі.
Мы яго вертём
своими ногами...
Навум Кісліч.
«Первая молодость —
первая рота».

Адзін — бландзін, другі — брунет,
І кончы з іх пясняр-паэт.
Дальбог, праверце гэта самі,
Яны ж падобныя часамі...
С. КОЙДАНАУСКІ.

МЯНЕ Ж САМОГА ВЫ ПУСЦІЦЕ

ПАД САМАКРЫТЫЧНЫМ ПАГЛЯДАМ

Крытык — заўсёды крытык. Гэтага ад яго не адбярэш. Нават уласны мастацкія творы (а апошнім часам сярод крытыкаў пайшла мода грашыць вершамі і прозай) ён здольны разглядаць у крытычным асятленні. Вось якія крытычныя нататкі маглі б напісаць на свае творы М. БАРСТОК і У. ЮРЭВІЧ...

ПАЎНАКРОЎНАСЦЬ НАВАТАРСТВА

Марына БАРСТОК

Безумоўна, дадзены непаўторны і ўнікальны верш Марыны Барсток выкліканы патрабаваннямі часу: нічога не ўпускаць з-пад паэтычнай увагі. Не гонячыся за навізнай формы, аўтар пашырае ідэйны і тэматычны дыяпазон, уладна прад'яўляе навізну праблематыкі. З першага ж радка яна адчуваецца ў ціхіх, задумшэўных словах:

Люблю я батанічны сад.

Гэтае інтымнае прызнанне без публіцыстыкі, рыторыкі і штучнага пафасу, бадай, упершыню прагучала ў нашай літаратуры шчыра і кранальна. Узаемаадносінны рэалістычнага і рамантычнага пачаткаў з'яўдзены адной думкай і хвалююць нас сілай лірычнага паўчання. Усеадымна і шматколёрна малюецца знешні вобраз нашага дарагога кутка з яго эмацыянальным і маральным здароўем:

Ён чараўнічы пры любой пагодзе.

Такая эстэтычная ацэнка з'явіўся, выказаная з высокім паэтычным майстэрствам і ўсхваляванасцю, прымае абагульняючыя памеры.

Яркія сродкі вобразнага адлюстравання пазначаны як адзіствам часу, так і адзіствам формы і зместу. Таму найбольш важным паваротным момантам, істотнай адзнакай твора нам уяўляецца новы спосаб бачання свету:

«Бывайце!» — ім сказала лета
І палаяцела даганіць вясну.

Глыбока будзе памыляцца той, хто ўгледзіць у гэтых радках некалькі ступені мастацкай якасці дапускаюць «цяжучасць» светаўспрымання аўтара. І нельга не верыць паэту, калі ён горача ўсклікае:

Не прыйдзе гід — сама іх павяду.

Тут — цвёрдая эстэтычная пазіцыя аўтара, яго самаадданасць і, калі хочаце, самаахвярнасць, бо абысці з групай экскурсантаў усе куткі Ватсаду — задача і складаная, і адказная.

У канцы знойдзена глыбокае філасофскае асэнсаванне расліннага свету. Пры гэтым агульнае ўдала спалучаецца з індывідуальным. Усяго капае шматлікім прадстаўнікам сусветнай флары, «а нам кагосьці нестасе заўжды».

Такім чынам, твор чаруе нас сваёй свежасцю і размахам. У ім на вельмі моцнай народнай аснове моваю паэзіі раскрыты дыялектыка жыцця. А таму ён арганічна ўключаецца не толькі ў скарбніцу нашага роднага літаратуры, але і ў сусветны літаратурны працэс.

ТВОРЧЫЯ ПАТЭНЦЫ

Уладзімір ЮРЭВІЧ

Ці варта згадваць, што змабілізаванасць і ёмістасць думкі ў творы сцвярджаецца яго агульнай высновай. Гэтае палажэнне як нельга лепш стасуецца да ўсіх памятных ніжэй апавяданняў. Заглыбленне пільнымі вокам у іх вартасці дае падставу гаварыць аб сінтэзаванасці думак і пачуццяў нашага падрастаючага пакалення. Адметнасць мыслення і натуральнасць абыходжання характэрны для ўсіх дзейных асоб.

Юрэвічаўскага Тараску (гл. «Тарасавы турботы» — У. Ю.), да прыкладу, палюхае тое патаемнае, ці больш правільна будзе сказаць — непазнаанае, што хаваецца ў кучы звычайных скрынак. Але ў поўнай узгодненасці з гісторыяй хлопчык не думае пра дамавіка, а шукае цвік, каб прымацаваць прапелер самалёта. Найбольш поўна ён раскрываецца як бы ў трох пластах — ва ўменні правільна карыстацца аначкай, у бескарыслвай дапамозе Соні і ў пераадоленні вільчыка. Уніженне Тараскі ў бачанае настолькі важнае, а шырыня разумення настолькі значная, што ён робіць найтоншыя рухі, імкнучыся не адарвацца ад рэальнасці ў вобразе бабінай пуні. І калі хлапчук у похалку ўсё ж адарваўся ад названай рэальнасці, яго скіраванасць у крапіву носіць зусім самастойны характар, бо дзесяткамі год аддзелена ад льнякоўскага Янкі-парашутыста.

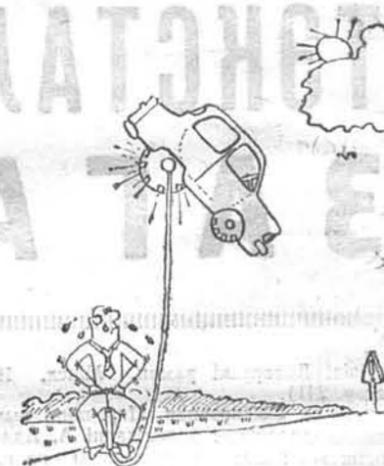
Нам не патрэбны тлумач, каб зразумець усю гэччаснасць высакродства героя, калі ён праз форту лезе па ключы дзядзькі Ахрэма. Пісьменнік, гавораць яго ж словамі, апрыйерна трапіў у тое адзінае рэчыва, па якому струмень унутраны рух апавядання «Чайка-гультайка». Тут на дзіва тонка ўсё асветлена цэнтральным дзеяннем, а пільна моцна зрастаецца з канцэпцыяй.

Безумоўна, тады-сяды наш герой ідзе ўжо карыстаным шляхам, а таму яго яшчэ нельга назваць наслуханым, начытаным, наглядным (гл. «Чорную пляму» — У. Ю.). Такі яго паказ — не паліярызацыя, не адсартоўванне плюсаў і мінусаў, а жывая тканіна рэальнасці ва ўсім багаці і праяў. Адсюль не цяжка пераканацца, што вядучая ідэя зборніка, нібы зыркмі праменьнямі, сцісла, амаль лапідарна адцяняе патэнцыяльную энергію характараў. Што датычыць цэнавых бакоў (зноў гл. «Чорную пляму» — У. Ю.), дык нішто не вымагае лемантаваць: стыльвая цэльнасць тут не парушана.

Так свежае прачытанне пераконвае ў грунтоўнасці абагульненняў у пасылках. Адсюль, скажам пошпакам, напрашваецца афарыстычная выснова: аўтар пружыністай рукою улў жывы струмень у эстэтычна-стыльвае ўзнаўленне шматгалосся жыцця.

Георгій ЮРЧАНКА.

Мал. Л. МУРАШКІ.

Марцін КОУЗКІ

ФРАЗЫ

- Падглядзеў у замочную шчыліну, як сусед падглядае ў замочную шчыліну.
- Хочаш дасягнуць немагчымага? Укуси сябе за локаць.
- Майстар балансу: адарваўся ад зямлі і не вісіць у паветры.
- Прагнуў прызнання: першы сказаў глупства, якое цяпер паўтараюць усё.
- Д'ябальскае насланне — думачы, што другі жыве, як бог.
- Нашы хібы вынікаюць з вартасцей... якіх мы не маем.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце унутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака са-кратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.